Collection of Keshari Amgain

(गोरखा वाङ्मयको इतिहास अध्ययन हेतु सङ्कलित सामग्री)

पत्रिका श्रृङ्खला

केशरी अम्गाई
बारपाक सुलिकोट- ७, देउराली, गोरखा ।

Email : amgaikeshari@gmail·com

फूलबारी

जन जागृति पुस्तकालय

(शैक्षिक पत्रिका)

शिक्षा समिति गोरखाद्वारा प्रकाशित

'फूलवारी'

प्रति शुभ-कामना व्यक्त

गर्दै

हाम्रा शुभेच्छुक ग्राहकहरू, डिलरहरू र

उपभोक्ता महानुभावहरू

मा

विश्व विख्यात फिलिप्स कम्पनीका सुप्रसिद्ध विभिन्न किसिमका
इलेक्ट्रीक, इलेक्ट्रीनिक सरसामानहरू, वैज्ञानिक
तथा प्राविधिक उपकरणहरू इत्यादिको
लागि हामीसंग सम्पर्क
राख्नु हुन सविनय
अनुरोध गर्दछौं ।

गोल्छा अर्गनाइजेशन

गणबहाल

फोन. नं. ११-१०१
१२-७३६

केशर राज औंग्राई (~~GDO~~)
देउराली गा.पं.
५ खुवा देउराली भञ्ज्याङ

"फूलवारी"

(शैक्षिक पत्रिका)

वर्ष १ २०३२ अङ्क १

सम्पादक मण्डलः-

पाँच नं देउराली गा.पं.
वडा नं. ५, गोरखा
. २०४६

- श्री चूडामणी कट्टेल–सदस्य शिक्षा समिति
- श्री शिवराज खरेल–का. मु. स. जि. शि. अ.
- श्री मोहन नारायण श्रेष्ठ–प्र. अ. शक्ति. मा. वि.
- श्री धन प्रसाद पौड्याल–प्रा. बि. नि.
- श्री सोम प्रसाद श्रेष्ठ–अ. का. शि.

"फूलवारी"

व्यवस्थापक:–

श्री कृष्ण भद्र शर्मा
का. मु. जि. शि. अ. गोरखा ।

प्रकाशक:–

जिल्ला शिक्षा समिति
गोरखा ।

मुख पृष्ठ संकेत:–

मा. वि. – ☐
नि. मा. वि.–△
प्रा. वि.– ●

32 32

"मेरा साना दुःखले आर्ज्याको मुलुक होइन सबै जातको फूलवारी हो – सबै लाई चेतना भया"।

–श्री ५ बडा महाराज पृथ्वी नारायण शाह

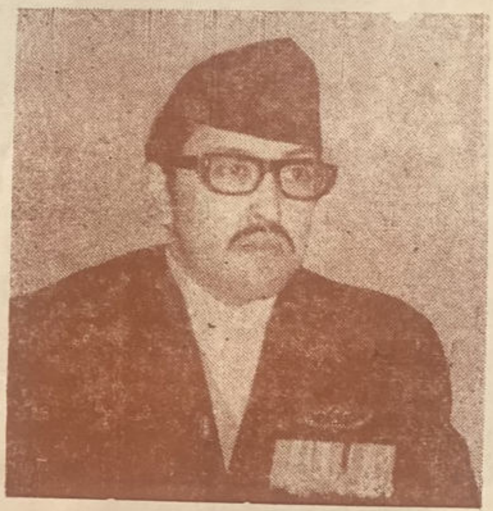

"वास्तवमा विकास भन्नुनै मानिसको नैतिक तथा चारित्रिक उत्थान हो।"

—श्री ५ वीरेन्द्र

शुभ-कामना

गोरखा जिल्ला शिक्षा समितिबाट 'फूलबारी' नामको एक
वार्षिक पत्रिका प्रकाशनमा ल्याउने कुरा सराहनीय छ ।
“ फूलबारी ” पत्रिकाले गोरखा जिल्लाको शैक्षिक
गतिबिधि लगायत अन्य बिकास सम्भावना
बारे सामयिक रूपमा जन समक्ष स्पष्ट
पार्ने छ भन्ने आशा गर्दछु ।

हर्क बहादुर गुरुङ

माननीय शिक्षा राज्य मन्त्री

शुभ—कामना

राष्ट्रिय शिक्षा पद्धति लागू भै रहेको परिप्रेक्षमा हरएक क्षेत्रबाट यसको कार्यान्वियनमा र सफलतामा सहयोग हुनु आजको आवश्यकता हो । यसै दृष्टिमा गोरखा शिक्षा समितिले "फूलवारी" नामको वार्षिक पत्रिका निकाल्न थालेकोमा मलाई खुसी लागेको छ ।

शिक्षा र साहित्य जस्ता कुरा एक अर्कामा अवछिन्न रूपमा गुथिएका मात्र होइनन् एकको प्रगतिमा अर्काको उज्वल भविष्य पनि निहित रहेको हुन्छ । विशेष गरिकन, नयाँ शिक्षा योजना एउटा यस्तो राष्ट्रिय अभियान हो जस्मा नेपाल र नेपालीको उज्वल भविष्य निहित रहेको छ । आज मुलुकमा पञ्चायती व्यवस्था मार्फत जस प्रकारले नयाँ काँचुली फेर्न थालेको छ, त्यसको प्रति छाप पनि आजको शिक्षामा प्रतिबिम्बित हुनु पर्दछ । राष्ट्रनायक श्री ५ महाराजाधिराज सरकारको प्रत्यक्ष सक्रिय र सुयोग्य नेतृत्वमा आज देशमा विकासको महाअभियान प्रारम्भ भएको छ, यस्तो अवस्थामा शैक्षिक क्षेत्रले अझ बढी चनाखो भै त्यसमा योगदान पुऱ्याउन सक्नु पर्दछ । यस दिशामा 'फूलवारी'ले योगदान गरोस्, म यहि नै शुभ–कामना गर्दछु ।

हिरालाल विश्वकर्मा
माननीय शिक्षा सहायक मन्त्री

शुभ–कामना

जिल्ला शिक्षा समिति गोरखाबाट वार्षिक शैक्षिक पत्रि
"फूलबारी" प्रकाशनमा आउन लागेकोमा म
अतिनै हर्षित छु । शैक्षिक क्षेत्रमा
निश्चय पनि यसले ठूलो सहयोग
पुऱ्याउने छ ।
यसको उत्तरोत्तर
प्रगतिको कामना
गर्दछु ।

नारायण मल्ल
माननीय रा० प०

खा

ल्ला शिक्षा सेवा आयोग

माधव प्रसाद काफले—अध्यक्ष

कृष्ण भद्र शर्मा — सचिव

होम नाथ शर्मा— सदस्य

लेखा शाखा

लेखापाल – २

स्टोर किपर खरीदार

विषय–सूची

१) शुभकामना बद्रीनाथ शर्मा १
२) शिक्षा योजना पूर्व र पछिको गोरखा। कृष्ण भद्र शर्मा २
३) भाषा शिक्षक कक्षामा पस्दा मोहन नारायण श्रेष्ठ ८
४) वीरेन्द्र शिल्ड केहि अनुभव र केही प्रेरणा सोम प्रसाद श्रेष्ठ १३
५) राष्ट्रिय शिक्षा पद्धति तथा मूल्यांङ्कन व्यवस्था–डम्बर दत्त अवस्थी १७
६) गोरखा आमा (कविता) गणेश कुमार श्रेष्ठ २१
७) माध्यमिक र निम्न माध्यमिक विद्यालयमा अंग्रेज़ी पाठ्यक्रम
इन्द्रलाल कर्माचार्य २३
८) हाम्रो विद्यालयमा प्रयोगात्मक काय राज ठाकुर देवकोटा २६
९) विज्ञान शिक्षा र विज्ञान शिक्षक शम्भु बाबु मरहट्टा २९
१०) जीवनमा शिक्षाको महत्व (कविता) रामचन्द्र भण्डारी ३४
११) प्राथमिक कक्षामा भाषा शिक्षण धन प्रसाद पौड्याल ३५
१२) श्री मण्डली व्यवसायिक मा.बि.छोप्राक(परिचय) चूडामणी शर्मा ३९
१३) वर्तमान शिक्षा पद्धतिको योजनामा पशुपालन व्यवसायको स्थान
भैरव खकुराल ४५
१४) महिला समाजको हाँक (कविता) सुश्री कमला श्रेष्ठ ५०
१५) विज्ञान शिक्षणमा स्थानीय साधनको प्रयोग रामजी मरहट्टा ५१
१६) श्री भीमोदय व्यवसायिक माध्यमिक विद्यालय, आरूघाट गोरखा (परिचय)
राम कुमार श्रेष्ठ ५७
१७) आउ आउ सेवा गरौ यो देश नेपाललाई(कविता) श्रीकुमारराज वाग्ले ६३
१८) शैक्षिक भ्रमणको सन्दर्भमा दूधपोखरीतर्फ जादा
डिल बहादुर वानियाँ ६५
१९) अमरज्योति जनता माध्यमिक विद्यालयको संक्षिप्त [परिचय]
प्रधानाध्यापक ७०

२०) नेपाली वीर [कविता] ध्रुवराज बन्त ७३
२१) श्री विजया भवानी माध्यमिक विद्यालय मर्कीसिह [परिचय] -प्रसाद ढकाल ७४
२२) देश विकासमा लम्को [कबिता] हरि प्रसाद भट्ट ७८
२३) परोपकार आदर्श मा.वि. एक [परिचय] कृष्ण प्रसाद पोखरेल ७९
२४) विद्यालय र सहयोग समिति बाबुराम अर्याल ८४
२५) अष्ट्रियाली मिनी कहाँनी अनु. शुभाष बाबु श्रेष्ठ ८७
२६) लार्के क्षेत्र एक अनुभव बलबहादुर बस्नेत ८९
२७) श्री ५ नरभूपाल शाह दण्डपाणी अर्ज्याल ९३
२८) Problems And Suggestious In Teaching English Language By Prarshu Ram Shresths १०१
२९) हाम्रो भनाइ १०८

शुभ-कामना

यँ गोर्खा रुपी फूलबारी बिचमा यी छात्र छात्रा सदा
तेजस्वी सुमतूल्य भै जगतमा आदर्श होऊन् ठूला ।
यस्को सौरभ फैलियोस सुषमा संसारमा रङ्गियोस्
ख्याति प्राप्त भएर कीर्ति छरने होऊन् विवश्वसम ॥

बद्रीनाथ शर्मा
शिक्षक श. मा.वि.
गोरखा पाटेचौर

शिक्षा योजना पूर्व र पछिको गोरखा

कृष्ण भद्र शर्मा का. मु. जि. शि. अ. गोरखा

नेपाल अधिराज्यलाई वर्तमान स्वरूप दिने ऐतिहासिक गोरखा जिल्ला पश्चिमाञ्चल क्षेत्र अन्तरगत गण्डकी अञ्चलमा पर्दछ । इतिहासको पानामा महत्वपूर्ण ठाउँ ओगटेको यस गोरखा जिल्ला ६३ गाउँ पञ्चायतमा बिभाजित छ । जिल्लाको सदर मुकामबाट पूर्व पश्चिम र दक्षिण सरदर ६ कोष फैलिएको यस जिल्लाको उत्तरी भेग करीब ४४ कोष पसारिएको छ । यसै क्षेत्रमा मनास्लो, लामटाङ, हिमालचुली, शृगी, बौद्ध आदि मुख्य शिखरहरू पर्दछन् र अति दुर्गम र दर्गम क्षेत्र मानिएका ७ गा. पं. हरू पर्दछन् । भौगोलिक कारण र यातायातको असुविधाले कतिपय कुराहरूमा यो जिल्ला पिछडिएको छ ता पनि अन्य जिल्लाको दाजोमा शैक्षिक क्षेत्रमा धेरै पिछडिएको मान्न सकिँदैन ।

२००७ सालको प्रजातन्त्र पछि देशमा आएको शिक्षाको लहरबाट यो जिल्ला पनि टाढा रहन सकेन, जिल्लाको कुना कानिमा पनि विद्यालयहरू खुल्दै गये । राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको कार्यान्वयनको तेस्रो चरण २०३० सालमा यस जिल्लामा योजना लागू भयो र योजनालाई सफल पार्न सबै क्षेत्र कटिबद्ध छ । योजना पूर्व शिक्षा प्रसारको पवित्र उद्देश्य लि विद्यालयहरू खोलिएका थिए तर आर्थिक बोझ भने जहातहि परि रहन्थ्यो । योजना पछि भौतिक साधन बाहेक अन्य आर्थिक जिम्मेदारी शिक्षा समितिमा आएकोले स्थानीय जनताको उक्त बोझ निकै हल्का भएको छ । आवश्यक ठाउँहरूमा थप विद्यालय दिन र योग्य शिक्षकहरूको व्यवस्था गर्न शिक्षा समितिले गत सालको दाजोमा आय व्याय बजेटमा झण्डै ५० प्रतिशत बृद्धि गरि २९,११,६३७।०५ को बजेट अनुमान गरेको छ। उक्त रकममा २०,९१,१८७।५० अनुदान बाट प्राप्त हुने र ९,०२,४४९।५५ विद्यालयहरूबाट आम्दानी हुने अनुमान छ ।

जिल्लाको कूल आमदानीको १३ प्रतिशत मानिसहरू साक्षर छन् । शैक्षिक क्षेत्र ०३१, ०३२ मा प्राथमिक विद्यालय उमेरका ६०. ५६ प्रतिशत, निम्न माध्यमिक विद्यार्थीको ३१-३८ प्रतिशत र माध्यमिक विद्यार्थीको २८.८० प्रतिशत विद्याहरू विद्यालयहरूमा भएको देखिन्छ । योजना पूर्व र योजना पछि शैक्षिक सत्र ०३१।०३२ र शैक्षिक सत्र ०३२।०३३ को हालसम्मको अन्य स्थिति निम्न प्रकार छ ।

विद्यालय:–

स्तर	योजना पूर्व		योजना पछि	
	०२९-३०	३०-३१	३१-३२,	३२-३३
प्राथमिक विद्यालय	१३२	१४०	१५२	१६६
निम्न माध्यमिक विद्यालय	१६	३०	३६	४६
माध्यमिक विद्यालय	७	७	७	१०

भवन:–

स्तर	योजना पूर्व	०३१।०३२ मा
प्रा. वि. –	१२७	१४५
नि. मा. वि. –	१६	३२
मा. वि. –	७	७

शिक्षक विवरण:-

	अण्डर म्याटिक		एस. एल. सि. र सो सरह		आइ. ए. र सो सरह		बि.ए. वा. सो सरह र सो भन्दामाथि		जम्मा	
	ता.प्रा.	ता. अ.प्रा	ता. प्रा.	ता.अ.प्रा.	ता.प्रा.	ता.अ.प्रा.	ता.प्रा.	ता. अ. प्रा.	ता प्रा.	ता.अ.प्रा
योजना पूर्व	७३	१४७	३९	८९	१०	१२	३	६	१२५	३०३
योजना पछि	८९	७३	१०४	१७९	४४	५७	२५	२७	२६२	३३७

विद्यार्थी:-

स्तर	योजना पूर्व			०३०-०३१			०३१,०३२ मा		
	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा	छात्र	छात्रा	जम्मा
प्रा. वि.	५७४७	६४५	६३९२	६३०८	६८६	७२९४	७२३१	१०६२	८२९३
नि. मा. वि.	२२०५	२२०	१८३४	२४२५	२४७	२०८१	२३३१	१७७	२४९६
मा. वि.	५८६	२८	६५२	६१४	३६	६८८	७८१	१७७	८२६

यसरी योजना पूर्व र योजना पछिको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा विद्यालय, विद्यालय भवन, योग्य र तालीम प्राप्त शिक्षक, विद्यार्थी संख्या आदि विषयहरूमा द्रुततर गतिले सन्तोषजनक प्रगति भएको पाउछौं।

शिक्षा शाखाको वार्षिक लक्ष अनुसारको सवैजसो कार्यक्रम पूरा हुदै आएका छन्। गत साल लक्ष अनुसार शिक्षा समिति एवं आयोगको बैठक लामो अवधि र छोटो अवधिको तालिम, सवै प्रकारका मूल्यांकन प्रौढकक्षा सञ्चालन, अंग्रेजी, विज्ञान र हिसाब विषयको विषय शिक्षक अल्पकालीन गोष्ठी माध्यमिक र प्राथमिक क्षेत्रहरूमा प्र. अ. हरूको गोष्ठी आदि कार्यक्रम पूरा भएको छ। विद्यालयहरूमा विज्ञान, व्यवसायिक, पूर्व व्यवसायिक एव शैक्षिक सामग्रीहरूको वितरण गरिएको छ। शिक्षा योजनामा निरीक्षण व्यवस्थाको महत्वपूर्ण स्थानलाई ध्यानमा राखि निरीक्षकहरू क्षेत्र मार्न रही काम गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। यसै बर्ष सहयोग समितिका अध्यक्ष एवं प्र अ. हरूको संयुक्त सम्मेलन गराउने, शिक्षा समिति र आयोगका सदस्य एव विद्यार्थीहरू दुर्गम क्षत्रको भ्रमण गरी शिक्षाको प्रचार गराउने जस्ता महत्वपूर्ण कार्यक्रम हरू राखिएका छन्।

कार्यक्रम अनुसार श्री वीरेन्द्र शिल्ड प्रतियोगिता सफलतापूर्वक सुसम्पन्न हुदै आएको छ। गत साल क्षत्र व्यापि रूपमा भएको हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा यस जिल्लाको स्थान प्रथम छ। शिक्षा योजनामा शारिरीक शिक्षा एवं अतिरिक्त कार्यकलापको आवश्ककतालाई महसुष गरी श्री ५ महाराजाधिराज सरकारको शुभराज्याभिषेकको सुअवसरमा विद्यार्थीहरूद्वारा निर्मित शैक्षिक सामग्रीको प्रदर्शन, अन्तर मा. वि. हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता, लोक नृत्य प्रतियोगिता गराइयो। नारी बर्षको सन्दर्भमा अन्तर मा. वि. हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता एवं अन्तर मा. वि. छात्राहरूको हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता

मराउनुको साथै श्री ५ महाराजाधिराज सरकारको शुभ जन्मोत्सवको सुअवसरमा अन्तर मा. वि. पि टि. प्रतियोगिता सुसम्पन्न भयो । उक्त प्रतियोगिताहरूमा निम्न विद्यालयहरू प्रथम द्वितीय र तृतीय भएका छन् ।

शैक्षिक सामग्री:-

श्री महेन्द्र ज्योती नि. मा. वि. प्रथम
श्री शक्ति मा. वि. द्वितीय
श्री विन्ध्यवासिनी नि. मा. वि. तृतीय

हाजिरी जवाफ:-

श्री परोपकार आदर्श मा. वि. जोवारी प्रथम
श्री अमर ज्योती जनता मा. वि. द्वितीय
श्री शक्ति मा. वि. पाटेचौर तृतीय

लोक नृत्य:-

श्री भियोदय मा. वि. आरूघाट प्रथम
श्री शक्ति मा. बि. पाटेचौर द्वितीय
श्री बिजय भवानी मा. बि. मर्कबि तृतीय

बि. टि.:-

श्री भिमोदय मा. वि. आरूघाट—प्रथम
श्री मण्डली व्य. मा. वि. छोप्राक—द्वितीय
श्री शक्ति मा. वि. पाटेचौर—तृतीय

अ. ना. ब. हा, ज:-

श्री शक्ति—मा. वि. प्रथम
श्री अमरज्योती—जनता मा. वि. द्वितीय
श्री परोपकार—आदर्श मा. वि. तृतीय

अ. ना. ब. हा. ज. छात्रा

श्री शक्ति—मा. वि. प्रथम
श्री परोपकार—आदर्श मा. वि. द्वितीय
श्री मण्डली—मा. वि. तृतीय

यसरी लक्ष अनुसारको सबै क्षेत्रमा द्रुततर गतिले प्रगति भैरहेको छ तापनि जिल्लाको उत्तरी भाग दुर्गम क्षत्रमा अझै योग्य शिक्षकहरूको प्रबन्ध हुन सकेको छैन । स्थानीय शिक्षकहरू पाउन नसकिने भाषा, रहनसहन, भेषभूषा आदि अनेकौं कारणबाट काम गर्न असुविधा हुने उक्त दुर्गम क्षत्रमा काम गर्ने शिक्षकहरूलाई सुगम क्षेत्रकै सरहको मात्र सुविधा दिन सकिएको छ । दुर्गम क्षेत्रमा काम गरे वापत अन्य क्षत्रले पाए सरहको सुविधा दिलाउने र योग्य शिक्षकहरूको व्यवस्था गर्ने तर्फ शिक्षा शाखा गोरखाले आवश्यक कदम चाली रहेको छ । विश्वास छ ये लक्षहरू पनि चाडै पुरा हुनेछन् ।

* * *

> राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजनालाई मेरो सरकारले दृढताकासाथ लागु गर्दै जानेछ ।
>
> -श्री ५ बीरेन्द्र

भाषा शिक्षक कक्षामा पस्दा

—मोहन नारायण श्रेष्ठ, एम० ए० डिफ ईन एड

ओपचारिक रूपमा शिक्षा योजना कुनै खास एक दिनमा सुरू हुन्छ ता पनि योजना अनुरुप कक्षा कक्षामा शैक्षिक गतिविधिको संचालन क्रमिक रुपमा विकास हुँदै जाने कुरा कसैले इन्कार गर्न सक्तैन । त्यसैले राष्ट्रिय "प्रतिमालाई फुलाउने, फनाउने तथा जनताको मनोभावनालाई बिकास मूलक बनाउने ..." "आशा लिएर लागु गरिएको शिक्षा योजना सफल बनाउने अन्तीम जिम्मेदारी शिक्षकहरु माथि नै छ ।

कक्षामा प्रवेश गर्नु शिक्षकहरूको साधारण औ दैनिक प्रक्रिया हो । तर शिक्षकहरूले कक्षामा प्रवेश गर्नु भन्दा अगाडि धेरै कुराहरूको बिचार पुऱ्याऊनु पर्दछ । भाषा शिक्षकको हैसियतले आज म केही अत्यावश्यक बिषयहरूमा ध्यान आकर्षण गर्न चाहन्छु ।

शिक्षकले आफ्ना विद्यार्थीहरूको उमेर, चाहना, रूचि, उत्कंठा, बौद्धिकस्तर एवं सामाजिक आर्थिक पृष्ठ भूमिबारे जानकारी पाउनु आवश्यक हुन्छ । शिक्षक कक्षामा प्रवेश गर्दा विद्यार्थीहरूमा डर त्रास अथवा कुनै प्रकारको उत्तेजना हुनु हुदैन । उनीहरूमा उत्सुकता, जिज्ञासा एव खुशीको भावनाहरु विद्यमान रहनु शैक्षिक वातावरण सिर्जना गर्न नभई नहुने कुरा हो । आजकल शिक्षक हरू 'शिक्षा प्रदान गर्न होइन। शिक्षा हाशील गर्ने काममा विद्यार्थीहरूलाई मदत गर्न' कक्षामा प्रवेश गर्दछन् । कक्षामा शिक्षक र विद्यार्थीहरूको बीच

एक दर्म सहानुभूति पूर्ण एवं अनौपचारिक वातावरण कायम रहनु पर्दछ । यद्यपि शिक्षक योजनाबद्ध एवं उद्देश्य सहित भएर कक्षामा प्रवेश गर्दछन ।

कक्षामा पस्नु अघि सामान्य र विशेष उद्देश्य बारे स्पष्ट हुनु जरूरीछ जस्तै भाषा सिकाउनुको सामान्य उद्देश्य—शीपको विकाश गराउनु हो –किन भने भाषा शीप हो – शीपको विकाश गर्नु ज्ञान हाशील गराउनु भन्दा कठीन छ । कुनै खास दिनको विशेष उद्देश्य कुनै एक वाक्य विन्याश सिकाउनु हुन सक्तछ । एक दिनमा एकै वाक्य बिन्याश सिकाउनमा केन्द्रित रहनु बुद्धिमानी हुन्छ । कुनै एक दिनमा एक वाक्य सिकाउदा सुनाई, बोलाई, पढाई लेखाई आदि चार शीपहरुको सन्तुलित विकाश गराउनु पर्दछ । किन भने चारै शीपहरू एक अर्काको पूरक तथा सहायक हुन ।

उहिले उहिले गुरुहरू आफैंमा सपूर्ण एवं अपरिमित मानिन्थे । कक्षामा पस्दा अथवा पढाउदा सुरू गर्दा—पाठ्य पुस्तकको पनि सहायता नलिकन पढाउन सक्नु महानता मानिन्थ्यो । आजकलका शिक्षक आफैंमा पूर्ण हुन सक्तैनन् उनीहरूले पाठ्य पुस्तक मात्र होइन अन्य शैक्षिक सामग्रीहरूको पनि उपयोग गर्न जान्नु पर्दछ । हो, उनीहरूले पाठ्यक्रम राम्ररी बुझेको हुनु पर्दछ । पाठ्यक्र तथा पाठको उद्देश्यहरू हासिल गराउन पाठ्य पुस्तक तथा अन्य सामग्रीहरू सहायक रूपमा प्रयोग गर्न जान्नु पर्दछ । शैक्षिक सामग्री बिना उसले उचित शैक्षिक वातावरण सिर्जना गर्न सक्तैन । शैक्षिक सामग्री भन्नाले शिक्षकको साथमा अत्याधुनिक एवं महंगा शैक्षिक सामग्रीहरू जस्तै टेप रेकर्डर प्रोजेक्टर आदि सामानहरू आदि रहनु पर्दछ भन्ने भ्रम पनि आउन सक्तछ । अत्यन्त महँगो तथा अत्याधुनिक सामग्रीहरू हरेक शिक्षकको साथमा नहुनु सक्तछ । शिक्षकले उचित शैक्षिक सामग्रीको चयन र सलकन पनि गर्न जान्नु पर्दछ । योग्य शिक्षकले सकेसम्म धेरै स्थानयी साधनहरूको परिचालन गर्न सक्नु पर्दछ ।

शिक्षक स्वयं सफल चित्रकार हुनु जरुरी छैन तर उसले श्यामपाटीमा सामान्य रेखा चित्रहरू कोर्न सक्ने हुनु राम्रो कुरा हो । कुनै शब्द अथवा वाक्य विन्यास सिकाउँदा अभिनय गरेर देखाउदा राम्रो हुन सक्तछ । कुनै बखत विभिन्न प्रकारको मोडेलहरू तथा पुतलीहरू [dolls] आपनो साथमा रहनु तथा प्रयोगमा ल्याउनु उचित हुन्छ । नभए विभिन्न पत्रपत्रीकाहरुबाट चित्रहरू [जस्तै विभिन्न वस्तुहरू, घटनाहरु, दृश्यहरूको चित्रहरु] सकलन गरेर आपनो खाँचो टार्न सकिन्छ । उपरोक्त सबै कुराहरुको चयन, सकलन, प्रयोग गर्न शिक्षकले आपनो रुची जाँगर लगाउन सक्तछ र ती कामहरुमा कैयन पटक विद्यार्थीहरुको मद्दत पनि लिन सकिन्छ ।

उहिले उहिलेका कक्षाहरुमा शिक्षक सक्रिय वक्ता एवं विद्यार्थीहरु निस्क्रिय श्रोताको रुपमा रहन्थे । सो परि पाटीलाई आजकाल अनुचित मानिन्छ । विद्यार्थीहरु कक्षामा सक्रिय रहनु पर्दछ, शिक्षकले विद्यार्थीहरुलाई सक्रिय बनाउने काममा निर्देशकको भूमिका मात्र खेल्नु पर्दछ । त्यसो हुनाले आधुनिक शिक्षकमा उच्च कल्पना शक्ति, प्रत्युपन्न बुद्धि हुनु आवश्यक हुन्छ । अर्को शव्दमा भन्ने हो भने शिक्षकमा चित्रकार, कवि, कलाकार, नाटककार तथा निर्देशकमा जस्तो गुणहरु हुनु वान्छनीय हुन जान्छ ।

भाषा शीपको विकास पुनरावृत्ति-अभ्यास-तथा Reinforcement बाट हुन्छ । त्यसैले शिक्षकले कक्षामा विभिन्न उपायहरूको जस्तै Substitution table, cue words स्वनिर्मित सम्बाद, वादविवाद, मनोवादहरूको उचित प्रयोग गर्न जान्नु पर्दछ । जसले गर्दा विद्यार्थीहरूको ध्यान केन्द्रीत उत्प्रेरित अभिप्रेरित हुन जान्छ ।

सफल शिक्षकले प्रश्नहरूको निर्माण गर्न पनि जान्नु पर्दछ । कक्षामा प्रश्नहरू गर्नुको मतलब विद्यार्थीहरूलाई ध्यान मग्न बनाउनु हो साथै सिक्ने काममा प्रोत्साहित गर्नु हो । विद्यार्थीहरूले जवाफ दिन नसक्ने प्रश्नहरू बनाउनु अथवा सोध्नु उचित होईन । प्रश्नहरू निर्माण गर्दा विद्यार्थीहरुको क्षमता मानसिक विकासलाई पूरा ध्यान दिनु पर्दछ । प्रश्नहरु गरेर शिक्षकले विद्यर्थीहरूलाई motivate गर्न सक्तछ- उनीहरूको स्तर मूल्यांकन गर्न सक्तछभन्ने शिक्षकले आपनै मूल्यांकन पनि गर्न सक्नु पर्दछ जसबाट उसले आपनो शिक्षण विधिमा पनि प्रशस्त परिवर्तन परिमार्जन ल्याउन सकोस । उपरोक्त कारणहरूले गर्दा आजकालका शिक्षकहरूले सफल मूल्यांकन कर्ता पनि बन्नु पर्दछ । त्यसै कारण आजकल प्रश्न निर्माण विधिहरूमा पनि धेरै प्रयोग परिक्षण तथा परिमार्जन हुँदै आएको छ, जस्तै आजकाल वस्तुगत प्रश्नहरूको महत्व बढ्दै आएको छ । त्यसैले वस्तुगत प्रश्नहरू जस्तै T/F items multiple choice आदिले पनि विद्यार्थीहरूको ज्ञानको मात्र होइन मानसिक क्षमताको विकास पनि नाप्न सकिन्छ भन्ने विश्वास बढेको छ ।यसको मतलव विषयगत प्रश्नहरूलाई एकदमै उपेक्षा गर्नु पर्दछ भन्ने भनाई कदापि होइन । अस्तु !

जन जागृति पुस्तकालय
पाँचकुवा देउराली गा. पं.
वडा नं. ५. शाँखा
स्था. २०४६

हाम्रो आधारभूत समस्याहरू विकास र हाम्रो राष्ट्रिय व्यक्तित्वको संरक्षण गर्नु हो ।

–श्री ५ वीरेन्द्र

श्री ५ महाराजाधिराज सरकार वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवको

३१ सौं

शुभ-जन्मोत्सवको पुनीत उपलक्षमा मौसूफ सरकारको जुनाफमा

सुस्वास्थ्य, सुखसंवृद्धि तथा दीर्घायुको लागि भक्तिपूर्वक हार्दिक मंगलमय कामना गर्दछौं ।

जिल्ला पञ्चायत परिवार
गोरखा

वीरेन्द्र शिल्ड

केही अनुभव र केही प्रेरणा

सोम प्रसाद श्रेष्ठ
सचिव खेलकूद समिति जि. का. शि. शा. गोरखा

राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजनामा अतिरीक्त कार्यकलाप अनिवार्य बिषय भएकोले माध्यमिक विद्यालय स्तरमा खेलकूद सुचारू एवं प्रतियोगितात्मक रूपल सञ्चालन होस भन्ने उदेद्श्यले अन्य जिल्ला सरह यस गोरखा जिल्लामा पनि वीरेन्द्र शिल्डको व्यवस्था भएको छ । उक्त प्रतियोगिताको निमित्त नियमानुसार जि. शि. अ. ज्यूको अध्यक्षतामा जिल्ला स्तरीय खेलकूद समिति गठन भएको छ ।

समितिको गठन निम्न प्रकार छ:-

श्री कृष्ण भद्र शर्मा —अध्यक्ष
श्री निमराज जोशी—सदस्य
श्री मोहन नारायण श्रेष्ठ—,,
श्री धिरज बहादुर मास्के—,,
श्री प्रदीप 'विषना' — ,,
श्री मोहन प्रसाद श्रेष्ठ— ,,
श्री सोम प्रसाद श्रेष्ठ सदस्य सचिव

योजना पूर्व जिल्लाका विद्यालयहरू बिच केही खेलकूद प्रतियोगिता नभएका होइनन अर नियमित र व्यवस्थित रूपले हुन सकेको थिएन । खेल-

कूदमा अभिरुचि भएका शिक्षक एवं विद्यार्थीहरूको प्रयासबाट पायकका एक विद्यालयबाट अर्को विद्यालयसम्म गै खेल खेल्न सम्भव हुन्थ्यो. जिल्लास्तरमा कतैबाट कुनै आयोजना हुदैनथ्यो।

यस जिल्लामा 030 साल पौषमा योजना लागु भएपछि योजना अनुरूप बिभिन्न बिद्यालयहरुमा अतिरिक्त कार्यकलाप सुचारू रूपले सञ्चालन हुन सुरू हुनुको साथै माध्यमिक बिद्यालय स्तरमा बीरेन्द्र शिल्ड प्रतियोगिताको प्रचारका साथै तयारी हुन थाल्यो। प्रत्येक माध्यमिक विद्यालयका खेलकूद प्रेमी विद्यार्थीहरुमा जिल्ला भरका खेलाडी साथीहरूसंग परीचित हुने र आफ्नो कुशलताको प्रदर्शन गर्ने उत्साह एवं उमङ्ग फैलियो।

पहिलो वर्षको खेल जिल्ला सदर मुकामको विद्यालय शक्ति मा. वि. मा सम्पन्न भयो। उक्त प्रतियोगितामा भलिबल खेल र अन्य खेलकूदमा जिल्ला का सबै मा बि. का छात्रहरूले सन्तोषजनक स्तर बृद्धि भएको खेलकूदको प्रदर्शन गरे। अर्को तिर हाम्रो जस्तो पिछडिएको समाजका केवल कोठमा पुतलीसम्म खेलेका छात्राहरूले मैदानमा उत्रेर उत्साहपूर्वक भाग लिए। दोश्रो वर्षको खेल श्री भिमोदय व्या0 मा0 वि0 आरूघाटमा पहिलो वर्षको भन्दा उत्साहपूर्ण वातावरणमा सम्पन्न भयो।

दुई वर्षको खेलामा निम्न विद्यालयका निम्न खेलाडीहरूले निम्न प्रकार रेकर्ड कायम गरेका छन:-

इभेन्स	खेलाडी	विद्यालय	रेकर्ड
१00 मि. दौड	श्री हरिरान अर्याल-	शक्ति-	१३ से.
२00 ,, ,,	श्री वाबुराम श्रेष्ठ-	लक्ष्मी-	२६.५ से
४00 ,, ,,	कृष्ण प्रसाद अर्याल	शक्ति-	६0.५ से
८00 ,, ,,	खडानन्द सुवेदी-	भिमोदय-	३ मि. ३. से
१५00 ,, ,,	तेज बहादुर पाण्डे—	,,	५ मि. ५ से.
हाइजम्प—	फणिन्द्र प्रसाद घिताल	प्ररोपकार	४-, ९-'
लङ्गजम्प	फुलज्योती शाक्य	शक्ति—	१६-' २,-
त्रिपलजम्प	हरीराम अर्याल-	शक्ति -	३५-'७.'
छेलो	बुद्धिबहादुर सिलबास	परोपकार-	३१-,५½'-
भाला	फुलज्योती शाक्य	शक्ति —	१0२-'९-'

0३0—0३१ का कुशल खेलाडी:-

भलिबल— श्री फणिन्द्र प्रसाद घिताल परोपकार आदर्श मा0 वि०

खेलकूद— ,, कृष्ण प्रसाद अर्याल— शक्ति मा. वि

0३१-0३२ का कुल खेलाडी:-

भलिबल—श्री पदम प्रसाद पोख्रेल-अमर ज्योती जनता मा. वि.

खेलकूद- ,, फुलज्योती शाक्य-- शक्ति मा. वि.

श्री वीरेन्द्रशिल्ड प्रतियोगितामा पहिलो वर्ष श्री परोपकार आदर्श मा. बि. जौवारी र श्रीअमरज्योति जनता मा0वि. लुइटेलले ४।४ अंक प्राप्त गरी (संयुक्त रूपमा) प्रथम भएका थिए। दोश्रो वर्षको खेलमा श्री शक्ति मा० बि० ६ अक प्राप्त गरी प्रथम भएको छ। आगामी प्रतियोगितामा विजयी हुने प्रयास सबै बिद्यालयहरूमा भैरहेको छ।

कुनै पनि वस्तुको साथ आफ्नै छाया भए जस्तै असलको साथ खराब अवश्य हुन्छ र हामीलाई आफ्नो मार्गबाट बिचलित पार्ने प्रयत्न गर्दछ। यस प्रकारको—हो हल्लालाई मात्र विजय प्राप्तीको साधन बनाउन खोज्ने, निगाहको पात्र बनि वनाई अस्वाभाविक क्षणिक मित्रता देखाउन खोज्ने र दोषारोपणको लागि कमजोरीको मात्र खोजी गर्ने जस्ता अप्रिय दुर्गुणहरू नगण्य रूपमा गत प्रतियोगिताहरूमा देखा नपरेका छैनन तापनि यसले सम्बन्धित हामी कसैलाई पनि बिचलित बनाउन सक्तैन र यस प्रकारको दुर्गुणहरु छिटो हट्दै जान्छ।

हुनत कुनै पनि कामको बेफाइदाहरूलाई हेर्नु भन्दा यसबाट हुन सकेको फाइदा तिर सबैले ध्यान दिनु निश्चय पनि उचित र उपयोगी हुन्छ । वीरेन्द्र शिल्डले विद्यार्थीहरूमा खेलकूद प्रति प्रयाप्त अभिरूचि बढाउनुको साथै रूचि अनुसारको खेलकूदमा प्रगति गर्ने मौका दिएको छ । यतिमात्र नभै एक अर्को विद्यालयका विद्यार्थीहरु बीच मित्रताको हात मिलाउने, एक विद्यालयले अर्को विद्यालयको गतिविधि एवं स्थितिबारे जानकारी लिने, अभिभावकहरुमा खेल कूद प्रति रूचि बढाउने, विद्यालय परिवारमा मेल मिलाप गराउने जस्ता आदि महत्वपूर्ण कुरामा ठूलो सहयोग पुऱ्याएको छ ।

श्री वीरेन्द्र शिल्ड प्रतियोगितामा कतिपय क्षेत्रबाट प्रसंसनीय सहयोग प्राप्त भएको छ । गत बर्ष आरूघाटमा स्थानीय शिक्षा प्रेमी महानुभावहरूबाट प्राप्त भएको सहयोग ज्यादै सराहनीय एव अनुकरणीय भएको छ । प्रतियोगिताको सफलताको लागि खेलकूद प्रेमी स्वयम सेवक साथीहरुबाट प्राप्त भएको सहयोग अविस्मरणीय भएको छ । अत्यावश्यक खर्चको लागी अनुदानले नपुग रकम जिल्ला शिक्षा समितिले व्यहोर्नुको साथै आगामी वर्षहरुको लागी रकम छुट्याइ दिने व्यवस्था गरी खेलकूदलाई प्रोत्साहन दिएकोमा खेलकूद समिति ज्यादै आभारी छ । यसै प्रकार आगामी वर्षहरुमा पनि सबै क्षेत्रबाट सक्रिय सहयोग प्राप्त हुनेछ भन्ने खेलकूद समिति जि० का० शि० शा० गोरखा आशा राख्दछ ।

* * *

जुनसुकै काम गर, तर पूरा शक्ति र वीरता पूर्वक गर ।

-बाश्वल

राष्ट्रिय शिक्षा पद्धति तथा मूल्याँकन व्यवस्था

-डम्बर दत्त अवस्थी

[मा. वि. नि.]

राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको प्रमुख विशेषताहरू मध्ये मूल्यांकन प्रणाली पनि एक हो । वास्तवमा मूल्यांकन अथवा कसैको बारेमा सहि जाँच बुझ गर्नु त ज्यादै कठिन काम हो । त्यसमा पनि व्यक्तिको मूल्यांकन एवं छात्रछात्राको मूल्यांकन गर्नु ज्यादै गाह्रो कुरा हो । पुरानो शिक्षा अनुसार पनि छात्र छात्राको मूल्यांकन गर्ने परिपाटी नभएको होइन अझ प्राचिन शिक्षाको इतिहास तिर हेर्ने हो भने कुनै कुरा गुरुलाई कण्ठस्थ सुनाएकोबाट छात्र-छात्राको मूल्यांकन गर्ने प्रथा पनि हामी पाउँछौं । त्यस पछि शिक्षा प्रणालीहरूमा क्रमिक विकास हुँदै आएपछि मूल्यांकन प्रणालीमा केही सुधारहरू आइ नै रहेकोछ । यति हुँदा हुँदै पनि मूल्यांकन प्रणालीमा आउनु पर्ने सुधारहरू संतोषजनकनै भइरहेको छ भन्न त अझ पनि सक्दैनौं तर पनि हाम्रो शिक्षा प्रणालीको जेजति सुधारहरू मूल्यांकनमा संशोधन गरी आएको छ त्यो अवश्य केहि भर पर्दो छ ।

स्था.

मूल्यांकन भन्नाले हामी केवल वार्षिक परीक्षालाई मात्र सम्झने गर्दथ्यौ तर रा० शि० प० को योजना अनुसार छात्रछात्राको मूल्यांकन विभिन्न स्थानमा विभिन्न तरिकाले गरिन्छ । छात्र-छात्राको लागि कक्षामा पढाइको अन्तमा

पनि शिक्षकले विशेष मूल्यांकन गरेको हुन्छ। यस प्रकारको मूल्यांकनबाट शिक्षक तथा विद्यार्थीलाई निम्न फाइदा हुन्छ।

१) छात्र छात्राले पाठ बुझेको छन वा छैनन भनी शिक्षकले थाहा पाउने छन्।

२) आफूले अध्यापन गरेको तरिका छात्र छात्राले कतिको बुझ्न सके वा सकेन भनी आफ्नो अध्यापन गर्ने तरीकानै परिवर्तन गर्नु पर्ने हो कि भनी शिक्षकले थाहा पाउने छन।

३) विद्यार्थीहरू नबुझेको भने पाठ दोहोर्‍याउनु पर्ने कुरा थाहा पाउनुआदि जस्ता प्रमुख फाइदाहरू हामी पाठ समाप्त पछिको मूल्यांकनबाट थाहा पाउछौं।

यसरी पाठको अन्तमा गरिने मूल्यांकनबाट उक्त प्रकारका फाइदाहरू हुन्छन भने यसै प्रकार विभिन्न प्रकारका मूल्यांकनका साधनको पनि आ–आफ्नो विशेषताहरू छन।

शिक्षा योजनानुसार प्राथमिक र निम्न माध्यमिक एवं माध्यमिक विद्यालयहरूमा अपनाइने मूल्यांकन प्रणालीहरूमा केहि फरक पाइन्छ, प्राथमिक स्तरमा केवल निम्न तिन प्रकारका मूल्यांकन प्रणालीहरू अपनाइएका छन।

१. त्रैमासिक परीक्षा
२. शिप, अभिवृद्धि तथा कक्षा संलग्नताको निरीक्षण
३. अन्तिम परीक्षा

यी परीक्षाहरुमा नम्बरहरु पनि निम्मानुसार विभाजन गरिएको छ।

क) त्रैमासिक परीक्षा—३ पटक प्रत्येक १० ले जम्मा ३० नम्बर
ख) निरीक्षण —निरन्तर ,, ५% ले , २० नंबर
ग) अन्तिम परीक्षा १ पटक ,, ५०% ले ,, ५० नबर

यसरी १०० पूर्णाङ्कको बिषयलाई बिभिन्न परीक्षामा विभिन्न प्रकारका नम्बरहरु बिभाजन गरी विभिन्न समयमा विद्यार्थीहरूलाई प्रत्येक वर्षमा मूल्यांकन गरिन्छ।

यसरी वर्षमा १०० पूर्णाङ्कमा ४० नम्बर पास गर्ने छात्रछात्रालाई कक्षा उकालिन्छ। कक्षा उकालिए पछि सो कक्षाकोनंवरसंग विद्यार्थीहरूलाई जिल्ला स्तरीय परीक्षाको रिजल्टसंग पनि सम्बन्ध रहन्छ। भनाइको मतलब पुरानो प्रणालीअनुसार कुनै कक्षामा कुनै छात्र उत्तिर्ण भइ सकेपछि सो नम्बरले अर्को कक्षामा केहि महत्व राख्दैनथ्यो। तर आधुनिक प्रणाली अनुसार कुनै पनि विद्यार्थी आफ्नो जिल्ला स्तरीय परीक्षाको आगि प्रत्येक कक्षाबाट प्रत्येक विषयमा २५'/. नंबरका दरले सचित गर्दै गइरहेको हुन्छ। यसरी कक्षा १ मा २५'/. २ मा २५'/. तथा कक्षा ३ मा २५'/. नबर छात्र छात्राले पाइ आए पछि अन्त्यमा २५'/. को मात्र जिल्ला स्तरीय परीक्षा हुन्छ। र जिल्ला स्तरीय एवं विद्यालयबाट प्राप्त नम्बरको आधारमा कुनै पनि छात्र प्राथमिक स्तरबाट उत्तिर्ण वा अनुतिर्ण घोषित गर्ने व्यवस्था भएको छ।

अब नि० मा० वि० स्तरको कुरा आउछ। नि० मा० वि० हरूमा हाल निम्न प्रकारका मूल्यांकनका साधनहरू अपनाइएका छन। यी विभिन्न प्रकारका मूल्यांकन प्रणालीको आ–आफ्नो महत्व छ।

१. एकाइ परीक्षा २. गृहकार्य ३. त्रै मासिक ४. निरोक्षण तथा ५. अन्तिम परीक्षा।

उक्त परोक्षाका नंबरहरुको विभाजन निम्नानुसार गरिएको छ।

परीक्षाका प्रकार —	पटक —	प्रतिशत	—जम्मा
१. एकाई परीक्षा—	४ पटक —	५ ·/·	—२० नम्बर
२. गृहकार्य —	निरन्तर —	५/. पूर्वार्ध]	ले १० ,,
,,	,, —	५'/. उत्तरार्ध]	
३. निरीक्षण —	,, —	५ ·/. पूवार्ध]	ले १० ,,
,, --	,, --	५'/. उत्तरार्ध]	
४. त्रैमासिक --	२ पटक --	१०'/.—	२० ,,
५. अन्तिम --	१ पटक —	४०'/.--	४० ,,

नि मा. वि. स्तरका प्रत्येक कक्षाहरू उक्त प्रकारका परीक्षाका साधनहरूले विद्यालयमा जाँच लिई अन्तिम परीक्षा पछि ४० ·/· भन्दा माथि नम्बर पाउने

बाल बालिकालाई कक्षा उकालिन्छ यो स्तरमा पनि कक्षा ४ को नम्बरको ७ कक्षा उत्तिर्ण गर्न परीक्षासंग सम्बन्ध रहन्छ। नि० मा० वि स्तरको अन्तिम परीक्षा अंचल स्तरीय हुने व्यवस्था गरिएको छ। कक्षा ४,५ ६, र ७ मा क्रमश: १०, १०, १५ तथा १५ प्रतिशतको दरले प्रत्येक बालक बालिकाको नम्बर नि० मा० वि० स्तर उत्तीर्ण गर्नसं चित हुँदै आइरहेको हुन्छ। यसरी ५०% आन्तरीक मूल्यांकनबाट र ५० प्रतिशतको वाह्य अर्थात अञ्चल स्तरीय परीक्षा गरी दुवै परीक्षाबाट प्राप्त नम्बरहरूको आधारमा नि० मा० वि० स्तरमा सफल भए नभएको कुरा अंचल स्तरीय परीक्षामा समितिले प्रकाशित गर्ने व्यवस्था छ।

अब माध्यमिक स्तरमा हेरौं, यो स्तरको अन्तिम परीक्षा, शि. म. परीक्षा उपशाखाद्वारा पूर्ण पूर्णाङ्कको परीक्षा लिने प्रणाली जुन चलिरहेको छ, त्यो वर्तमान शिक्षामा परिवर्तन भएको छ। प्रत्येक विद्यालयले आफ्नो छात्रछात्राको प्रत्येक विषयको २५% का दरले आन्तरीक अंक (Interna mark) परीक्षा उपशाखामा पठाउने व्यवस्था गरी बाँकी ७५% को मात्र परीक्षा उपशाखाबाट लिइन्छ। यो स्तरमा ८ देखि संचालन हुन्छ र यही कक्षा देखिनै नि० मा० वि० मा जस्तै ५ प्रकारका मूल्यांकनका साधनहरूबाट छात्रछात्राहरूको मूल्याङ्कन गरिएको हुन्छ। कक्षा ८ को नम्बरको कक्षा १० याने एस. एल० सी० परीक्षासंग सम्बन्ध हुन्छ। यहाँ पनि कक्षा ८, ९ तथा १० बाट क्रमश: ५, १० तथा १०% का दरले नंम्बर (Mark) संचित हुँदै जान्छ र अन्तमा २५% नम्बर छात्र छात्राहरूले बिद्यालयबाट प्राप्त गरी बाँकी ७५% को परीक्षा मात्र वाह्य परीक्षा शिक्षा मन्त्रालय परीक्षा उपशाखाबाट लिइने व्यवस्था गरीएको छ। यसरी आन्तरिक र वाह्य परीक्षाहरूको आधारमा माध्यमिक कक्षा उत्तीर्ण भए नभएको परिणाम घोषित गर्ने काम परीक्षा उपशाखाले गर्ने व्यवस्था रा० शि० प० को योजनामा भएको हामी पाउँछौं।

गोरखा आमा

२०६
गणेश कुमार शर्मा
कक्षा:-दशम
श्री श. मा. बि. गोरखा

हे गोरखा आमा !
तिमी धन्य छ्यौं, प्रसिद्ध छ्यौं,
तिमीले आफू अग्लिदै उच्च शिखर बनेर,
वीर-वीर पुरुषहरूको श्रृजना गरेर,
होस, हौसलाले इतिहासको पाना पाना थपेर,
तिमी आज विश्वमा ग्रन्थ बनी दियौ, ।
तिमीले एक दुई कदम सर्दा सर्दै,
जीवन संग्राममा डुल्दा डुल्दै,
पूर्व मेचीदेखि पश्चिम कर्णाली, उत्तर चीन सम्म पुगेर,
गण्डकी, कोशी कर्णाली आदि नदीहरूका सँगै,
तिमी विशाल बनी फैलिदियौ ।
त्यो दिनदेखि तिमी
लेक, पाखा, पखेरा, तराई आदि रुपमा छरिएर;
"चार जात छत्तिस वर्णको फूलबारी बन्दै"।
सम्पूर्ण सन्ततिहरुलाई समेटेर,
समदृष्टि संग आफ्नो काख फैलाउदैं,
सन्तोष एवं उमङ्गको लहरले ढाकि दियौ ।
तिम्रो अमिमित पराक्रम र गुणको कदर गरेर,
वैरीले पनि आफूलाई बिर्सेको अनुभव गर्दछ,

उसको षडयन्त्र नै सञ्जीवनी बन्दछ,
त्यसैले,
तिमी कसैको डर धाकमा नबगेर,
आफु विशाल बन्दै र शान्ति सिर्जँदै,
भोक, रोग, अज्ञान. दरिद्रलाई भगाउँदै
गोरखा आमाबाट,
नेपाल आमामा परिणत भएर,
विकास एवम् शान्ति शिक्षाको मूल बनी फुट्न लागेकीछौ
त्यसले तिमी धन्य छ्यौ ।

शुभ-कामना

जस्को काख महाँ म मज्ञासंग सधैं निर्धक्कका साथमा ।
नेपाली सब वस्तछौं मिलिजुली प्यारो प्रजातन्त्रमा ॥
जस्ले दान दिईरहेछ जनमा यो राजनीत्यु ज्वल ।
यस्ता भूप विशुद्ध वीर-वरमा टक्र्चाउछौं मङ्गल ॥
मु. नेत्र मणि शर्मा

* * *

माध्यमिक र निम्न माध्यमिक विद्यालयहरूमा अंग्रजी पाठ्यक्रम

इन्द्रलाल कर्माचार्य
अंग्रेजी शिक्षक मण्डली व्या. मा
विद्यालय छोप्राक

जुनसुकै शिक्षण व्यवस्थामा पनि कुनै बिषयको पाठचक्रम समावेस गर्दा मूख्य दुई दृष्टिकोण अपनाइनु पर्छ—

१ कुनै शैक्षिक स्तरको सम्पूर्ण पाठचक्रममा त्यस विषयको तुलनात्मक महत्व,
२ त्यस विषयको विशेष उपादेयता र त्यसको अध्ययनबाट विद्यार्थीहरूले हासिल गर्ने सिप या ज्ञानको उपलब्धि

नेपालका निम्न माध्यमिक र माध्यमिक विद्यालका कक्षाहरूमा [संस्कृत मा. वि. लाई छोडेर] अंग्रेजी भाषाको पाठ्यक्रम संयुक्त राष्ट्रसंघीय भाषाहरू मध्य एकको रूपमा समावेश गरिएको छ । अंग्रेजी भाषाको महत्व धेरै दृष्टिकोणले संसारको अरू कुनै पनि भाषा भन्दा कम छैन अंग्रेजी भाषाले कैयौं राष्ट्रहरूको विश्वमा Lingua Franca को स्थान प्राप्त गरेको छ कैयौं वर्षसम्म अंग्रेजी औपनिवेसिक छत्र छांयामा हुर्केका राष्ट्रहरूमा यसले Second Language (राष्ट्र भाषालाई छोडेर सबभन्दा बढी प्रचलित भाषा) स्थान पनि प्राप्त गरेको छ। त्यस्तै साहित्यिक [मूल र अनुवाद दुबै] भण्डार पनि यस भाषामा भरिपूर्ण छ ।

तर जे भएता पनि कुनै पनि भाषालाई सम्पूर्ण शिक्षण व्यवस्थाको

परिधिमा अरू विषयलाई जतिकै प्राथमिकता र महत्व दिन सकिन्दैन, भाषा अभिव्यक्तिको एउटा माध्यम मात्र भएकोले ज्ञानको विभिन्न हांगाको समान स्तरमा यसलाई राख्न सकिन्दैन ।

जहांसम्म मलाई लाग्छ नि. मा. वि र मा. बि. का कक्षाहरूमा अंग्रेजी भाषाको पाठ्यक्रम समावेस गर्दा नयाँ शिक्षा योजनाको पाठ्यक्रम तर्जुमा गर्ने शिक्षाविदहरूले अंग्रेजी भाषालाई अनावश्यक महत्व दिएका छन् । अग्रेजी भाषालाई अनिवार्य बनाउनाले कुनै खास विषय लिएर सीमित स्तरसम्म अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूलाई अनावश्यक बोझ पर्न गएको छ ।

पुरानो पाठ्यक्रमीक तुलनामा यस क्षेत्रभित्र निकै सुधार नभएको भन्न सकिन्दैन । अंग्रेजीको पुरानो पाठ्यक्रम भाषा र साहित्यको खिचडी थियो । साथै यसले भाषाको सबभन्दा महत्वपूर्ण पक्ष—Speech (बोलाइ सुनाइ पढाइ) लाई नजर अन्दाज गरेको थियो अंग्रेजीलाई भाषाको रूपमा एकै पत्र बनाई यसको विभिन्न पक्ष – वाक्य बिन्यास, बोलाई, सुनाई आदिमा विशेष जोड दिएको छ । भाषा शिक्षण पद्धतिमा आएको यो नयां दृष्टिकोण सम्बन्धित शिक्षाविदहरूको ठूलो सोचाई हो ।

निम्न माध्यमिक र माध्यमिक बिद्यालयहरूमा अंग्रेजी भाषालाई अनिवार्य विषय नबनाउने मेरो पक्ष निम्न लिखित तर्कको बुंदाहरूमा आधारित छ ।

(क) कुनै कुनै माध्यमिक विद्यालयहरूमा खास गरी कृषि, काष्ठकला, गृह विज्ञान आदि व्यवसायमुलक विद्यालयका विद्यार्थीहरूलाई प्रवेशिका परीक्षा सम्म उनीहरूले पढ्ने बिषयको लागि अग्रेजी भाषाको ज्ञान अनिवार्य छैन ।

(ख) कानून, सामाजिक शिक्षा आदि विषयमा Certificate स्तर सम्मको शिक्षा हासिल गर्न अंग्रेजी भाषाको ज्ञान अनिवार्य छैन । किन भने यी विषयहरूमा धेरै जसो पाठ्यपुस्तकहरू नेपाली भाषामानै उपलब्ध छन ।

दोस्रो कुरा कार्यदक्षताको दृष्टिकोणले पनि कैयौं विषयहरूमा अंग्रेजीलाई अनिवार्य मान्न सकिन्दैन । एक छिन सोचु—के अग्रेजी भाषाको ज्ञानले नेपालको अदालतहरूमा काम गर्ने सहायक वा कुनै Furniture workshop मा काम गर्ने कालिगढको दक्षता अंग्रेजी भाषाको ज्ञानले बढ्छ ?

(ग) अग्रेजी भाषाको ज्ञान माध्यमिक कक्षामा पढने सबै बिद्यार्थीहरूको लागि वान्छनीय छैन भनेर अवश्य भन्न सकिन्दैन । तर सवाल यो छ कि उपलब्ध आर्थिक र जनशक्तिको स्रोतबाट बढी से बढी लक्ष्य कसरी हासिल गर्ने ? कुनै पनि योजनावद्ध कार्यक्रम प्रस्तुत गर्दा यस तर्फ ध्यान दिनु अत्याश्यक छ । त्यसकारण अंग्रेजी भाषा ती विद्यार्थीहरूलाई मात्र अनिवार्य हुनु पर्छ जो कि पछि गएर अंग्रेजी भाषाको ज्ञान अनिवार्य रूपले चाहिने विषयहरूमा अध्य न गर्न चाहन्छन जस्तै पर्यटन उद्योग (होटल, ट्राभल एजेण्ट, गाइड) विज्ञानका विभिन्न हांगाहरू आदि ।

अंग्रेजी भाषाको पठन पाठनमा भइरहेको आर्थिक र जनशक्तिको अनावश्यक रूपमा भइरहेको क्षतिलाई रोक्न सर्वप्रथम अंग्रेजी पढाउने शिक्षकहरू तालीम प्राप्त भएको हुनु पर्छ । पहिले अंग्रेजी भाषाको विशेष तालीम शिक्षकहरूको लागि श्री ५ को सरकार र ब्रिटिश काउन्सिसको संयुक्त तत्वावधानमा हुन्थ्यो । तर हाल त्यस्तो तालीमको व्यवस्था नभएकोले तुरुन्तै तालीमको व्यवस्था हुनु आवश्यक छ । जिल्लाका सबै विद्यायलहरूमा तालीम प्राप्त अंग्रेजी शिक्षक छैनन् । तर हरेक जिल्लामा एक दुइ माध्यमिक विद्यालयहरूमा अग्रेजी तालीम पाएका शिक्षकहरू होलान । निम्न माध्यमिक कक्षाहरूमा अंग्रेजी पढाउने शिक्षकहरूको तालीमको लागि उपर्युक्त शिक्षकहरूको सेवा उपलब्ध गर्न सकिन्छ । यसको लागि ठूलो आर्थिक कोष या प्रशासनिक व्यवस्थाको आवश्यकता छैन । यस्तो तालीममा विद्यालयको लामो बिदा (हिउँदे या वर्षे) मा गर्न सकिन्छ।

⁂

हाम्रो विद्यालयमा प्रयोगात्मक कार्य

राजठाकुर देवकोटा
श्री लक्ष्मीमाध्यमिक विद्यालय
रोल नं. २ कक्षा दशौ

यस गोरखा जिल्लाको मानचित्रमा सदरमुकाम देखि पश्चिमी इलाकाको सीमावर्ती क्षेत्रमा गाइखुर एक भव्य र आफ्नै स्वतन्त्र अस्तित्व लिएर उभिएको छ। यहाँका शिक्षाप्रेमी ग्रामीण जनताहरूको तत्परताको फलस्वरूप यो विद्यालय २०१८ सालमा खडा गरियो। प्रारम्भिक अवस्थामा यो बालकपनमा गुज्रीनु परे तापनि उक्त समयदेखि नै यस विद्यालयले शिक्षाप्रेमी र अनुभवी महानुभावहरूको सहयोग पाउदै आएको छ। हाल यो किशोर अवस्थामा शिक्षामा उल्लेखनीय रूपमा प्रगति पथ तिर कदम चलाइरहेछ।

यसै सन्दर्भमा नेपालमा शिक्षामा युगानुकुल परिवर्तम भयो र २०३० सालमा यस जिल्ला सगै यसले पनि "राष्ट्रिय शिक्षा पद्धति" अनुरूप आवश्यक कार्वाइ चलाई शिक्षालाई नयाँ मोड दिन सफल भयो। नयाँ शिक्षा योजनाले शुरूदेखि नै महान दार्शनिक स्व. श्री ५ महेन्द्रको सुयोग्य निर्देशन पाएको छ। यसैले यो छात्रछात्रा लगायत सम्पूर्ण नेपालीको सर्वोपरी हितको ख्यालमा राखी तर्जुमा गरिएको हुदा यहाँ यसको एक प्रमुख विशेपता र हाम्रो बिद्यालयमा यसको सफलता बारे म छोटो टिप्पणी लेख्दछु।

नयाँ शिक्षाको एक प्रमुख विशेषता व्यावसायिक शिक्षा दिलाउनु हो। यहि नीति अनुसार हाम्रो विद्यालयमा "औद्योगिक शिक्षा (फर्निचर बनाउने) विषयमा अध्यापन कार्य हुन्छ।

व्यावसायिक विषयको मापदण्ड नै प्रयोगात्मक कार्यमा भर पर्छ। खास सैद्धान्तिक रूपमा ज्ञान हासिल गर्नाले मात्र सो ज्ञान अधुरो हुन्छ। (नयाँ शिक्षा लागू हुनाले एक कारण पनि सैद्धान्तिक साथै प्रयोगात्मक शीपको विकास गरी दक्ष जनशक्तिको निर्माण गर्नु हो)। किनभने कतिपय सैद्धान्तिक कुरालाई कार्यरूपमा परिणत गर्दा अनेक वाधाको सामना गर्नु पर्दा यस्तो प्रकारको ज्ञान प्राप्त गर्नेहरूले कार्यक्षेत्रमा काम गर्दा सो योजना नै असफल हुन सक्छ।

यस शिक्षा पद्धतिले प्राप्त गर्न खोजेको सफलतालाई साकार रुपदिन आज सम्पूर्ण नेपाली शिक्षणपरिवार कार्यरत छन्। यसै अनुरूप हाम्रो विद्यालयमा पनि हामीहरू यही उद्देश्यलाई साकार गराउन पाठ्यपुस्तकमा उल्लेखित योजनाहरूलाई आफैंले गरेर हेर्छौं। सर्वप्रथम हामी ८, ९, १० कक्षाका छात्रछात्राहरूमा पनि ९, १० का छात्रछात्राहरू काठसँग बढी सम्बन्धित छौं। कारण हाम्रो प्रत्येक योजना काठ विना सफल हुन सक्तैन्। यसैले हाम्रो विद्यालयमा हामीलाई के काममा कति काठका फल्याकको आवश्यकता पर्छ सो अनुसार हामीलाई काठ उपलब्ध गराइएको छ। अनुभवी र तालीम प्राप्त शिक्षकको प्रतक्ष निर्देशनमा हामी पहिले कुन काम गर्न लागेको हो तेसलाई रेखाङ्कन 'Drawing' गर्छौं। सो Project मा दिएको निश्चित आकार अनुरूप हामी काठलाइ आवश्यक मात्रामा काटछाट् गरी Project मा दिए अनुसार Object बनाउछौं। यसको लागि हामीलाई कार्य शीप र ज्यावल चलाउने तरीकाको एकदम दरकार पर्छ। तर हामीले सिद्धान्तमा र काम गर्नु भन्दा पहिले नै शिक्षकवाट ज्यावल चलाउने विधि र काटछाट गर्ने तरीका बारे निर्देशन पाएका हुन्छौं। तैपनि काम गर्दा आइपर्ने तत्कालीन समस्याको समाधान साथीहरू र शिक्षकको संयुक्त प्रयासबाट समाधान गरिन्छ। यसरी हामीले विद्यालयमा नै मेच टेबुल बुकर्याक दराज, क्याबिनेट र अन्य फर्निचर निर्माणमा ज्ञान हासिल गरी सकेका हुदा हामीलाई घरायसी काममा आइपर्ने यस्ता वस्तु बनाउदा अरूको

आशा गर्नु पर्दैन । यतिमात्र होइन हामी साधनले भेटे सम्मका वस्तुहरू बनाइ बिक्री गर्न समेत थालि सकेका छौं । हामीले विद्यालयको फर्निचर समस्यालाई विस्तारै दूर गर्दै छौं । कतिपय असुविधा हुदा हुदै पनि हामीले विद्यालयको आवश्यकता अनुरूप यस्ता सामाग्रीको आपूर्ति आफैं नै गर्न थालेका छौं ।

यी उपलब्धि नयाँ शिक्षा योजनाका देन हुन । र हाम्रो जस्तो विकासोन्मुख देशमा यस्ता किसिमका उद्योगको आवश्यकता रहिआएको छ । यसबाट हामीले विदेशीने धनको बचत साथै दक्ष शीपको अभिवृद्धि गरी रोजगारी समेत प्राप्त गर्न सफल हुनेछौ । साथै हामीले आफ्नो दक्षताले भ्याएसम्म जङ्गलको सुरक्षा उपयोगको विषयमा अज्ञानी रहेका ग्रामीण जनतालाई यसको सदुपयोग बारे जानकारी पनि दिदै आएका छौं । यी उपलब्धि प्राप्त गर्न हामीलाई सहयोग गर्ने श्री ५ को सरकार र विद्यालय प्रशासन प्रति हामी सबै एक आवाजले आभारी प्रकट गर्दै हामीलाई देशको कर्णधारको रूपमा यस प्यारो मातृभूमि नेपालको पवित्र सेवा गर्न योग्य हुन पाएकोमा हर्ष अनुभव भइरहेछ ।

(अदालतमा)

जज—अडर...अडर—आजको फैसला अनुसार तिमी दुई युवकहरू अपराधी ठहरियौ, तिमीहरूलाई पांच पांच वर्ष कारावास र रू. एक एक हजार जरीवाना तोकिन्छ ।

युवकहरू—यु आर अनर सर ! हामीहरूको अपराध हामीलाई स्वीकार छ तर... (परिचय पत्र देखाउदै) हामीले पाउने विद्यार्थी सहुलियत अन्य ठाउमा सरह यस सजाएमा पनि पाउनु पर्दछ ।

विज्ञान शिक्षा र विज्ञान शिक्षक

–शि० शम्भु बाबु मरहट्टा
म० व्या० मा० वि० छोत्राक

आजको युग विज्ञानको युग हो । संसारको अन्द्राभुडी छामेर हेर्दा विज्ञानको चमत्कारै चमत्कार भेटिएको कुरा आजको युगको पल पलमा लेखिएको स्पष्टै छ । मानिस बनाउन टेस्ट टयूभ लिएर बैज्ञानिकहरू अघि सर्न लागी सके भने विज्ञानको सिमा कहाँ पुगी सक्यो त ?

विश्वमा विज्ञानको यत्रो चकचकी अवलोकन गरी सक्दा पनि हामी आज अर्धनिन्द्रित अवस्थामा रहन्छौ भने हाम्रो श्रेय कसरी हुन सक्ला ? नयाँ अन्वेषणमा विश्व अलमलिदा छ । हामी उसका उपलब्धीमानै रलमलिदो छौ । केप्लर वर्षौं वर्ष अघि खगोलीय पिण्डका माला लगाएर हिडिसके, डाल्टनले थैलो भरी परमाणु राखेर देखाइसके न्युटनले झोलाभरी 'G' लिएर छकंद पृथ्वीबाट विदा लिइ सक्दा पनि आज हामी 'G' मै अल्मलिदो छौ, डाल्टनको कुरा विश्वास राख्न गाह्रो मान्छौ, खगोलीय पिण्ड इश्वरीय वरदान ठान्छौ भने हामी दशौ शताब्दीतीर अल्मलिदै भन्न पो के अत्युक्ति होला र ?

अब प्रश्न उठ्छ हामी काहाँबाट बाटो भूल्यौ त ? उत्तर सजिलो छ, हामी आधारभूत तथ्य केलाउनुको अलावा बोक्रा बोक्रै दगुर्न खोज्यौ । न त हामीमा वास्तविक तथ्य केलाउने बानि छ न त कसैलाई केलाउन प्रेरणा दिन सक्ने खुबीनं छ । सँधै वास्तविक तथ्यको आधारमानै निर्णय गर्ने बानी बसाल्नुनै बिज्ञान शिक्षाको आधारभूत लक्ष हुन आउने कुरा सबैको अगाडी

छलंङ्ग भइससक्दा पनि हामी आज अझै बुझ पचाउने पक्षमा पुगेकालेनै विज्ञान प्रगतिमा अबरोध पैदा हुन गएको कुरा स्पष्ट छ ।

मलाइ लाग्छ आजको नयाँ शिक्षा योजनाको विज्ञान शिक्षाले यही औल्याउछ । विज्ञान शिक्षा इतिहास होइन जुन पुराना कथाका आधारमा नै विश्व चिनिन सकोस । यो भूगोल शिक्षा होइन जसले पृथ्वीको अध्ययनमा सिमित राखोस । यो विज्ञान असिम छ, जति खोज्दै गयो गहिरीदै जान्छ । यसको अध्ययन कतिहो सीमा छैन । त्यसो भए विज्ञान शिक्षाको अध्यापन कस्तो हुनु उचित होला ? अब यस्तो असिमता शास्त्रको अध्यापन गर्न योग्य ब्यक्ति को होला ? निहाली हेर्दा विज्ञान शिक्षकको दायित्व गहन र फराकिलो छ साथै क्लिष्ट पनि देखिन्छ । तर जति गहन र क्लिष्ट देखिन्छ त्यो भन्दाबढी अध्यापन मार्ग सजिलो छ । विज्ञान शिक्षक घाँटी सुकाएर कराउन आवश्यक छैन किनकि यो साहित्य र राजनीति शास्त्र होइन । सैद्धान्तिक ज्ञानलाई विज्ञानको ज्ञान भन्नु त सरासर अन्याय हुन जान्छ । अतः रवर स्टुकुन्जेल कराएर एउटा पाठ रटाएर विज्ञानको कक्षाबाट यदि कुनै विज्ञानको शिक्षक फर्कन्छ भने मत भन्छु त्यो शिक्षकले आफ्नो १% जिम्मेवारी पनि पन्छाउन सकेन । विज्ञानका पुस्तकका कुनै पनि पाठ केवल साधन हुन साध्य होइनन् । ती ज्यावललाइ वास्तविक जीवनमा ल्याएर प्रयोग गराउन यदि विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्न सक्छ भने त्यो शिक्षकलाई लक्षको नजिक पुगेको मान्नै पर्छ । विज्ञान अध्ययनको मार्ग केबल रवर स्टयाम्पको रुपमा हुनु सरासर कुमार्ग पच्छाउनु हुन जान्छ । पढाएको पाठ सरासर परीक्षामा उतार्न सक्दैमा विज्ञानको सिपालु विद्यार्थी भनेर औल्याउनु त सरासर गल्ति हुन जान्छ । बिज्ञान शिक्षकले मैले पढाएको पाठ के कति विद्यार्थीले बुझे भनि मूल्याङ्कन गर्दा, बाह्य क्षेत्रमा उक्त पाठबाट के कति उपलब्धी प्रयोगात्मक ढंगले हाँसील गर्न सके भने कुराको मूल्याङ्कन गर्नु उचित पर्ला जस्तो लाग्छ । विज्ञान जीवनको पाइला पाइलामा पछि लाग्छ भन्ने कुरो स्पस्टैछ भने दैतिक जीवनमा वास्तविकताको आधारमा केलाउने बानी बसाल्ने परिस्थिति यदि कुनै शिक्षकले विद्यार्थीहरूमा सिर्जना गर्न समर्थ हुनसक्छ भने उसलाई सफल विज्ञान शिक्षकमान्नै पर्छ । सफल विज्ञान शिक्षकमा हुनुपर्ने गुण निम्नाङ्कीत हुनु उचित जस्तो लाग्छ ।

सर्वप्रथम एक बिज्ञान शिक्षक यथार्थ वादी हुनु पर्छ । आदर्शवाद विज्ञान शिक्षाको मार्ग होइन । जुनसुकै बेला विज्ञान शिक्षक यथार्थवादको परिधिमा रही विद्यार्थीहरूमा यथार्थवादी धारणा जाग्रीत गराउन सकेमा साना साना चिजलाई पनि केलाएर हेर्ने बानी जाग्रीत हुन जान्छ । आदर्शवादी बनेर आदर्श छाटन यदि शिक्षक विज्ञानको कक्षामा प्रवेश गर्छ भने विज्ञान शिक्षाको अवनति नै हुन जान्छ ।

दोस्रो कुरा विज्ञान शिक्षक सधैं भौतिकवादको प्रतिमूर्तिको रूपमा कक्षामा उभिनु पर्छ र आध्यात्मिकवादको कट्टर विरोधी देखिनु पर्छ । विश्वमा भएका जुनसुकै वस्तु किन नहोस्, ती वस्तुलाई इश्वरीय श्रृष्टी भनेर शिक्षकको मुखबाट विद्यार्थीको कानमा नपरोस । यसको श्रृष्टी के कसरी भयो भन्ने कुरा वैज्ञानिक ढाँचाले सोच्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गराउन सक्छ भने विज्ञान शिक्षकले बाटो फेला परेको मान्नै पर्छ । इश्वर भन्ने भ्रमात्मक बिचार यदि विद्यार्थीमा मौलाउछ भने त्यसबाट विज्ञान अध्ययन हुन सक्दैन किनकि जुनसुकै वस्तुलाई पनि सोच विचार गरी पत्तालगाउनुको अलावा इश्वरीय श्रृष्टी भनेर आफ्नो विचार टुङ्ग्याउछ ।

तेस्रो कुरा विद्यार्थीलाइ नयाँ कुराको खोजि गर्ने बानी बसाल्न विज्ञान शिक्षकले सामाजिक परिस्थितिलाइ पनि हृदयमङ्गन गरी विद्यार्थीको मनोभावना बदल्न समर्थ हुन सक्नु पर्छ । हाम्रो जस्तो गरीब देशका विद्यार्थी सोचाइ कस्तो देखिन्छ भने वैज्ञानिक साधारण व्यक्ति होइन मानौ उ त इश्वरीय श्रृष्टी हो । यसकारण उनीहरूले मनोभावनालाइ जरैदेखि परिवर्तन ल्याउन

गरीब वैज्ञानिकको पूर्व जीवनी वेला वेलामा सुनाउनै राम्रो देखिन्छ । उदाहरणको लागि मेडमक्यूरी, माइकलफाराडे जस्ता वैज्ञानिकका पूर्व जीवनी विद्यार्थीका हृदयमा छाप पार्न सके उनीहरूलाइ वैज्ञानिक खोजनलाममा हौसला मिल्न अवश्य सक्छ । आफु भन्दा पनि पतित आर्थिक अवस्था भएका वैज्ञानिकका यत्रा ठूला अन्वेषण देख्दा, "हामी किन ठूला अन्वेषण गर्न नसक्ने ?" भन्ने प्रश्नले अवश्य पनि उनीहरूलाई कुत्कुत्याउछ जसको परिणाम फलदायक बन्न सक्छ ।

बढी से बढी मात्रामा सोच्ने शक्ति विद्यार्थीमा जगाउन सक्ने धारणाको विकास गराउन सक्नु विज्ञान शिक्षकको अर्को अनिवार्य गुण हुन आउछ । विज्ञान शिक्षकले बारंबार विभिन्न वस्तुहरूका वास्तविकताको बारेमा विद्यार्थी संग वादबिवादमा भाग लिनु अत्यावश्यक देखिन्छ । वादविवादमा गहिरिदा विद्यार्थीबाट कठिन समस्याको प्रहार होला र त्यसको उत्तर दिन असमर्थ हुन्छु कि भन्ने कुराले भयभियत भएर यदि कुनै विज्ञान शिक्षक बादविवादमा भाग लिन डराउछ भने त्यो शिक्षकको सर्वभन्दा ठूलो कम्जोरी ठहर्छ । हुन सक्छ यस्तो वादविबादमा गहिरिएर, विद्यार्थीहरूले कठिन समस्या आफ्नो अगाडि ल्याउलान । विज्ञान शिक्षक यति ठूलो वैज्ञानिक होइन जसले ब्रह्माण्डका संपूर्ण तथ्यका सही उत्तर दिन सकोस तर उ सांचो हो जसभित्र वास्तविकता थुनिएको छ । उ संग वास्तविक तथ्यहरू थुनिएको दर्वारको सांचो मात्र हुन्छ जुन खोल्नु र दर्वार भित्र थुनिएका रहस्यहरूलाई आकर्षक ढगले विद्यार्थीहरूको हृदयमा हलचल ल्याउनु उसको कर्तव्य हुन आउछ जसले गर्दा दर्वारको कुनाकाप्चामा लुकेका अणु अणुमा उनीहरूलाई सोच्ने र विचार्ने प्रेरणा मिल्न सकोस । यो स्पष्ट छ केप्लरका गुरु कोप्लर होइनन् ।

अन्तमा, यो कुरा छर्लङ्ग छ कि वैज्ञानिक विचार धाराको विकास नै देश विकासको द्वार हो । विज्ञानको विकास विना देश विकास हुन सक्ला भन्नु केवल कल्पना हो । यही बिचारलाई ध्यानमा राखी नयाँ शिक्षा योजनाको विज्ञान शिक्षा अघि बढदै छ भन्ने कुरामा अवश्य दुइमत नहोला । यिनै तथ्यलाई ध्यानमा राखी संपूर्ण विज्ञान शिक्षकले कम्मर कसेमा थोरै वर्ष भित्रै विज्ञानको प्रगति प्रशशनीय हुन जाला जस्तो लाग्छ ।

◆

तपाईहरूको सेवामा हाजिर छौं
हामी कहाँ हरेक प्रकारको स्टेसनरी सामान
जनक शिक्षा सामग्री केन्द्रको
पाठ्य पुस्तकहरू र
अन्य पुस्तकहरू
उपलब्ध हुन्छ ।

आदर्श पुस्तक
भण्डार
लुईटेल बजार
गोरखा

मनकामना पुस्तक
भण्डार
पोखरी थोक
गोरखा

जीवनमा शिक्षाको महत्व

नाम:–राम चन्द्र भण्डारी
कक्षा:–दशौं
स्कूल:– श्री मण्डली व्या. मा. वि. छोप्राक गोरख

जसरी आत्मा जीवन हो,
त्यसरी शिक्षा जीवन हो,
शिक्षा पछिको बाटो हो,
जीवन सुधार्ने लक्ष हो, ॥
शिक्षाले चन्द्र मंगल पुग्ने छौं,
अमर नाम राख्ने छौं ।
महत्व यस्को जीवनमा
अर्को छैन भूवनमा ॥
आज भोलि शिक्षाको,
महत्व झन् झन् बढ्दोछ ।
जीवन अमर गर्नलाई,
मौका ठूलो दिदो छ,
अभ्यास शिक्षा गरेर,
विश्वको सामु डटेर ।
उद्देश्य आफ्नो चिनेर,
देशको उन्नति गरेर ॥
देशको उन्नति गर्नलाई,
चन्द्र र मङ्गल पुग्नलाई,
मौका ठूलो दिनेछ,
आफ्नो नाम राख्ने छ ॥

* * *

प्राथमिक कक्षामा भाषा शिक्षण

—धन प्रसाद पौडयाल
(प्राथमिक विद्यालय निरीक्षक)

राष्ट्रि पद्धतिको योजना पूर्व पनि प्राथमिक विद्यालयहरूमा नेपाली भाषा शिक्षण अरू विषयहरू समान सामान्य रूपमा पठन पाठन हुँदै आएको हो। तर यसलाई वढी प्रभावकारी ढंगले परिवर्तन गर्ने तर्फ कर्सको दृष्टि थिएन। किनकि त्यसबखत त्यहीनै देशको माटो सुहाउदो महसूस गरिएको थियो।

परिवर्तन समयको माग हो, हिजोको कुरा आज नौलो हुन्छ, नयाँ वस्तु पुरानो हुन्छ । यसर्थ पुराना चिज वस्तुलाई समयानुसार आवश्यक परि–तथा संशोधन गर्नु ताजा र रूचिकर हुन्छ । यसैले यो कुरामा महसुस गरि स्व. श्री ५ महेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवबाट २०२८ सालको पौष महीनाबाट नेपालका बिभिन्न स्थानहरूमा विभिन्न चरणहरूमा रा० शि० प० योजना लागू गर्नको लागि शाही घोषणा गर्नुको साथ चितवन र कास्कीमा प्रयोगात्मक चरणको रूपमा लागू भयो। र आज सम्म पनि देशका विभिन्न जिल्लाहरूमा पाँचौ चरणमा कार्यान्वयन हुदैछ।

आज योजना लागू भएको पाँचौ वर्ष भइ सक्यो तापनि पाठ्यक्रममा उल्लेख भए अनुसारको उद्देश्य राम्ररी प्राप्त गर्न सकेको छैन । यसको मुख्य कारणत कतिपय शिक्षकहरू तालीम अप्राप्त हुनुनै हो । विश्वास गर्न

सकिन्छ कि जब देशका समस्त प्राथमिक शिक्षकहरूले तालीम प्राप्त गर्ने छन् अनिमात्र पाठ्यक्रमले प्राप्त गर्न खोजेको उद्देश्य पूर्ति हुने छ ।

भाषा शिक्षण एक कला हो, शीप हो साथै मनोवैज्ञानिक प्रकृया पनि। जसरी कुमालेले काँचो माटोको डल्लाबाट विभिन्न प्रकारका रूप र आकृतिमा लैजान सक्दछ। सूचिकारले साधा कपडाको टुक्रालाई काटछाँट गरि आफूले चाहे अनुसारको रूपमा परिणत गर्दछ, आफ्नो कलाले भ्याएसम्म । त्यस्तै एक अनुभवी योग्य र लगनशील शिक्षकले पनि भाषा सम्बन्धित सुनाइ, बोलाई, पढाई र लेखाई जस्ता भाषिक कुशलताहरू आफ्नो दिमागले भ्याए सम्म विभिन्न शिक्षण विधि, सैक्षिक सामग्रीहरूको प्रयोगबाट मनोवैज्ञानिक ढंगले माथिका शीपहरूमा शिपालु बनाई दिनु पर्दछ ।

प्राथमिक कक्षामा ६ वर्षदेखि ८ वर्षसम्म उमेर भएका बाल बालिकाहरू पडने हुन्छन । उनीहरूमा पढने भन्दा खेल्ने प्रवृत्ति बढी हुन्छ । त्यसैले पढाईबाट भन्दा खेलाईबाट सिकेका कुरालाई बढी धारणा गर्न सक्ने हुन्छन ।

पठन पाठन गराउदा कुन कक्षामा अध्यापन गराउने हो सोही अनुसार उनीहरूको स्तर हेरी स्मरण शक्ति बढाउने खालका पाठमा समावेश भएका बाल जगतका, राष्ट्रिय जन जीवनका र मनोरञ्जक खालका कथात्मक तथा प्रबन्धात्मक सरल पाठ हुनु पर्ने र पारिवारिक, सामाजिक परिपाटी देखि लिएर राष्ट्रिय भावना बढाउने खालका लयात्मक सरल बाल जगतका खेल जगतका, तथा सांस्कृतिक जगतका गध्य एवं पध्यलाई आवश्यक मानी पाठ्यक्रममा समावेश भएको छ ।

भाषा शिक्षण ज्यादै सरल तरिकाबाट हुनु पर्दछ। पाठ्यय पुस्तकमा मात्र समावेश भएका कुरालाई कण्ठस्थ गराउने उद्देश्यले मात्र भाषा शिक्षण कार्य पूरा भयो भनि भन्न सकिन्न । स्तर स्तरका पाठ्यय पुस्तकमा विद्यागत विषय र स्तर पनि फरक फरक छ। सवैभन्दा कठिन प्राथमिक तहको शिक्षण कला हो । त्यसमा पनि कक्षा १ को भाषा शिक्षण सवैं भन्दा कठिन हो। त्यसैले प्राथमिक तहको अध्यापन बिधि र तरिकामा शब्दबाट वर्ण र वर्णबाट शब्द चिनाउदा ती शब्दहरूलाई शब्द पत्तिमा लेखि विद्यार्थीहरूमाई अभ्यास गराउनु पर्दछ। यस पछि उच्चारण अनुसार लेखाई, लेखाइ अनुरूप वाचन गर्ने र आफूले सुनेका कुराहरूका घटना क्रमानुसारको बोलाई जस्ता भाषीक कुशलताहरूको विकास गराउनु पर्दछ। यसरी वर्ण परिचयबाट शब्द र शब्द परिचयबाट शब्द भण्डार (Vocabulary) को पनि बालकहरूमा विकास हुदै जाने छ। कक्षा १—३ सम्मको प्राथमिक तहको भाषा शिक्षण तरिकामा शिक्षक ज्यादै सक्रिय रूपमा रहि विद्यार्थीलाई कार्यकलापमा प्रेरित गराउन सक्नु पर्ने हुन्छ। यो तहको अध्ययन अध्यापनमा सिगोबाट टुक्रा र टुक्राबाट सिगोमा जानु पर्ने हुन्छ।

माथि शिक्षण तरिकामा भनिए अनुसार सवै काम गर्न र गराउन विद्यालय समय भित्र भ्याउन असम्भव पनि हुन्छ। यसैले भाषा शिक्षकले विद्यार्थीहरूको स्मरण शक्ति र स्मरण गरेका चिजहरू प्रयोगमा ल्याउन प्रयोग शक्ति आदिको मूल्यांङ्कन केवल विद्यालय समय भित्र मात्र सीमित नभएर र अन्य क्षेत्रमा पनि बालकको चाल चलन र व्यवहारको आधारमा पनि समय समयमा निरीक्षण गरिरहनु पर्ने हुन्छ। आवश्यक अनुसार कहिले काँही गृह कार्य, आदि दिनुको साथै यसको लेखा जोखा बराबर गरिरहनु पर्ने प्रणाली पनि विद्यालयमा लागू गरि रहेकै छ । यसो गरेमा विद्यार्थीहरूमा भाषीक कुशताहरूको उन्नतिको साथै भाषीक स्तरको पनि दिन पर दिन उठदै जाने विश्वास पनि गर्न सकिन्छ ।

* * *

श्री ५ महाराजाधिराज सरकार
वीरेन्द्रवीरविक्रमशाहदेवसरकारको

३१ सौं

शुभ-जन्मोत्सवको सुखद सु-अवसरमा
मौसूफ सरकारको सभक्ति

सुस्वास्थ्य, एवं चिरायुको श्री गोरखकाली संग
प्रार्थना गर्दै, गोरखा जिल्ला शिक्षा समितिवाट
फूलबारि पहिलो अंक प्रकाशितहुन लागेकोमा
हार्दिकशुभ-कामनाएवं खुशियाली व्यक्त गर्दछौं ।

चौवीस कोठी परिवार
पोखरीथोक, गोरखा

श्री मण्डली ब्यावसायिक माध्यमिक विद्यालय छोप्राक गोरखा

परीचय-प्रस्तुत कर्ताः प्र.अ. चूडामणि शर्मा

अक्षर पढन लेखन नजान्ने मान्छेले फोन्टन कलम भिर्ने इच्छा गरे झैं शिक्षाको स्वाद लिने जिब्रो नभएका तात्कालिन राणा शासकहरूले देखावटी आडम्बरको लागि ठाउँ ठाउँमा प्रारम्भिक पाठशाला दिने क्रममा सम्वत १९९२ सालमा छोप्राकमा पनि प्रारम्भिक पाठशाला दिइ आफ्नो शिक्षा प्रचारमा अभिरूचि र उदारता प्रदान गरेको उदाहरण छोप्राक प्रारम्भिक पाठशालाको स्थापनावाट स्पष्ट हुन्छ ।

इतिहासको पाना एक छेउमा ३ अक्षर कोरीइ सकिएको यो छोप्राक गाउँमा 'छोप्राकी लाटा गाँडा' भन्ने उखान बहुत चर्चित छ। हो हाम्रो देश यस्तै लाटा गांडाहरूको देश थियो कारण बाठो हुने मन्त्र तात्कालिन राणा शाशकहरूकोनिम्ति अरूचिपूर्ण थियो । २००७ सालमा राष्ट्रपिता स्वर्गीय श्री ५ त्रिभुवनको नेतृत्वमा नेपाली लाटा गाडाँहरूको सद प्रयासवाट अंकुरण भएको प्रजातन्त्रको हावा अधिराज्यभर फैलियो । समानताको नारा लिएर हरिजनहरू अघि बढे, लाटाले बाठो हुने कसि पत्ता लगाइ सुन्दर शान्त विशाल बन्ने अठोट गरे । अर्झै पनि गाउँमा अशिक्षा दूर गर्न विशेष तरक्की हुन सकेको थिएन ।.२०१७ सालको ऐतिहासिक परीवर्तन पछि देशमा सामाजिक विकासको होड मच्चियो । यहिअभियान संग संगै विद्यालय स्थापना गर्न धेरै गाउलेहरु मच्चिए । छोप्राकीहरुले पनि आपसमा सरसल्लाह मिलाइ २०१८ सालमा

श्री मण्डली प्रा० वि० स्थापना भएको थियो। छोप्राकीहरू अशिक्षित भएपनि जिल्लाका अरू गाउहरुमा उपलब्ध भए जस्तै शिक्षा प्रचारमा आफ्नो गाउमा पनि राम्रो व्यवस्था गराउने आशा बोक्थे। फलस्वरूप जिल्लामा विद्यमान अरू मा० वि० हरूको अवस्था हेरी ०२२ साल चैत्र ७ गते मा० वि० स्थापना गर्ने मुरादले नि० मा० वि० को स्थापना र सञ्चालन सुरु भयो। सुरुमा १५ जना विद्यार्थी भएको नि० मा० वि० कक्षाले एक वर्षभित्रै तेब्बर विद्यार्थी संख्या बढाई ०२४ सालमा पूर्ण नि० मा० वि० को स्वीकृति पायो। ०२५ साल पौषमा मा० वि० का कक्षाहरू खुले। ०२६ साल जेष्ठमा मा० वि० स्वीकृत भै 'श्री मण्डली माध्यमिक विद्यालय' को रुपमा यो विद्यालयको स्थापना भयो।

प्रकृतिले उब्जाउ जमिन दिए पनि फराकिला पाटा नभएकोले विद्यालय भवनको साथ ठूलो चउर नभै दिदा ठूलो प्रयासबाट अल्को ढिस्को फोरी जबरजस्त तरीकाबाट स्यानो प्राङ्गण तयार भयो जहाँ आज विद्यार्थीहरु आफ्नो आफ्नो सदन चिनाउन फूलबारी बनाइ खेल्न तथा भलिबल खेल्ने गर्दछन।

वार्षिक बजेट रु १८०००।– राखी जसमध्ये सालको रू ९००० रोपनी चन्दा उठाइ ४ वर्ष सम्म चलाए पछि वर्तमान रा० शि० प० यो अनुसार सबन्धीत क्षेत्रबाट विद्यालयको खास मर्म बुझी यस विद्यालयलाई ०३०-९-१ देखि नै व्यावसायिक विद्यालयको रूपमा परिणत गरियो। तैपनि विद्यालय आर्थिक दृष्टिकोणमा मजबूत छैन। छोप्राकी संरक्षकहरू विद्यालयको अस्तित्व कायम गर्न जानी नजानी अथक प्रयास गरी गर्दछन जसबाट विद्यालयले पाउनु पर्ने जनसहयोग प्राप्त छ। यस विद्यालयले प्राप्त गरी सकेको जनसहयोगलाई एक पटक सरसर्ती केलाएमा सबैकुरा छर्लङ्गिन्छ।

सुरुमा विद्यालय संचालनार्थ छोप्राक गा.प. का. ५, ६, ७ र ८ गरी चार वडाबाट मासिक रु० ५०। प्रत्येकका दरले चन्दा संकलन गरि नि० मा० वि० संचालन गर्न हिम्मत गर्ने संचालक समिति रु० बयालिस हजार चन्दा

उठाई मा० वि० भवन निर्माण गर्न सफल भएको तथा २०२६ साल देखि ऐ ०३० सालसम्म करीब रु नौहजारका दरले वार्षिक चन्दा संकलन गर्न छोप्राक गा प., तथा संचालक समिति, जनसहयोग उपलब्ध गराउन सफल परीचयकको रूपमा देखा पर्न सक्यो।

वृहत् राष्ट्रिय दृष्टिकोण राखि व्यवसाय मूलक शिक्षाको तर्जुमा भै सकेको थियो। ०२८ सालदेखि नै क्रमश: दुइ र तेह्र जिल्लामा रा० शि० प० यो. सफलतापूर्वक लागू भै सकेकोले परीक्षणको रूपमा मात्र सीमित नभै यस जिल्लामा र खासगरी यो विद्यालयमा प्रभावकारी ढगबाट योजना लागू गराउन शिक्षक र समितिहरू धैर्य धारणा गरिरहेका थिए। यसैवेला २०३० साल पौष १ गते पनि आयो। नयां शिक्षा योजना पनि विद्यालयमानं आइपुग्यो। नयाँ शिक्षा योजनाले प्रवेश गरे देखिनै विद्यालयले नयाँ भार र नयाँ नाउँसमेत पायो अब श्री मण्डली व्यावसायिक मा० वि० को रूपमा यो विद्यालय रह्यो।

आजको बर्दादो युग र विकासलाई संगसगै चिनेर मानसिक विकासको साथै सैद्धान्तिक पक्षलाई मात्र नअगाली व्यावसायिक सीप र ज्ञानको विकास गराउने र आफ्नो पठन पाठन समयको झण्डै आधा भाग व्यावसायिक शिक्षामा खर्च गरी व्यावसायकमूलक शिक्षामा जोड दिदै देशको लागि सक्दो आवश्यक जनशक्ति तयार गर्ने गह्न जिम्मेवारी यस विद्यालयले पायो। यस कुरालाई राम्ररी बुझन साधारण गाउँलेहरूलाई शुरूमा केही अप्ठ्यारो परे पनि आफ्नो विद्यालयको उन्नति र प्रगति नै आफ्नो उन्नति र प्रगति सम्झिने सिधा साधा जनमानसमा विस्तार विस्तार कुरा स्पष्टियो उनीहरूको विद्यालयले तिन चतुर्थांस अनुदान प्राप्त गर्नेखालको र खास गाउँले आवश्यकतानुसारको विषय "बागवानी" संचालन गर्ने सुअवसर प्राप्त गर्‍यो।

आफ्नो विद्यालयमा 'बागवानी'को व्यवस्था गर्न ०३० पौष महीना–

जागृति पुस्तकालय
…ता देउराली गा.पं.
…नं. ५, गोरखा
स्था. २०४६

मानै रू० २५00।- मा सहयोग समितिको सौहार्द सहयोगमा अन्दाजी ६ रोपनी जग्गा खरीद गरी विद्यालयले प्राप्त गऱ्यो । तत्पश्चात रू. ६00।रू मा व्या0 का० भवन निर्माणको लागि सहयोग समितिकै सहयोगबाट विद्यालयले जग्गा प्राप्त गऱ्यो । यसै क्रममा 0३० साल माघ महीनामा रू. २५००।- को लागतमा प्रा० वि0 भवनमा कोठा थप भयो फर्निचरको न्यूनतम आवश्यकता पूर्तिको लागि केही मेच टेबुल न्याक वेञ्च डेस्कहरू बने । यसरी एकै मुष्ठ ठूलो धनराशी प्राप्त गर्न नसकेर पनि पटक पटकमा स्थानीय जन सहयोग यस विद्यालयले प्राप्त गर्न सफल भएको हो । ०३0 साल चैत्रमा भिषण हुरीबाट विद्यालयको छाना क्षतिग्रस्त भएकाले उक्त छाना मर्मत गर्न र व्या० वि0 'पशुपालन' शुरू गर्न पशुपालन निर्माणार्थ रू. ३००0।- रिभल्बीङ फण्डबाट यस विद्यालयले ऋण लिइसकेकोछ । हालै माननीय यातायात राज्यमन्त्री ज्यूको तोक आदेशानुसार विद्यालयको छाना मर्मतको लागि २०० थान पिच ड्रम सहयोग समितिको प्रयासबाट प्राप्त भएको छ । शैक्षिक सत्र 0३०-0३१ मा विद्यालयको आम्दानी खर्च हिसाब गर्दा लगभग रू. दुइ हजार घ टा भएको र सो मध्ये रू. १५00 सहयोग समितिको सक्रिय सहयोगमा 0३१ साल माघ महीनामानै जि०शि0 कोष दाखिल गऱ्यो । शैक्षिक सत्र ०३१-०३२ मा समेत घाटा जाने अवस्था देखिएको र घाटा परिपूर्तिको लागि विद्यालयको पर्याप्त आम्दानी हुने खालको स्थायी आम्दानी स्रोत नभएकोले सहयोग समिति र स्थानीय चेतनशील वर्गको प्रयासबाट स्थायी सम्पतिको रूपमा बैंक जम्मा गरी ब्याजबाट विद्यालयलाई आवश्यक भौतिक सामाग्री र अन्य थप्दै जाने अठोटले रू. १०८- अष्टोत्तर सय दान संकलन गर्ने व्यवस्था भएको छ । हाल सम्म करीब रू ६०००। प्राप्त हुने भएको छ । सहयोग समिति र दान संकलन समितिले यस अभियानलाई निरन्तर चलाउने र श्रद्धालु दाताको फोटो विद्यालयको समिक्षालयमा राख्ने समेत सम्बन्धित क्षेत्रबाट आवश्यक स्वीकृति लिई निर्णय गरेको छ ।

विज्ञान शिक्षा, पूर्व व्यावसायिक शिक्षा र व्यावसायिक शिक्षाको

उत्पादन बढाउनु परेको छ । पशुहरूबाट उत्पादन बढाउन सकेमा मानिसहरूको खानामा दुध र मासु जस्तो पदार्थलाई बढाएर अन्नको माग बढाउन सकिन्छ ।

पशुपालन व्यवसाय अन्तरगत गाई पालन, भैंसीपालन, बाख्रापालन भेडापालन, बंगुरपालन, आदि पर्दछन् । पशुपालन व्यवसायमा हामी घाँस पराल जस्ता पदार्थंहरू कोरा पदार्थंको रूपमा दिन्छौ र दूध र मासु जस्ता प्रोटिन युक्त पदार्थहरू उत्पादन गर्न सक्छौ । मानिसहरूको सन्तुलित खानामा प्रोटिनको ठूलो स्थान छ । किन्तु नेपालीहरूको खानामा प्रोटिनको कमी छ र मानिसहरू त्यति हट्टाकट्टा र स्वस्थ छैनन् । पशुहरूबाट उत्पादित पदार्थहरूनै प्रोटिनका सस्ता र राम्रा स्रोतहरू हुन् ।

नेपाल जस्तो मुलुकमा चरनको पनि त्यतिसारो समस्या छैन । खास गरेर नेपालको उत्तरी भागमा प्रसस्त घाँसका खर्कहरू छन । यिनीहरूमा असल र उत्पादनसिल घाँसहरू लगाएर चरनको राम्रो व्यवस्था र सन्तुलित दानाको प्रयोग गरेमा थोरै लगानीबाट धेरै उत्पादन लिन सकिन्छ ।

नेपालको काठमाडौं जस्ता सहरि क्षेत्रमा मानिसहरूले दुध चाहिदो मात्रामा पाउदैनन र पाएमा पनि शुद्ध हुँदैन । यसको लागि गाउँ गाउँमा प्रशस्त उन्नत जातका गाई भैंसी पालेर दूध उत्पादन बढाउन सकिन्छ । अबत नेपालका केही ठाउँहरूमा यातायातको सुबिधा प्राप्त भैसकेको छ र केही वर्षमा अरू निकै ठाउँहरूमा प्राप्त हुने आशा छ । यस्ता केही दुग्ध उत्पादन गर्ने गाउँको बिचमा दुध चिस्याउने सेन्टर खोलेर एक दुइ दुध प्रसोधन गर्ने यन्त्रको प्रबन्ध भएमा सहरी क्षेत्रमा पनि मानिसहरूले प्रसोधित दुध र दुग्ध पदार्थहरू प्रप्ता गर्ने र गाईवस्तु पाल्ने किसानहरूको लागि पनि आफूले उत्पादन गरेका चिजहरूको सजिलैसंग बिक्री भएकोमा उत्साह बढने थियो एव किसानहरूको आर्थिक स्थिति निकै सुध्रने थियो ।

अरू चिजहरूको मासुभन्दा भेँडा, बाख्राको मासु मानिसहरू निकै मन पराउँछन । नेपालको चाड, पर्वमा र देव देवीको स्थानहरुमा पनि प्रसस्त भेँडा बोका काटिन्छन् । दशैंमा नेपालका भेँडा बाकाले मात्र नपुगेर चिनबाट पनि प्रसस्त भेँडा च्याङराको पैठारी गरिन्छ । तसर्थ यहाँ भेँडा बोकाको मासु प्रशस्त खपत छ । सुव्यवस्थित रूपमा भेँडा बाख्रा पालेमा प्रशस्त आम्दानी लिन सकिन्छ । नेपाल जस्तो पहाडी मुलुकमा भेँडा पालनको महत्व अरू बढी छ । प्रसस्त भेडा पालेर उन उब्जाउन सकेमा उनका प्रसस्त दामी सामानहरू जस्तै स्वेटर साल, पस्मिना, कार्पेट आदि बनाउन सकिन्छ । यी सामानहरू अहिले प्रसस्त बाहिरी देशबाट ल्याइन्छ । यदि आफ्नो देशमा प्रसस्त उत्पादन गर्न सकेमा अरु देशबाट ल्याउनुको अलावा अरू देशमा निर्यात गर्न सक्छौं र देशको आर्थिक स्थिति केही बलियो हुनेछ । यस्तै पशुहरूको उपउत्पादन बढाउन सक्छौं र ब्याग जुत्ता पेटी, टाँक र सरेसका सामानहरू बेचेर पनि लाखौं रूपैयाँ कमाउन सकिन्छ ।

यस्तै गाई बस्तुको मलमुत्र राम्ररी संचय गरेर बारिमा प्रयोग गरी प्रति रोपनी उत्पादन बढाउन सकिन्छ । उत्पादन रासायनिक मलको प्रयोगबाट पनि बढन सक्छ तर यसमा भएको प्रागारीक पदार्थले माटोको भौतिक तथा रासायनिक गुणहरूलाई सुधारेर जमिनको उर्वरा शक्ति बढाउछ र कहिल्यै पनि नष्ट हुन दिदैन । त्यसैले रासायनिक मल राखेको खेतबारीमा पनि प्राँगरिक मलको प्रयोग जरूर गर्नु पर्छ ।

तसर्थ नेपालको बढ्दो जनसंख्यालाई कृषि उत्पादन बढाएर खुवाउनु बेरोजगारी लागि काम दिन, नेपाली जनसमूहलाई स्वस्थ र हट्टाकट्टा राख्न, पशुहरूबाट उत्पादित पदार्थहरूको बिक्री गरी अर्थ उपार्जन गर्न पशुपालन व्यवसायको ठूलो महत्व छ । पशुपालन व्यवसायलाई वैज्ञानिक ढंगबाट चलाई नेपालको आर्थिक स्थिति बलियो पार्नु प्रत्येक देशवासीको कर्तव्य हो । यही कुरा

महसूस गरी नयाँ शिक्षा योजनामा 'पशुपालन' व्यवसायिक विषय राखिएको हो ।

आज युवा शम्राट श्री ५ वीरेन्द्रको नेपालमा विकासको मूल फुटाउने र नेपाललाई शान्ति क्षेत्र घोषणा गर्ने ओजस्वी कदमहरूको सफल कार्यान्वयन त्यसवेला पूर्णत साकार हुनेछन् जब राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको क्षेत्रमा द्रुततर प्रगति गरिने छ । यस प्रकारको प्रगतिकोलागि विविध राष्ट्रिय आर्थिक स्रोत वा क्षेत्रहरूका स्वस्थ विकासको अत्यन्त जरूरत छ । यस सन्दर्भमा पशुपालन क्षेत्रको भूमिका नेपाल जस्तो पशुपालन उद्योगको लागि भौगोलिक सुविधा र वातावरणको स्वच्छता भएको पहाडी देशमा कम महत्वको होइन ।

रमाइलो

(धरहराको टूप्पामा २ युवकहरू गफ गरी रहेका थिए, एक युवकको घडी फुस्केर तल खस्यो, घडी लिन उ हतार हतार तल कुद्न थाल्यो ।

अर्को युवकः-घडी नखस्तु खसि हाल्यो किन हतार गरेर कुद्छौं, आफै लडिएला ।

पहिलो—तिमीलाई के थाहा म दौडेर गए भने १० मिनेट मा तल पुग्छु, मेरो घडी आधा घण्टा ढिलो छ अरु मेरो घडी म भन्दा २० मिनेट ढिलो पुग्छ ।

* * *

'महिला समाजको हाँक'

सुश्री कमला श्रेष्ठ
श्री महेन्द्र ज्योति नि. मा. वि. · गोरखा

हेर पूर्वमा ती राता आभासहरू
नारी समाजलाई जगाउन निस्कीरहेछन्
समयको हाँकमा महिला समाजलाई
सचेत गराउन उज्वल रुप देखा परिरहेछ ।

अन्धकार बादलको घुम्टोले भरीएको त्यो प्रकाश
हँसीलो र चम्किलो मुहाँर देखाउँदैं

महिला समाजलाई ब्यूझाउन
शीतल प्रकाश छर्दै अगाडि बढी रहेछ ।
निदाई रहेको महिला समाजलाई जागा गराउन
समयले हाँक गर्दै छ
विवेकसिल महिलाहरूको जन्म दिदैंछ
जन्मै देखि समाजको पिंजडामा परेर
कुजिएका यी पखेटा रूपी मस्तीष्क तन्काउन
आजको नवीन समाजले हाँक गरिरहेछ
उठ महिला समाज हो –
यो महिला स्वतन्त्रताको यूग हो
आज निदाएर बस्ने बेला होईन

यो नारी प्रगतिको युग हो
आज कुजिएर बस्ने बेला होईन
आज महिला समाजको लागि
स्वतन्त्राको ढोका खुली सकेको छ
हातमा हात मिलाएर प्रत्येक नारीले
देश विकासको लागि कम्मर कस्ने बेला आएको छ ।

विज्ञान शिक्षणमा स्थानिय साधनको प्रयोग

शि० रामजी मरहट्टा
विजय भवानी मा० वि० मर्कोस

कुनै पनि व्यक्तिले अरूबाट प्राप्त सहायतालाई अस्वीकार नगरे झैं चतुर शिक्षकहरू सहायक साधनहरूको उपेक्षा गर्न सक्तैनन् । यस्ता सहायक साधन विभिन्न स्रोतहरूबाट प्राप्त हुन्छन् । सहायक साधनले शिक्षणमा सहायता प्रदान गर्छन् तर शिक्षकको काम भने गर्दैनन् ।

कसरी अधिक भन्दा अधिक विद्यार्थीहरूलाई स्तरयुक्त शिक्षा प्रदान गर्ने भन्ने प्रश्न विद्यालयका प्रबन्धकहरूको अगाडि एक समस्या हुन आएको छ । यस समस्याको समाधान सम्भवत: अनेक यान्त्रिक साधन उपलब्ध गरी त्यसको सहायताबाट हल गर्न सकिन्छ । फेरि नविनतम उपकरणहरूको उचित उपभोग पनि जान्नु पर्‍यो । यस प्रकार Teaching aid र शिक्षण एक अर्काको पूरक हुन् अथवा यसले कक्षाका विद्यार्थीलाई उमंग औ विशिष्ट जानकारी प्रदान गर्दछ ।

आफ्नो नजिकका उदाहरण उपेक्षा गरी दूर स्थानको उदाहरण तथा सामग्री खोज्नु औ प्राप्त गर्ने छेष्टा गर्नु एक असफल काम हो । यस कारण शिक्षकले सबभन्दा पहिले सजिलै सँग उपलब्ध हुने सहायक साधन सामग्री जुटाउन आवश्यक पर्दछ । यस्ता साधन प्राय: स्थानीय क्षेत्रमा नै प्राप्त हुन सक्छन् ।

अधिकांस वैज्ञानिक उपकरणहरूको सहायता बिना प्रयोग गरेर सिकाउनु पर्ने ज्ञान सिकाउन असम्भव हुन्छ भनी सोच्नु गलत हो। प्रयोगमा आउने उपकरणहरू अथवा रासायनिक पदार्थ प्राप्त गर्न ढिलो हुन सक्छ, नपाइन सकिन्छ अथवा ज्यादा खर्च लाग्ने पनि हुन सक्छ। यस्तो अवस्थामा शिक्षकले आफ्नो शिक्षण सफल बनाउन स्थानीय साधनको उपभोग गर्नु पर्दछ। यसको सट्टा कुनै शिक्षकहरू निरस Lecture विधि अपनाउने गर्दछन्। परन्तु सफल अध्यापक यस्ता परिस्थितिहरूबाट हार खानको सट्टा चुनौतिको रूपमा लिन्छन्। आफ्नो दक्ष बुद्धिद्वारा साधारण सामग्रीहरूको प्रयोग गरी शिक्षण चाख लाग्दो बनाउँछन्।

प्रत्येक समाजमा त्यस समाजको स्थानीय भौगलिक औद्योगिक र सांस्कृतिक स्वरूपको प्रतिनिधित्व गर्ने खालका भौतिक साधनहरू पाइन्छन्। त्यस्ता साधनहरू शिक्षकलाई आफ्नो शिक्षण सफल बनाउन ज्यादै सहायक सिद्ध हुन्छन। असंख्य साधारण साधनहरू कक्षामा जुटाउन सकिन्छ। विज्ञान शिक्षणमा मात्र स्थानीय भौतिक साधनको प्रयोग गर्न सकिने होइन तर शिक्षाको हर क्षेत्रमा यस्ता साधनको उपभोग गरी शिक्षण सफल बनाउन सकिन्छ।

कुनै पनि शिक्षकको प्रमुख काम स्थानीय श्रोतबाट उचित ज्ञान लिएर विद्यार्थीहरूलाई शिक्षा हासिल गर्ने जस्तो पवित्र उद्देश्यमा अगुवाइ गर्नु हो। वास्तवमा शिक्षक नै विभिन्न वैज्ञानिक सिद्धान्तहरूलाई स्थानीय साधनहरूको उपयोग र सरलिकरण गरी विद्यार्थीहरूलाई सिकाउने एक व्यक्ति हुन।

अब, स्थानीय साधनहरुको उपयोग र उपभोग गर्दा हुने फायदा तर्फ लागौं।

(१) विज्ञान विषयलाई मनोरञ्जक बनाउँछ र प्रायोगिक ज्ञान दिन्छ।
(२) विषय वस्तुको उचित सदुपयोग गराउँछ।
(३) सिक्ने साथै सिकाउने काममा समयको किफायत गराउँछ।
(४) धारणा शक्ति बढाउँछ।
(५) रुचि बढाउँछ र आत्म प्रकाशन (Self expression) गर्नमा सहायता गर्दछ।

(६) विद्यार्थीमा रचनात्मक भावना जगाउँछ।
(७) आवश्यक साकार सामग्रीहरु जुटाउँछ।
(८) सामग्री तयार पार्नमा विद्यार्थीहरुलाई नै अग्रसर हुन प्रेरणा दिन्छ।
(९) धेरै खर्च लाग्ने उपकरणहरुको सट्टा कम खर्चमा नै स्थानीय श्रोतबाट प्राप्त वस्तुहरुबाट प्रयोग गर्ने बानी बसालछ जसले गर्दा खर्चमा किफायत हुन्छ।

स्थानीय साधनहरु प्रयोग गर्दा शिक्षकमा हुनु पर्ने गुणहरुको छोटो ठिप्पणी गर्दा असुहाउँदो नहोला। लक्ष्य विना विद्यार्थीलाई प्रोत्साहित गर्न कठिन हुन्छ। यसैले शिक्षणको निश्चित लक्ष्य हुनु पर्दछ। स्थानीय सामग्रीहरु तयार गरि सकेपछि तिनीहरुको बारेमा वाद विवाद गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्छ। विद्यार्थीलाई सम्झाउने तरीका हुनु सुन्ने र हेर्ने बानी हुनु पर्दछ। शिक्षण परिस्थितिमा नमिल्ने सामग्रीहरुको प्रयोग गर्नु हुँदैन। कमसल र खराब असर गर्ने सामग्रीहरु प्रयोग गर्नु हुँदैन। विद्यार्थीको मानसिक स्तरमा नसुहाउँदा सामग्रीहरु प्रयोग गर्नु हुँदैन।

अब विज्ञान शिक्षणमा प्रयोगमा ल्याउन सकिने केही स्थानी साधनहरुको उदाहरण दिदा अप्रसंगीक नहोला। फूलको पत्रदल सेतो कागजमा

राम्ररी दल्दा कागज रातो वा निलो हुन जान्छ । त्यस कागजलाई सुकाएर लिट्मस् पेपरको प्रयोग गर्न सकिन्छ । बिकरको सट्टा गिलास अथवा कचौरा प्रयोग गर्न सकिन्छ । Funnel, साधारण कोलाई कुनै मिल्काएको टिनको पाताबाट बनाउन लगाउन सकिन्छ । अम्लको काम साधारण निबुवा, कागतीको रसद्वारा बुझाउन सकिन्छ । gas burner को काम साधारण Spirit lamp ले गर्दछ । फलामको किलोल शि[illegible]सोमा राखी खिया आए पछि oxidation भएको तथ्य देखाउन र [illegible] छ । यस्तै प्रकारले बुढा पाकाहरुसंग हुने चस्माले Magnifying glass को काम गर्छ । स्थानीय डाक्टर अथवा स्वास्थ्य कार्यकर्तासंग Thermometer मागेर दृष्टान्त देखाउन सकिन्छ । ऐनाबाट Laws of Reflection प्रमाण गर्न सकिन्छ । तीनवटा काँचका टुक्राहरु जोडेर त्यस भित्र पानीले भर्दा त्यसले Prism को काम गर्दछ । स्थानीय पसलबाट प्राप्त गर्न सकिने साधारण ब्याट्रीबाट विद्युत् शक्तिको प्रकाश सम्बन्धी र ताप सम्बन्धी असर देखाउन सकिन्छ ।

स्थानीय क्षेत्रमा पाइने वनस्पति, फूल किरा-फटयाङ्ग्रा, जीव-जन्तु ढुङ्गा-माटो आदि सबै विद्यार्थीलाई विज्ञान सिकाउँदा उपयोगी सहायक सामग्री हुन् । यस प्रकार स्थानीय साधनहरुको परिचालन गरेर शिक्षण बडो चाख लाग्दो बनाउन सकिन्छ ।

स्थानीय साधनको उपयोग गरेर विभिन्न फायदाहरु थाह पायौं तैपनि यसमा आइपर्ने विभिन्न समस्याहरु र त्यसको हल गर्ने विचार यस प्रकार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

(१) स्थानीय साधनहरु प्रशस्त पाइन्छन् तर तिनीहरुलाई प्रयोगमा ल्याउन अन्य साधन (Tools) को कमीले बाधा पुऱ्याउँछ । यसैले विद्यालयमा Tools को प्रबन्ध हुनु पर्दछ ।

(२) स्थानीय साधन प्रयोगमा ल्याउन शीपको आवश्यकता पर्छ । यस्तो शीप भएको व्यक्ति विद्यालयमा भए विशेष सहुलियत दिइनु पर्छ । नत्र बाहिरी कुनै व्यक्तिलाई पारिश्रमिक दिएर काम लिनु पर्ने हुन्छ ।

(३) विद्यालयको समय तालिका यस्तो हुनु पर्छ कि शिक्षकलाई पाठ्य पुस्तक शिक्षण साथैसाथ स्थानीय साधनहरु बटुल्ने अथवा सामग्री तयार गर्ने अवसर दिएको हुनुपर्छ ।

(४) विद्यालयमा विशेष गरी विज्ञान शिक्षकलाई फुर्सदको सहुलियत दिइनु पर्दछ । जसले गर्दा उनले प्रशस्त स्थानीय साधनहरु बटुली सामग्री तयार गर्न र प्रस्तुत गर्न सकुन् ।

(५) स्थानीय साधन प्राप्त गर्न सहयोगात्मकता हुनु पर्दछ । कुनै वस्तु खरीद गर्नु परेमा प्रधानाध्यापकको सहयोग पुग्नु पर्दछ ।

(६) स्थानीय साधन प्राप्त गर्नमा विद्यार्थीहरूलाई विशेष उत्साह दिनुपर्छ । किन भने स्थानीय साधन प्राप्त गर्नमा विद्यार्थीहरू विशेष सहायक हुन सक्छन् ।

निश्कर्षमा, नयाँ शिक्षा योजनामा उल्लेखित भए अनुसार स्थानीय साधनहरूको उपभोग तथा परिचालन गरी शिक्षण, विद्यार्थीलाई प्रायोगिक ज्ञान दिने खालको हुनु पर्दछ । उक्त तथ्यलाई हृदयङ्गम गरी हरेक सक्षम शिक्षकले आफ्नो शिक्षणमा विशेष योगदान दिऔं ।

* * *

नदीको भेललाई कसैले रोकेर रोक्न सक्दैन र जाग्रत नेपालमा पनि साक्षरताको प्रसारलाई कसैले रोक्न सक्दैन ।

–श्री ५ वीरेन्द्र

आमा र बच्चाको राम्रो
स्वास्थ्यको
लागि
परिवार नियोजनको साधन
प्रयोग गरी
केही वर्ष विराएर
बच्चा जन्माउनु होस्
प्रार्थी
ने. प. नि. तथा मा॰ शि॰ क॰
योजना
जि॰ का॰ गोरखा।

श्री भीमोदय व्यावसायिक माध्यमिक विद्यालय, आरुघाट गोरखा

-एक परिचय-

लेखकः-

प्र० अ० राम कुमार श्रेष्ठ,

आज भन्दा करीब २५ वर्ष अगाडी प्राथमिक विद्यालयको रूपमा जन्मिएको यस विद्यालयले केही वर्ष पश्चातनै मिडिल स्कूलमा हुर्किई विगत एक दशक देखि माध्यमिक विद्यालयको रूपले फक्रँदै फुल्दै आई ०३१ चैत्रमा आफ्नो रजत जयन्ती मनाउन पाउँदा गौरवको अनुभव गर्नु स्वभाविकै हो।

नेपालमा एकतन्त्रिय राणा शासनको तख्ता पल्टिए पछि प्रजातन्त्रको बाढीको भेलले जिल्लाको यस क्षेत्रमा पनि जनजागृती र जनचेतना नफैलि रहन सकेन। जस्को परिणाम २००७ साल चैत्र २४ गते जिल्मा सर्वप्रथम यहाँ प्राथमिक विद्यालय स्थापित भयो। विद्यालयको नामाकरण बजार स्थित श्री भीमसेनको मन्दिर, जसकी विशेष पूजा र पर्व मनाइने भएकोले उनै देवताको नामबाट "भीमोदय" भन्ने राखिएको हो।

२०१० साल फाल्गुण १० गते प्राथमिक विद्यालयको सरकारी स्वीकृति प्राप्त भै आर्थिक सहायता रू. ६००।- मात्र प्राप्त भएता पनि स्थानीय शिक्षाप्रेमीहरूको त्याग र सहयोगले विद्यालय सुचारु रूपले चलि नै रह्यो। निरन्तरको प्रयास र प्रगतिको फलस्वरूप २०११ सालमा मिडिल स्कूलको स्वीकृति प्राप्त भै आर्थिक सहयोग २४००।- र दुर्गम भत्ता ६००'- गरी

जम्मा रू. ३०००।- (तीन हजार) मात्र प्राप्त भयो । शिक्षा प्रति बढी रहेको हौसला र जोसको फलस्वरूप हाई स्कूलको स्विकृति प्राप्त गर्ने सिलसिलामा एक 'हाईस्कूल आयोजक समिति"को पनि गठन भयो ।

गठित 'हाई स्कूल आयोजक समिति'को सक्रियता र कार्यतत्परताको बावजुद २0२३ साल श्रावण २५ गते कक्षा ९ खोल्ने स्वीकृति र २0२५ आषाढ १८ गते कक्षा 10 खोल्ने स्वीकृति पनि सम्बन्धित शिक्षा विभागबाट प्राप्त भयो । सरकारी अनुदान ३000। [तीन हजार]बाट नवढेको र विद्यार्थी शुल्क र अन्य श्रोतवाट आम्दानी सन्तोषप्रद नभएकोले ती बर्षहरू वास्तवमा चुनौती वर्षहरू सावित भए । तर स्थनीय-शिक्षित वर्गबाट अवैतनिक रूपबाट शिक्षक भै समय समयमा सेवा भएको र कतिले कति वर्षसम्म त नाम मात्रको वेतन लिएर सेवा गरेर पनि विद्यालयको इज्जत र प्रतिष्ठालाई कायमै राखे । उदाहरणको निमित्त शिक्षकहरूको वेतन वि. ए आई. ए. र एस. एल. सी. को क्रमश: ५0। ३०। र २०। देखि लिएर रा० शि0 प0 को योजना लागू हुनु भन्दा पूर्वसम्म २००। १५०। र १००। मा पनि सन्तोष भै समाजसेवाको भावनाले प्रेरित भै सेवा गरेको तुरुन्तै मेटिने कुरा होइन । समय समयमा परिरहने आर्थिक संकष्टलाई स्थानिय शिक्षा प्रेमीहरूबाट भएको त्याग र आर्थिक सहयोग पनि विद्यालयको इतिहासमा नामेट भएर रही रहने नै छ ।

भौतिक सम्पतिमा जिल्लामा सवभन्दा धनी विद्यालय यही हो । विद्यालयको भित्री बगैंचा भन्ने जग्गामा करीव ८० रोपनी जग्गा र विभिन्न प्रकारका आँपको २४७ रुखहरू र बिभिन्न फलफूलहरू जस्तै लिच्ची, जमुना, चिउरी, बेलाउती आदीका ३४ रुखहरू छन् । विद्यालयको प्रगतीमा सकेको योगदान दिन चाहाने, शिक्षा प्रेमी स्व. फिल्ड मार्शल हरी समसेर ज. ब. रा. को श्री मती बिजया राणाबाट सो जग्गा विद्यालयले चन्दा

स्वरुप पाएको । विद्यालयको इतिहासमा वहाँको नाम स्वर्ण अक्षरले लेखिनै रहने छ । यसरी सो जग्गामा विद्यालयले २0२८ साल देखि नै हक भोग गरी आएको छ । उक्त जग्गालाई व्यक्तिगत सम्पत्ति बनाउन खोज्ने व्यक्तिबाट मुद्दा दायर भएकोमा जि. प्र. का. गोरखा, आयकर अदालत काठमाडौं, र सर्वोच्च अदालतबाट विद्यालयको पक्षमा फैसला भै सक्दा पनि अझै विपक्षीबाट पोखरा अन्चल अदालतमा निषेधाज्ञा जारी गरी पाउँ भन्ने मुद्दा दायर भएकोमा विद्यालयले सो सम्बन्धी तारेख लिइनै रहेको छ । पोखरा अन्चल अदालतबाट पनि अवश्यमेव विद्यालयकै पक्षमा फैसला हुनेछ भन्ने आशा एवं विश्वास लिएका छौं ।

उक्त जग्गामा श्री ५ को सरकारबाट व्यावसायिक कार्यशाला भवनको निर्माण पूरा भै सकेको छ । यसैको ठिक अगाडी नयाँ विद्यालय भवनको निर्माण भै रहेको छ । एक लाख ७ हजारको इष्टमेटमा निर्मित हुने सम्पूर्ण भवन मध्ये यस बर्ष ५० हजार रुपैयाँको लागतमा ५ कोठा भएको एक खण्ड विद्यालय भवन यही पौष महिना भित्रमा तैयार भै सक्ने छ । हाल छाना छाउने र फर्निसिङ्ग कार्य भै रहेको छ । यो भवन निर्माणमा जिल्ला पन्चायत कार्यालय गोरखाबाट छाना छाउन भनि रू. ११०००।- (एघार हजार) अनुदान प्राप्त भएको छ । स्थानिय शिक्षाप्रेमी साहु महाजन र गा. पं. का सम्पूर्ण वडाहरू र छिमेकि पन्चायतहरूद्वारा समेत क्रमश: आर्थिक सहयोग र श्रमदान प्राप्त भएको छ ।

हाल संचालित बिद्यालय भवन २0१५ सालमा निर्मित भएको हो । यसको निर्माणमा स्थानिय साहु श्री कृष्ण मान श्रेष्ठ बाट भएको योगदान र त्याग सऱ्हानिय छ । साथै स्थानिय शिक्षा प्रेमीहरूको सहयोग पनि अपेक्षित नै छ । दुइतले मात्र निर्मित सो भवनलाई विद्यालयले नै पछि एकतला थप्ने कार्य पूरा गर्‍यो ।

शिक्षा प्रति बढि रहेको हौसला र जोसको फलस्वरुप २०१९ सालमा विद्यालय भवनबाट करीब २०० गज जति टाढा जिल्लामा सर्व प्रथम र एक मात्र छात्रावास भवनको पनि निर्माण भयो । करीब रू. १०,०००।- । दश हजार को लागतमा तयार भएको सो भवनमा स्थानिय शिक्षा प्रेमिको त्याग र परिश्रम सन्हाहनिय छ ।

खेलकूदको निमित्त विद्यालय संग प्रयाप्त जग्गा छ, यहां फूटबल, भलिबल व्याडमिन्टन र अन्य एथेलेटिक्स खेलहरूको निमित्त पर्याप्त जग्गा छ । गत २०३२ साल वैशाखमा जिल्ला व्यापी अन्तर माध्यमिक बीरेन्द्र च्यालेन्स सिल्ड खेलकूद प्रतियोगिता पनि यहाँ भएको सबैंलाई विदितै छ ।

विद्यार्थीको साहित्यिक प्रतिभालाई प्रस्फूरण गरी साहित्यिक चेतना ल्याउने सिलसिलामा यस जिल्लामा सर्वप्रथम यस विद्यालयले २०२७ र २०२८ सालमा प्र० अ० रामकुमार श्रेष्ठको प्रधान सम्पादकत्वमा ' लालिमा ' नामक वार्षिक शैक्षिक पत्रिका दुई अङ्क सम्म प्रकाशित भएको थियो ।

२०२५ साल देखि हालतक यस बिद्यालयबाट एस० एल० सी० परीक्षामा निम्न प्रतिशत विद्यार्थी उत्तीर्ण भएका छन् ।

२०२५ साल—८४%
२०२६ साल— १६%
२०२७ साल—५०%
२०२८ साल—४१ %
२०२९ साल—२०%
२०३० साल—२७.२%
२०३१ साल—५५·५%

२०३१ सालको बीरेन्द्र च्यालेन्ज सिल्ड प्रतियोगिता तर्फ यस विद्यालयले छात्राहरुको एथोलेटिक्स तर्फ दोश्रा र छात्रहरूतर्फ चतुर्थ र शुभराज्याभिषेकको उपलक्षमा प्रस्तुत अन्तर माध्यमिक बिद्यालय लोकनृत्य प्रतियोगितामा प्रथम स्थान प्राप्त गरेको छ । साथै पौष १४ गतेको अन्तर मा. वि. पि.टी. प्रतियोगितामा प्रथम स्थान प्राप्त गरेको छ ।

हाल बिद्यालयमा शिक्षक र कर्मचारी गरी जम्मा १९ जना छन ।

शिक्षक तर्फ प्रा. वि. मा ३, नि. मा. वि. मा ४ र मा. वि. ६ र यस अतिरक्त पिसकोर्प व्यावसायिक शिक्षक १ र रा. वि. से. २ जना गरी जम्मा १६ जना र कर्मचारी तर्फ स. लेखापाल १ जना र पियन २ जना छन् । तालीम प्राप्त शिक्षक मा. वि. तर्फ २ जना नि. मा. वि. तर्फ १ जना र प्रा. वि. तर्फ २ जना छन् ।

शैक्षिक सत्र २०३१।०३२ सम्मको रेकर्ड अनुसार विद्यार्थी संख्या ३५० जना छन् । जसमध्ये छात्रा १०/ प्रतिशत छन् । गरीब तथा जेहेन्दार विद्यार्थीलाई छात्रवृत्तिको व्यवस्था पनि भएको छ ।

विद्यालयको एक निजी पुस्तकालय पनि छ जसमा पुस्तक संख्या ४०० जति छन् । शिक्षक र विद्यार्थीहरूलाई पुस्तकहरू घर लगी पढन पाउने सुविधा पनि दिइएको छ ।

रा. शि. प. को योजना यस जिल्लामा लागू हुनु भन्दा पहिले केही वर्ष सम्म विद्यालयको प्रगतिमा केही बाधाहरू पर्न आएकोले गतिशीलता आउन सकेन । जे जस्तो सुकै परिस्थिति र समस्या आइ परेता पनि त्यसको मुकावला गर्न पछि नहटनु, धैर्यता र तत्परता र सबैको सहयोगबाट गतिमा शिथलता आउन दिइएको छैन । हाल सहयोग समिति र भवन निर्माण समितिले सक्रियताका साथ कार्य गरी रहेकोले विद्यालयको प्रगति अब छिट्टै हुनेछ भन्न अत्युक्ति नहोला ।

विद्यालयको व्यावसायिक विषय बागवानी (कृषि) भएको र विद्यालय संग प्रशस्त जग्गा पनि भएकले कृषि विकास गर्ने सिलसिलामा खानेपानी एवं सिचाईको व्यवस्था गर्न, कम्पाउण्डलाई पर्खाल लगाउन, फलफूल एवं वृक्षारोपण गर्न आवश्यक कदम चाल्ने तर्फ सक्रिय रुपले प्रयत्नशील छौं ।

गा देउराली गा.पं.
नं. ५, गोरखा
२०४६

रा. शि. प को योजनाले विद्यालयको कार्य प्रणालीमा एक नयाँ उत्साह, उमङ्ग र अध्ययन अध्यापनमा वैज्ञानिकता ल्याएको छ। हाल विद्यालयमा दैनिक, मासिक र वार्षिक पाठयोजना अनुरूप अध्यापन भएको, विभिन्न जाँचका साधनहरूको प्रयोग शैक्षिक सामाग्रीहरू विज्ञानका सामाग्रीहरू र व्यावसायिक सामाग्रीहरूको आवश्यकता अनुरूप कक्षाकोठामा प्रयोग भएको छ। अतिरिक्त कार्यकलाप अन्तरगत प्रत्ये शुक्रवार अनिवार्य रूपले विभिन्न क्रियाकलाप भएको छ। जहाँ सम्म हाम्रो आशा एवं विश्वास छ रा. शि. प. को योजना अनुरूप उत्पादन हुने यस विद्यालयका विद्यार्थीले सन्तोषजनक परिणाम निकाल्ने छ। अन्त्यमा यस विद्यालयको उत्तरोत्तर प्रगतिमा सहयोग गर्ने समस्त शिक्षाप्रेमी र विभिन्न कार्यालयहरू प्रति धन्यवाद सहित कृतज्ञता ज्ञापन गर्दै पुनः भविष्यको निमित्त पनि यस्तै सहयोग पाउने आशा गर्दछ।

* * *

तपाईहरूको सस्तो र सुविधाको लागि विभिन्न किसिमका स्टेशनरी सामानहरू र जनक शिक्षा सामग्री केन्द्रको पाठ्य पुस्तकको लागि सम्पर्क राख्नु हुन सम्पूर्ण ग्राहक महानुभावहरूमा हार्दिक अनुरोध गर्दछौं।

पुस्तक तथा स्टेशनरी सामानहरू पाइने ठाउः–

१ पुस्तक पसल गोरखा पोखरीथोक
२. " " " ध्याम्पेसाल
३. " " " आप पिपल

* * *

आउ आउ सेवा गरौं यो देश नेपाललाई

कुमार राज बाग्ले
श. मा. वि. पोखरी थोक गोरखा

आफ्नो देशलाई प्यारो गर्दछ भने, त्यस्तो मानिस अमर छ।
आफ्नो देशलाई निन्दा गर्दछ भने, त्यस्तो मानिस मृत छ।१।
देशको निम्ति मर्ने मानिस, कहिले पनि ख्याति मर्दैन।
युवक अगाडि बढेमा देश कहिले डग्दैन।२।
गरौं हामी सबैले, यो देशको विकास।
हाम्रो नाम हुनेछ, इतिहासमा अमर।३।
एक थुकी सुकी जान्छ, सय थुकी नदी हो।
देशको विकास गर्ने मानिस, सदै अमर रहने हो।४।
छोरा भएर विकास गर्दैन भने, त्यस्तो मानिस व्यर्थ छ।
बाचेर के हुन्छ, पृथ्वीलाई भार हुन्छ।५।
आउ आउ सेवा गरौं हाम्रो देश नेपाललाई।
अनि कल्याण हुनेछ, ती नेपाली जातिलाई।६।
युवक पनि पछि हट्दछ भने, बाँचेर व्यर्थ छ।
बाँच्नुमा भन्दा मरेरै जानु त्यही नै असल छ।७।
गरौंन गरौं विकास हाम्रो यो देश नेपाललाई।
स्वर्ग जस्तो पार्न सक्दछौं हामी यसलाई।८।
यो देशलाई प्यारो गरे स्वर्ग पनि बन्दछ
यो देशलाई निन्दा गरे नरकमा पर्दछ।९।
देश बिग्रे हामी बिग्रन्छौं।
देश सप्रे हामी सप्रन्छौं।१०।
आउ आउ विकास गरौं यो देश नेपाललाई।
स्वर्ग जस्तो पार्न सक्छौं हामी यसलाई।११।

श्री ५ महाराजाधिराज
वीरेन्द्रवीरविक्रमशाहदेवसरकारको

३१ सौं

शुभ-जन्मोत्सवको सु-अवसरमा
मौसूफ सरकारको आरोग्यता

तथा चिरायुको हार्दिक मङ्गलमय कामना गर्दछौं। साथै श्री ५ महाराजाधिराज सरकारबाट संविधान दोस्रो संशोधन बक्सेकोमा मौसूफ सरकार प्रति सभक्ति कृतज्ञता चढाउछौं।

गोरखा सेवा स्टोर
परिवार
गोरखा

शैक्षिक भ्रमणको सन्दर्भमा

दूध पोखरीतर्फ जाँदा

शि० डिल बहादुर बानियाँ
श्री परोपकार आ० मा० वि०
जौबारी, गोरखा

चेपे खोलाको शिर 'दूध पोखरी' गोरखा जिल्ला र लमजुङ्ग जिल्लाको साथमा हिमालयको निकटमम काखमा स्वभायमान छ। उक्त पोखरी कैंयौ शताब्दीपहिले देखि थियो, अझ कहिलेसम्म रहने हो भन्ने कुरा अनुमान सम्म पनि गर्न मुस्किल छ। कारण उक्त पोखरी आफ्नै स्वभाव र अटलतामा टोलाइ रहेको जस्तो देखिन्छ।

नाम सुन्दा त्यहाँको पानी पनि दूध जस्तै होला भन्ने अनुमान गर्नु स्वभाविकै छ। तर वास्तवमा त्यो पोखरी वरिपरि र पोखरीमा पनि प्रायश वर्षको नौं महीना जतिनै हिउँ नहट्ने हुँदा हिउँको सेतो चाँदनीको कारण पानी सेतो दूध जस्तो देखिएको रहेछ। हामी हिन्दू धर्मावलम्बी नेपालीहरू यस क्षेत्रलाई प्रमुख धार्मिक स्थानहरू मध्य एक मान्छौं र प्रत्येक वर्ष ऋषि तर्पणी (जनै पूर्णिमा] मा त्यहाँ भब्य मेला लाग्दछ, जसमा देश तथा विदेशका विभिन्न क्षेत्रका विभिन्न ब्यक्तिहरू विभिन्न दृष्टिकोण राखि पवित्र स्थलमा भेला हुने गर्दछन्। मानिसहरू त्यस क्षेत्रमा जानुको मुख्य मुख्य कारणहरूमा धार्मिक,

भौगोलिक र सामाजिक अध्ययन नै हुनु पर्दछ । खास गरी बाटामा पर्ने स्थानहरूबाट त्यस क्षेत्रको भौगोलिक, आर्थिक, सामाजिक आदि कुराहरूको झलको पाउन सकिन्छ ।

करीब १३,०•० फिटको उचाइमा रहेको उक्त पोखरीबाट तलतिर फर्केर हेर्दा एउटा सिंगै दुनियाँ देखिएको हो कि जस्तो भान पर्नु स्वभाविकै हो। नेपालको प्रमुख सम्पतिमा लिइएको जंगलहरू ठूल ठूला पहाडहरू नदी-नाला खोलाहरू अनगिन्ती ताँतो देखिन्छन् । त्यो दृश्यावलोकनबाट कति आनन्द आउछ भन्ने कुरा शब्दद्वारा व्यक्त गर्न मुस्किलकै कुरा भएका छन् ।

हुनत मुखले भने जस्ता गरेर सजिलै संग उक्त पोखरीमा पुग्न सकिने अवश्य होइन, विभिन्न दुःख कष्ट हण्डरहरू त खप्नै पर्छ नै, त्यसता कठिनाहरूमा विजय प्राप्त गर्न सकेमा पोखरीबाट स्वर्गीय आनन्दा पनि लुट्न सकिने छ, त्यसमा कुनै शंका छैन ।

भाग्यवस् भनौ श्री परोपकार आदर्श मा० वि० जौंबारी गोरखाका कक्षा नवौका छात्रहरूलाई शैक्षिक भ्रमणमा लैजाने निर्णयानुसार हाम्रो २१ (एककाइस] जनाको पर्वतारोहण दल ०३२ आश्विन १४ गते बिहान १० बजे जौबारी सुन्दर बजारबाट प्रस्थान गरियो । फिताम कालीमाटी गाऊ हुँदै माद्रेको टूलो चौर, जुन निक्कै उच्चाइमा पर्दो रहेछ, त्यहाँ पुग्यौ । त्यहाँ पुग्दा एक नयाँ जीवनको अनुभव भयो, कारण धेरै भन्दा धेरै खचाखच डाडाँ काँडहरू तँछाड मछाड् गरेर हामीहरूलाई हेरी रहेका थिए । मन्द मन्द हावा चलिरहेको थियो, चराहरू चिरविर गरी कराइ रहेका थिए, जुगाहरू पनि लौ मौका पर्‍यो भनी हतार हतार हामीहरूको रगत खान अगाडि बढदै थिए । त्यसै ठूलो चौरमा प्रत्येक वर्ष कुशे औंसीमा ठूलो मेला लाग्दछ भन्ने भनाइ पाइन्छ। त्यस चौरको भेटघाट पछिबलेखु अजिरकोट हुँदे भच्चेक बजार पुगियो, भच्चेक एक सानो र रमणिय बजार रहेछ, जहाँ प्रहरी चेकपोष्ट, हुलाक पनि रहेछन । घरहुरु, स-साना तर टल्कने ढुंगाले छाएका हुदा रहेछन । ठूल ठूला मैदान बीच स-साना दोहोरा घर अतिनै मनमोहक त्यो बजार पार गरी हामीहरू केही माथि नम्किन बजार पुग्यौ, उक्त नम्किम पनि अतिनै सुन्दर र स्वभावयान मै सिरान डाँडाको फेदीमा अटलरूपले बसेको रहेछ । त्यसपछि पनि उकालो चड्दै गयो, जादा जादा सिरान डाँडा भन्ने ठाउमा साँझमा पुगियो, भ्रमणको दिन साँझ त्यही नाच गान आदि मनोरञ्जनात्मक क्रिया कलाप गर्दै बिताइयो ।

अर्को दिन [आश्विन १५ गते] पनि हाम्रो हिडाइको क्रम सबेरै देखि शुरू भयो । वक्खु नओडी मुस्किल मुस्किल पर्‍यो भने पनि हुन्छ, वरपर पर्ने विभिन्न गाउहरूको दृश्यावलोकन गर्दै उकालो चड्दै गयौ, दोबाटो बाघको खोर' घनपर्ते खर्क, ठूलो खर्क, निम्चि पोखरी, जुम्ल्याहा खोला, तर्पुचु, रन्दी चौतारो हुदै माडी भन्ने ठूल ठूला फाटकहरूमा जाडोले दात बजाउदै पुगियो । हुनत हामीहरूमध्य धेरै जनाको सोचाइ हु नसक्छ के लेकमा पनि ठूल ठूला फाटक चौरहुरू होलान ? तर मेरो सोचाइले भने पल्टा खाओ खायो, मैले त्यसता किसिमका ठूल ठूला चौरहरू विरलै मात्र देखेको थिए । खेती पाती नउब्जने ठूल ठूला फाटक खर्कहरू प्रसस्त मात्रामा पाइयो, जुन फाटकमा हराभरा खेती हुदो त सम्पूर्ण गोरखालीहरूलाई त्यसै फाटकको अन्नबाट करीब छ महीना पर्याप्त पुग्ने थियो भन्ने सहजै अनुमान गर्न सकिन्छ । त्यस क्षेत्रमा केवल गोब्रे सल्लाका रूख, लाली गुँरास, धुपी आदि रूख बिरुवाहरू प्रसस्त मात्रामा हुदा रहेछन । मानिसको बस्ती त सिरान डाँडा देखि माथि लागे पछि सुन्यनै प्राय रहेछ । तर माडीमा भने गृष्म ऋतुमा भेडी गोठ राख्ने चलन रहेछ ।

भ्रमणको तेश्रो दिन बिहान तातो पिरो गरी दूध पोखरी तर्फ प्रस्थान

गरियो, विभिन्न डाँडाहरू भरि पहाड खोलाहरू पार गरेर फेदी सम्मत पुगियो, भन्दै भरिया त्यही छाडी जम्मा उन्नाइस जनाको डफ्फा उकालोतर्फ लम्कियो। उकालो चढ्दा चढ्दा एक घण्टाको अनुमानित बाटोमा तीन घण्टा हिंडेपछि मात्र पक्का दूध पोखरीको फेदीमा पुगेका रहेछौं। त्यसपछि बहरे भीर उक्कलन बाध्य हुनु पर्‍यो, साच्चै भन्ने हो भने त्यो भिर नार्कै छोला छोला जस्तो थियो र ढुंगाहरू पनि लड्ला लड्ला जस्ता बिना आधारनै खचाखच थिए। बिरालाको चालगरी बिस्तार बिस्तार उकालो लागियो, केही बेरपछि चिनी छरे जस्तो सेताम्य हिउँ भएको उकालीमा पुग्यौ। जता हेर्‍यो हिउँ, जहाँ हेर्‍यो हिउ, जताततै भीर, सास फेर्न पनि निकै अप्ठ्यारो हुदो रहेछ, तैपनि उद्देश्य अनुरूप अगाडि बड्नुनै कर्तव्य थियो, गर्दै गइयो। एन केन प्रकारेण हिउ माथि माथि दूध-पोखरी पुग्न हाम्रो भ्रमण दल सफल भयो। हुनत हामीहरू शैक्षिक भ्रमणमा भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक आदि प्रश्न हरूको अध्ययनार्थ गएतापनि हामीहरू मध्य प्राय: सबै हिन्दका छोराहरूले हर्षले गद् गद् हुदै दूध-पोखरीमा भेटी चडाउनुको साथै दर्शन गर्ने कार्य समेत भयो। त्यस पछि क्रमश: विद्यालयको झण्डा गाड्ने, फोटो लिने तथा दृश्यावलोकन काय करीब ४५ मिनेट जति भएपछि अनि हर्ष बिभोर भै थकाइ दु:ख कष्टलाई रतिभर वास्ता नगरी पुन: गगन गोडा (धर्म गोडा) हुदै नव जीवन लिएर ओरालो लागियौं। जीवनलाई हत्केलामा लिएर फेदीमा आएपछि सफलताको रमाइलो सास फेर्नु स्वाभाविकै थियो। कारण हामी जस्ता साधनको कमि भएकाहरूलाई करीब १३,००० फिट अग्लो हिमाल चड्न सक्नुमा कम गौरबको कुरा थिएन, त्यसमा पनि आश्विन महीनाको बढ्न लागेको जाडो याममा।

मलाई लाग्दछ त्यस स्थलमा कुनै साहित्यकार पुगेको भए यौटा सिंगै स्वर्गको कल्पना गरी दिन्थे होलान। तर हामीहरूमा त्यति साहित्यिक प्रतिभा नभएकोकारणबाट सोझो कुराहरू मात्र टिपन टापन गर्न सकियो। तैपनि साहित्यकारले जति रसस्वादन गर्न नसके पनि अधिकतम सन्तुष्टी त अवश्य पनि पायौ पायौ।

हाम्रो भ्रमणको पाँचौ दिन बेलुका करीब ५·०० बजे प० आ० मा० बि. जोबारी उत्रन सफल भयो। फर्कदा प्रायश: सबै जसो बाटो पहिलेको भन्दा फरक पार्दै आएका थियौ। त्यसको कारण हो बढी भन्दा बढी त्यसतर्फको भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, शैक्षिक, गतिबिधि संग परिचित हुनु। फर्कदा बाटामा पर्ने चौरमा माडी गाउहरूमा ठिम्बू, अपुन, केप्रुङ, साँदीगाउ, खरी बोट, लप्सीबोट, भञ्चेक, मुञ्चोक आदि गाउहरूमा सान्तमय वातावरणमा आफ्नो आफ्नो धन्दामा मानिसहरू ब्यस्त थिए जस्तो भान पर्न जान्थ्यो।

जे होस भ्रमण भ्रमणै हो, यसलाई दाज्ने ठीक त्यस्तो वस्तु छैन भने पनि हुन्छ तै पनि विभिन्न व्यवधानहरू (बाधा) आएर पनि निश्चित उद्देश्य प्राप्त गरी फर्कन सकेकोमा खुसी व्यक्त गर्दै, आजको तथा भावी पिढी समेतलाई केही मात्र भने पनि प्रेरणा यसबाट अवश्य मिल्नेछ भन्ने आशा लिन सकिन्छ।

* * *

(धाक रवाफ लगाउन पर्ने मालिकले आफ्नो नोकरलाई)

मालिक—कोही आएको बेलामा मैले केही लिएर आइज भने भने कुन लिएर आउ मालिक भनेर विभिन्न देशको नाम दिनु है।

नोकर— हुन्छ मालिक।

[एक दिन एक जना मालिकको बाबुलाई भेट्न आएछ)

मालिक—ए थर्ड बुवालाई बोलाएर लिएर आइज जा।

नोकर— कुन बुबालाई बोलाउने मालिक? अमेरिकी, बेलायती, जापानी कि चाइनीज।

अमर ज्योति जनता माध्यमिक विद्यालयको संक्षिप्त परिचय

प्रधानाध्यापक

यो विद्यालय गोरखा जिल्लाको पालुंमटार गाउँ पंचायत अन्तर्गत वडा नं ५ लुईंटेलको डाँडामा विराजममान छ । जहाँबाट राष्ट्र निर्माता श्री ५ बडामहाराजाधिराज पृथ्वी नारायण शाहको गोरखा राजदरवार, शाहवंशको साम्राज्यको शिलान्यास गर्ने राजा द्रव्य शाहको स्मृति भूमि लिग लिग कोट एवं चारैतिरको प्राकृतिक सौन्दर्यको मनोहर दृश्यावलोकन गर्न सकिन्छ ।

यो विद्यालय स्थानीय जनसहयोगबाट २०१७ सालमा "जनता प्राइमरी स्कूल" को रूपमा स्थापना भएको थियो । स्थानीय स्रोतबाट विद्यालय संचालन गर्न जनतालाई धौ धौ परिरहेको अवस्थामा समाज सेवा योजनानुसार "युनाइटेड मिशन टू नेपाल" भन्ने संस्थाद्वारा २०२० साल भाद्र महीनादेखि विभिन्न कक्षाहरू खोली पढाई चालू गरियो । त्यसपछि २०२२ साल कार्तिक १ गतेदेखि श्री ५ को सरकारले मिशनको संचालनमा "अमर ज्योति जनता हाई स्कूलको" रूपमा स्वीकृति प्रदान गर्‍यो ।

२०३० साल मार्ग मसान्तसम्म मिशनकै संचालनमा श्री ५ को सरकारको नीति निर्देशानुसार विद्यालयको क्रियकलाप अघि बढ्दै गइरह्यो । २०२० सालदेखि २०३० सालसम्म भएको विद्यालयको उन्नतिका निम्ति युनाइटेड मिशन टू नेपालको जति सहयोग प्राप्त भयो त्यसका निम्ति मिशन संस्था धन्यवादार्ह छ ।

२०३० साल पौष १ गतेदेखि यस जिल्लामा पनि राष्ट्रिय शिक्षा योजना लागू हुने भएकोले उक्त मितिदेखि यो विद्यालय मिशनको संचालनबाट पृथक् गरियो । जि. शि. स. को संचालनमा विद्यालयको कार्यकलाप यथावत् चल्न थाल्यो ।

२०३१-२०३२ सालको शैक्षिक सत्रको अन्तमा यस विद्यालयका प्राथमिक निम्न माध्यमिक तथा माध्यमिक स्तरमा गरी छात्रछात्राहरूको संख्या ५१२ थियो ।

योजनानुसार यस विद्यालयलाई व्यावसायिक विषय बागवानी दिइएको छ । विद्यालयको हाताभित्रको अन्दाजी २० रोपनी जग्गामा आँप, सुन्तला, लिची तथा निम्बू आदि विविध जातिका फलफूलका बिरूवाहरू लगाइएका छन । विद्यालयको हातावाहिर पनि उपयुक्त जमीन उपलब्ध गर्न सहयोग समितिमार्फत प्रशासनिक क्षेत्रको सहयोग अपेक्षा गरिदैछ ।

यो भयो यस बिद्यालयको बाहिरी रूपरेखा अब यसको आन्तरिक गतिविधि हेरुं -यस विद्यालयले २०२२ सालदेखि नै एस० एल० सी० परीक्षामा छात्रछात्राहरूलाई सम्मिलित गराउँदै आएको छ । २०३१ सालसम्म जम्मा १० टोली विद्यार्थीहरू शत प्रतिशत सफल हुदै गएका छन; जसमध्ये ३६ जना प्रथम श्रेणीमा ११२ जना, द्वितीय श्रेणीमा र १२ जना तृतीय श्रेणीमा गरी जम्मा १६० जना विद्यार्थी सफल भएका छन् प्रथम श्रेणीमा उत्तीर्ण भएका छात्रछात्राहरूमध्ये २०२६ सालमा बोर्ड प्रथम र दशम २०३० सोलमा बोर्ड चतुर्थ र २०३१ सालमा बोर्ड छैठौं भएका छन । यस २०३२ सालको एस० एल० सी को जिल्ला स्तरीय टेष्ट परीक्षामा प्रथम, द्वितीय र तृतीय स्थान प्राप्त गर्ने पनि यसै विद्यालयका छात्रहरू छन ।

योजना लागू भएपछि प्रथम वीरेन्द्र शील्ड प्रतियोगितामा प्रथम हुने विद्यालयमध्ये यो विद्यालय एक हो ।

यस विद्यालयले प्राप्त गरेको सफलताको कारण–यस विद्यालयका शिक्षक वर्गको आपसी मेल एवं लगनशीलता र यहाँका छात्रछात्राहरूको अनुशासनप्रियता र कठोर परिश्रम नै हो ।

छोटकरीमा यस विद्यालयको परिचय यही हो ।

* * *

(एक सराबी आफ्नो छोरालाई साथमा राखेर सराब पिउदै थियो)

सराबी—हेर छोरा सबै सरावलाई घृणा गर्दछन र पिउदै पनि गर्दछन । सराब आफै खराब छैन पिउने र पिलाउने खराब हुन । सराब ठिकक सङ्ग बढी पिउनु पर्दछ, पिउनु हुदैन ।

छोरा—बढी भएको कसरी थाहा पाउने बुबा!

सराबी— (नजिकको टेबुल देखाएर) जस्तो कि त्यो टेबुलको ४ जनालाई ८ जना देखन थालेपछि बढी भयो भनेर जान्नु पर्दछ ।

छोरा— त्यो टेबुलमा त अहिले २ जना मात्र छन बुबा !

नेपाली वीर

ध्रुब राज बन्त
श्री शक्ति मा० वि०

हिमालको चिसो पानी, पिएर हामी बाँचौला ।
नेपाली हौ नेपाललाई, सिंगारी हामी छाडौला ।
यो देशलाई बनाउन हामी, कहिल्यै पछि हटदैनौ ।
छाती फुकाई रगत बगाई, उन्नती देशको गर्ने छौ ।
भेदभाव केही नराखी, मिलेर सबै बसौला ।
करोडौ फुलको एउटै माला, नेपाली हामी गासौला ।
नेपाली हामी विश्वमा सबको, शान्ति र उन्नती चाहन्छौ ।
देशको लागि हाँसी मर्न, नेपाली हामी जान्दछौ ।
आमाको अनुहार हँसिलो पारी नेपालको झण्डा उठाउछौ ।
खुशीको गीत सबैले गाइ यसै धर्तीमा नाच्दछौ ।

* * *

(एउटा बालक आफ्नो बाबुको काखमा खेली रहेको हुन्छ)

छोरा—बाबुको खल्तीबाट रु. १ को नोठ झिकेर) यो के हो बा ।

बाबु—एक रूपैयाँको नोठ हो ।

छोरा—यो नोथ कति पैसामा किनेको बा तपाइले ?

एक छोटो परिचय–

श्री बिजया भवानी माध्यमिक विद्यालय

—प्रसाद ढकाल

ठीक सामु ताकलुङ्ग, उत्तर पूर्व एवं पश्चिम ताङ्गली चोक; घ्याल चोक, दबुंङ्ग फुजेल, घैरूङ्ग एवं दोह्ल चोक आदि गाउँ पञ्चायतहरूको मध्यवर्ति खण्डं गोरखा जिल्लाको नातिशितोष्ण हावा पानी युक्त करीब ४,५०० को उचाइमा उपर्युक्त गाउँ पञ्चायतहरूको केन्द्र बिन्दु मर्कैसिङ्ग गाउँ पञ्चायतमा वि. सं. २०१७ सालमा एक फुसेका छाप्राले भवानी विजय नामक एक प्राथमिक विद्यालयको रूप पाएको विद्यालय इतिहासले बताउँछ ।

शिक्षाको महत्व नबुझनेको संख्या आज बिरलै पाइन्छ, र नै आज संसारको जुनसुकै कन्दरा 'शिक्षा शिक्षा' भनि कुर्ली रहेको हामी पाउँछौ र पाउँछौं उक्त कुर्लाईको क्रमिक मान्यता अनि सफलता पनि ।

जसरी चारैतिर विभिन्न स्तरका विद्यालयहरूको स्थापना एवं विद्यालय विकासमा स्थानीय बासिन्दाहरूको बढी योगदान पाइन्छ, उसरी नै यस विद्यालय स्थापना एवं उत्तरोत्तर प्रगतिमा यस पन्चायतका बासिन्दा दत्त-चित्त भएको पाइन्छ ।

२०१७ सालमा एक छोपडीमा 'कखरा'को सुरुवात गराउने विद्यालयले मात्र आठ वर्षको छोटा अवधि अथवा २०२५ सालमा नै माध्यमिक विद्यालयको रूप धारण गर्न र २०२६ साल जेष्ठ ६ गते श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृति समेत प्राप्त गर्न कदापि सक्ने थिएन यदि स्थानीय एवं छिमेकी पञ्चहरूले आवश्यक मद्दत पुर्‍याउन नसक्ता हुन अनि सरकारको तर्फबाट

हौसला, परामर्श अनि आवश्यक सम्भाव्य आर्थिक अनुदान समेत नपाउँदो हो भने ।

विभिन्न स्रोतबाट जे जति सहयोग पाइरहे तापनि बढी बोझ स्थानीय पञ्चमानै परि आएको र आइ रहने भए तापनि सो भार सहज वहन गरी विद्यालयको पवित्र लक्ष राख्ने प्रत्येक पञ्च प्रति यद्यपि विद्यालय आजन्म ऋण रहने छ, यदि लक्ष अनुरूप देश एवं समाजका भावी कर्णधार आफ्ना बाल बालिकालाई अध्यानार्थ विद्यालय पठाएमा विद्यालय ऋणबाट मोचन प्राप्त गर्न असमर्थवान होला भन्न पनि सकिदैन ।

वि. सं. २०२६ मा निर्मित दश कोठे दुईतले यस माध्यमिक विद्यालय भवनले कुन मानव मात्रको हृदय प्रफुल्ल नगराएको होला । टाढैबाट हेर्दा पनि मोहित गराउने यस विद्यालयले ४।५ वर्षको छोटो अवधिमानै प्रसस्त मात्रामा स्थानीय एवं छिमेकी बासिन्दालाई अशिक्षारूपीअन्धकारबाट मुक्त पारि विद्यारूपी अलङ्कारले अलकृत पारेको छ ।

अगाध देश एवं शिक्षा प्रेमी, महान् समाज सुधारक एवं दूरदर्शी पञ्चायत प्रवर्तक स्व. श्री ५ महाराजाधिराज महेन्द्र वीर बिक्रम शाहदेव सरकारको स्वकल्पित एवं प्रजावत्सल राष्ट्रनायक श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकारबाट अगुवाई गरिबक्सेको देश, काल एवं परिस्थिति सुहाउँदो राष्ट्रिय शिक्षा योजना पाएर शैक्षिक सत्र २०३०।३१ देखि विद्यालयको चौतर्फी बिकाशमा यथेष्ठ सहयोग पुग्न सकेको छ । आवश्यक सख्यामा शैक्षिक योग्यता पुगेका शिक्षकहरू पाएर यता विद्यार्थीहरू प्रफुल्ल छन् भने उता विभिन्न प्रकारका अतिरिक्त क्रिया-कलापहरूमा उल्लेखनीय बिकास गराई स्वस्थ शरीरमा स्वस्थ विचारको उदय हुन्छ; "बुढो भए तापनि" भन्ने महात्मा बुद्धको उपदेशले साकार रूप लिएको हामी पाउँछौं त विद्यालयको बढी आर्थिक बोझबोक्न कम्मर कसेको बिद्यालय

सहयोग समिति आज बढी आर्थिक अनुदाने पाएर हर्षित एवं स्वप्न साकार भएको देखेर आनन्दित भएको छ ।

राष्ट्रनायक श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवबाट विकासको मूल फुटाउन बक्सेको महान वाणिको सह्लना एवं अनुसरण गर्दै देश एवं समाज उत्थानमा सक्रियतका साथ भाग लिने एवं कर्तव्य परायण बन्ने प्रण यस विद्यालय परिवारले गरेको छ ।

सुहाउँदो एवं स्वस्थकर हावा–पानी, उपयुक्त विद्यालय भवन एवं भवन स्थल, यथेष्ठ खेल मैदान आवश्यक मात्रामा कक्षा कोठा, सक्षम शिक्षक, आवश्यक मात्रामा जन सहयोग आदि हुँदा हुदै पनि स्थान विशेषले गर्दा या शिक्षाको कम प्रचारले या अन्य अरू कुनै कारले हो छात्रा संख्या छात्र संख्याको अनुपातमा नगन्य हुनुका साथै छात्र संख्या पनि कमै हो, तापनि उक्त संख्यामा बृद्धि आउने कुरामा विश्वत छौं । शिक्षक, छात्र-छात्रा एवं आय–व्ययको मोटामोटी विवरण निम्न प्रकार छ ।

शिक्षक विवरण:–

१. स्थायी शिक्षक सख्या—१२ ता. प्रा ५, ता. अ. प्रा. ७
२. रा. वि. से — २
३. वि. ए. वा सो सरह –४
४. आई. ए. वा सो सरह—५
५. एस. एल. सी. वा सो सरह —२
६. अण्डर म्याट्रीक —१

विद्यार्थी विवरण (शै. स. ३१।३२ को) :–

कक्षा	छात्र	छात्रा	जम्मा
१	२९	६	३५
२	१०	×	१०
३	१२	+	१२
४	२१	१	२२
५	१५	+	१५
६	२२	३	२५
७	१६	+	१६
८	२९	+	२९
९	२१	१	२२
१०	२२	+	२२

आय–व्यय:–

०३१।०३२ मा शुल्क बाट रू. १३४१६। र अनुदानबाट रू. ३२८८७।९१ गरी जम्मा ४६,१०३।९१ आम्दानी भएको र ४७,८७७।०५ खर्च भएको देखिन्छ । नि. मा. वि. स्तर मा रू. ६५९।६० र प्रा. वि. स्तरमा रू. ८०। गरी रू. ७३९।६० बचत भएको देखिन्छ । मा. वि स्तरमा विद्यालयले व्यहोर्नु पर्ने रकममा ७१०४।७४ नपुग भएको देखिन्छ ।

* * *

असल शिक्षाको स्वादिलो जग घर घरमै राखिनु पर्दछ र आमा दिदी बहिनीहरू शिक्षित भएमा त्यो जग बलियो हुन सक्दछ ।

श्री ५ मुमा बडामहारानी

देश विकासमा लम्कौ

हरिप्रसाद भट्ट

श्र शक्ति मा० वि० गोरखा पाटेचौर

उठो उठौं साना भाइ बहीनी,   अब पढन बसो ।
उठो उठो साना भाई बहीनी,   अब देश विकासमा लम्कौ ।
मेहिनत र जाँगर लीइ,   अब कम्मर कसौ ।
किताब र कापी लीइ   अब पढ्न बसौं ।
हामीहरू पनि त्यही मानव हौ,   चन्द्रमामा छूने ।
अब्राहमलिङ्कन र गान्धी जस्तो ,   महान मनुष्य हुने ।
यससंसारलाई आज भोली,   हाम्रै छ है भर ।
महान काम गरी आफ्नो नाम,   फैलाओ पर पर ।
नेपाली आमा हाँसी हाँसी,   हाम्रै मुख हेर्छिन ।
सरस्वती माता हामीलाई नै,   विद्या दान गर्छिन ।
नदी र नाला बन्दै हामी,   सधै अघि चम्को ।
महान महान काम गरी,   देश विकासमा लम्को ।
यस नेपाललाई विस्तृत पार्न   महान सिद्द भै जागौं ।
वहुव बहुव पढी गुनी,   देश विकास तर्फ लागो ।
देशको हामी कर्णधार बनो,   हात मिलाई अघी बढौं ।
नेपालको नेतृत्व गरो र   इतिहासमा चम्को ।
देशको सपुत बनी   धरणीको प्रतीक बनौं न ।
ओजस्वी ज्ञानले पूर्ण भएर   देश विकासमा लम्कौं न ।।
युधिष्ठीर नृपको जस्तो,   सत्यमा हामीले दर्शाएर ।
आज यो नेपालको   कुनामा गएर सिकाऔं ।
लम्कौं लम्कौं नेपाली   देश विकासमा लम्कौं ।
यही कामना गरौं अब   देश विकासमा लम्कौं ।।

परोपकार आदर्श मा.वि.एक झलक

कृष्ण प्रसाद पोखेल
का. मु .प्रधानाध्यापक
श्री परोपकार आ० मा० वि० जोबारी

शिक्षालाई विकास मुलक बनाउने ध्येयले नयाँ शिक्षा योजनामा माध्यमिक विद्यालयहरुलाई वर्गीयकरण गरी शिक्षण एवं प्रशिक्षण दिने व्यवस्था गरेको छ । वर्गिकरण गरिएअनुसार यो एक साधारण विद्यालय हो । जसमा व्यवसायिक विषय शिक्षाको शिक्षण हुन्छ । साधारणतया माध्यमिक विद्यालय भन्नाले कक्षा ८ देखि कक्षा दशसम्म सञ्चालन गरिन्छ तापनि यस विद्यालयमा कक्षा एक देखि दशसम्म नै सञ्चालित छन । अर्थात विद्यालयका प्रथम तिनै निकाय यसमा निहित छन् ।

तीनै निकाय भएको यस विद्यालयले भवन अपर्याप्तताको शिकार भएको छ तापनि निकट भविष्यमा नै यसबाट मुक्ति पाउने आसा छ । नयाँ बन्दै गरेको थप भवनले उक्त समस्या समाधान गर्ने छ । भवन समस्या भएतापनि १४ जना सम्म बस्न सक्ने एक छात्रावास भने पाएको छ । जसबाट टाढा टाढाका विद्यार्थीहरूलाई निकै सघाउ पुगेको छ ।

प्रत्येक विद्यालयको आफ्नै इतिहास हुन्छ । यही इतिहासको घाम छायाँमा लुकामारी खेल्दै यो विद्यालय वर्तमान अवस्थामा देखा परेको छ । आफ्नो तिता. मिठा, अनुभवहरू बोकी 'गोरखा प्राथमिक पाठशाला ' देखि लिएर' परोपकार आदर्श माध्यमिक विद्यालय' सम्मको यात्रामा २४ वर्ष बिताइ सकेको छ ।

आफ्नो यस यात्राकालमा केही समय संमत यू० एम० एन० को भरण पोषण पनि प्राप्त गरेको थियो ।

आर्थिक एवं शिक्षकहरूको अभावमा लडखडाई रहेको विद्यालयले २०३० पौष देखि दरिलो टेवा प्राप्त गरेको छ तापनि यस रोगबाट पूर्ण रूपले मुक्ति भने पाएको छैन । एका तर्फ विद्यालयलाई अत्यावश्यक परेको आठ कोठाको थप भवन करीब ६८ हजार सात सयको लागत मा बन्दैछ भने अर्कोतर्फ विद्यार्थी संख्या कम हुनुको स्थायी साथै आय श्रोतको कमीबाट विद्यालयलाई आर्थिक मार परेको छ । आर्थिक अवस्थामा घर्मराइरहेको यस विद्यालयले निश्चय नै भौतिक एवं शैक्षिक साधनहरू पर्याप्त मात्रामा जुटाउन भने सकेको छैन ।

यस वर्ष पनि गत वर्ष फैं बेला बेलामा शिक्षकहरूको अभाव विद्यालय ले भोग्नु पऱ्यो । जसबाट विद्यालयको शैक्षिक स्तरमा निकै बाधा पर्न गएको छ । गत जेष्ठ महीनादेखि मात्र बिचमा खाली भएका दरबन्दि पुरा भएको थियो । हाल र आगामी शैक्षिक सत्रमा यस विद्यालयको माध्यमिक दरबन्दीमा ५ शिक्षक, निम्न माध्यमिक दरबन्दिमा ४, प्राथमिक दरबन्दिमा ४ शिक्षक एवं एक पियनको तलब भत्ता गरी मासिक रू ४७०५।७५ खर्च हुन्छ जसमा विद्यालयले व्यहोपर्ने रकमरू० १७६५।- हुन आउछ यसका साथै वार्षिक मसलन्द खर्च जोड्दा विद्यालयले व्यहोर्न पर्ने रकम फन वृद्धि हुन्छ । उक्त रकमको पूर्ति गर्ने एउटै मात्र श्रोत मासिक पढाई शुल्क भएको र आगामी वर्ष उक्त शुल्क पनि मासिक सरदर रू. १२००।- मात्र उठ्ने अहिले अनुमान गर्न सकिन्छ । जुन गतसाल भन्दा वृद्धि भएको भन्न सक्दैनौं । यही आर्थिक स्थितिलाई ध्यानमा राखी यस वर्ष विद्यालयलाई अत्यावश्यक हुँदा हुँदै पनि लेखापाल र पियन हटाइएको थियो । तर आगामी वर्ष लेखापाल समेत राख्नु पर्नेमा आर्थिक स्थिति फन नाजुक देखिन्छ । आगामी वर्ष कर्मचारी थप्नुको सट्टा भै रहेको अवस्था मा पनि आर्थिक स्थितिले नभ्याउने देखिन्छ ।

आगामी शैक्षिक सत्र ०३२-०३३ मा यस विद्यालयलाई आई पर्ने उक्त

आर्थिक कठिनाइको सामना गर्न विद्यार्थी संख्यामा अत्यधिक वृद्धि गर्नु पर्ने देखिन्छ । तर भरखरै खुलेका विद्यालय र खुल्ने भएका विद्यालयहरूले गर्दा सो कुरा पनि संभव देखिन्न ।

यस समस्याको समाधान गर्ने अर्को उपाय हो स्थाई आय श्रोतको व्यवस्था । यसको लागि स्थानीय जनता सक्रिय एवं चेतनशील हुनु आवश्यक छ । बल्ल तल्ल जुर्मुराउन लागेका यस भेगका ग्रामिण जनतामा विद्यालयको थप भवन नै प्रथम समस्या भएकोले छिट्टै उनीहरूबाट स्थायी आयश्रोतको व्यवस्था गरिन संभव देखिन्न ।

यस प्रकारको समस्याहरू प्रायः धेरै विद्यालयमा देखिन्छन् । त्यसैले यो एक सामुहिक समस्याको रूपमा खडा भएको छ र यसको समाधानमा पनि सामुहिक रूपले हेरिनु पर्ने जरूरी छ । एक दुई वर्ष पछि त जनतामा पनि केही चेतना भरिने छ र बिस्तारमा भने पनि स्थायी आय श्रोतको व्यवस्था हुनेछ । यस समस्याको समाधानको लागि आर्थिक सहायतामा वृद्धि गरिनु पर्छ भनेर खाली सरकारको मुख ताक्नु पनि उचित देखिदैन । तर समस्याको भने हल गरिनु अनिवार्य छ । त्यसको लागि बरू विद्यालयको शिक्षक दरबन्दीमा ध्यान दिनु पर्ने देखिन्छ । यसको मतलब सोफै दरबन्दीमा कटौती गरिनु पर्छ भन्न होइन । आर्थिक स्थितिलाई नै ध्यानमा राखी जि० शि० स० बाट दरबन्दीको निर्धारण गरिएको छ ता पनि बिषय मिल्दो शिक्षकहरू भएमा हालको भन्दा कम दरबन्दीबाट पनि चल्न सक्दछ । अथवा दरबन्दि जतिसुकै भए पनि ठीक ठीक बिषय मिल्दो शिक्षकहरू मिलाई हुने सम्म कम शिक्षक मात्र विद्यालयमा राखिएमा केही समाधान हुन सक्दछ । हुनत यसबाट शिक्षकहरूमा बढी बोझ पर्दछ र योजना अनुसारको लक्षमा केही बाधा पर्न सक्दछ तापनि हालको परिस्थितिमा "नहुने मामा भन्दा कानु मामा नै निको" भन्ने मर्मलाई बुझी एक दुइ वर्षको लागि यसो गर्दा केही समाधान हुन सक्दछ ।

शैक्षिक सत्र ०३१-०३२ मा यस विद्यालयमा कक्षा १ देखि कक्षा १० सम्म २५३ जना विद्यार्थी थिए जसमा छात्राहरूको संख्या ३१ मात्र थियो ।

जन ... पुस्तकालय
पा... ...दारा मा.पि.

वर्षको अन्तमा वार्षिक परीक्षामा सम्मिलित २९ छात्रा र १९० छात्र गरी जम्मा २१९ विद्यार्थी हुन आएका छन् । त्यसरी वर्षको अन्त सम्ममा विद्यालय छाड्ने विद्यार्थी संख्या ३४ देखिन आएको छ ।

आगामी शैक्षिक सत्रमा प्राथमिक शिक्षा निःशुल्क गरीएबाट प्राथमिक कक्षाहरूको विद्यार्थी संख्यामा निश्चयनै वृद्धि हुन्छ तर अन्य कक्षाहरूमा वृद्धि नगन्यनै हुने देखिन्छ। जसबाट विद्यालयको आर्थिक स्थितिमा हाल त्यति सघाउ नपुगेता पनि भविष्य भने उज्वल नै देखिन्छ । विद्यार्थी संख्यामा वृद्धि एवं ग्रामिण जनतामा शिक्षाको प्रचारगर्ने अभिप्राय लिई शिक्षकहरू एवं विद्यार्थीहरूको टोलीं वरिपरिका क्षेत्रमा डुली जनताहरूमा बुझाउने काम यस वर्षको अन्तमा गरिएको छ । तर यसबाट अपेक्षाकृत लाभ भने हुन नसक्ला किनकि यस प्रकारको चेतना ल्याउन एकै पटकमा सकिन्न ।

विद्यालयको यस वर्षको शैक्षिक गतिविधि तर्फ दृष्टिगोचर गर्ने हो भनै अतिरिक्त कार्यकलाप अन्तर्गत विभिन्न कार्यहरू गरिए। साथै कृषि वर्षको सन्दर्भमा तरकारी खेती, कक्षा ९ का छात्रहरूको दध पोखरी सम्म ५ दिनको शैक्षिक भ्रमण, स्काउट गठन गरी सिराञ्चोकमा स्काउठको ३ दिने क्याम्प आदि उल्लेखनीय कार्यं यस वर्ष गरिए । शैक्षिक सामाग्रीको निर्माणतर्फ विज्ञान जस्तो गहन विषयमा विद्यार्थी वर्गमा रूचि एवं जिज्ञाषा वृद्धि गर्ने उद्देश्यले प्रोजेक्टर, टेलिफोन, टेलिस्कोप आदिको नमूना तयार पारिएको छ । यसबाट आगामी वर्ष विद्यार्थी वर्गबाट पनि यस्ता किसिमका वस्तुहरूको निर्माण कार्य हुने संभव देखिन्छ र भावि पिढिमा समेत यसको प्रभाव परोइनभन्न सकिन्न ।

जिल्ला व्यापी विभिन्न प्रतियोगिताहरूमा यस विद्यालयले सक्रिय भूमिका निभाउदै आएको छ । गत वर्ष भएको वीरेन्द्र च्यालेञ्ज शिल्ड प्रतियोगितामा यस विद्यालयले प्रथम भै शिल्ड प्राप्त गरेको थियो । यस वर्ष श्री ५ वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकारको शुभराज्याभिषेकको शुभ अवसरमा सम्पन्न भएको

जिल्ला व्यापी अन्तर माध्यमिक विद्यालय हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा प्रथम, अन्तर्राष्ट्रिय नारी वर्षको सन्दर्भमा भएको हाजिरी जवाफ प्रतियोगितामा छात्राहरू द्वितीय र छात्रहरू तृतीय भएका थिए ।

यस विद्यालयको एस० एल० सी॰ परीक्षाको नतिजा पनि उत्साहवर्धक नै छ । यस विद्यालयबाट एस० एल॰ सी० परीक्षामा पहिलो पटक २०२७ सालमा सम्मिलित भएका थिए र सो पटक ७१% ०२८ सालमा ५५%, ०२९ सालमा १००%. ०३० सालमा १००%. र ०३१ सालमा ५६%. विद्यार्थीहरू उत्तीर्ण भएका थिए। २०३२ सालको एस० एल० सी॰ परीक्षामा सम्मिलित हुने १८ छात्र र १ छात्रा छन् ।

निम्न स्तरीय, मध्यंस्तरीय र उच्चस्तरीय जनशक्ति निर्माणको मूल आधार माध्यमिक विद्यालय नै भएकोले देशमा यसले ठूलो भूमिका राख्द छ । साथैं इद्, अहं र परंअहम जस्ता व्यक्तिका तीन मनोवैज्ञानिक पहलु मध्ये इद् र अहंको विकास एवं परिमार्जन गराउने माध्यम माध्यमिक बिद्यालय नै भएको हुनाले देशका भावी नागरिकको व्यक्तित्व निर्माणमा कम महत्व राख्दैन । उद्यमशिल लगनशील र स्वावलम्वी विद्यार्थीहरूको निर्माण गर्नु माध्यमिक विद्यालयको प्रथम कर्तव्य हो । आफ्ना तमाम समस्याहरूको समाधान गर्दै यही कर्तव्य पालन एवं नयाँ शिक्षा योजनाको आकांक्षा अनुरुप अनवरत प्रयत्नशील रही उद्देश्य हाँसिल गर्नमा पछि पर्ने छैन भन्ने कामना गर्दछु ।

* * *

यस जिल्ला स्थित संपूर्ण विद्यालय परिवार प्रति उत्तरोत्तर प्रगतिको मंगलमय कामना गर्दछौं ।

जिल्ला शिक्षा समिति

गोरखा

विद्यालय र सहयोग समिति

बाबुराम अर्याल
प्रधानाध्यापक

श्री धर्मावती निम्न माध्यमिक विद्यालय
गोरखा चोरकाटे

बिद्यालय एक यस्तो संस्था हो, जहाँ देशका कर्णधाररूपी विरूवालाइ मलजल गरिन्छ । जुन बस्तुद्वारा कुनै पनि चिजको उचित ज्ञान हुन्छ, त्यसलाई विद्या भन्छन् जसको कार्यशाला विद्यालय हो । यसलाई आदर्श नागरिक उत्पादन केन्द्र, देश र समाजका सच्चा पथ प्रदर्शक, अज्ञानरूपी चक्षुको उपचार केन्द्र र मानव समाजलाई नरत्वको अवस्था पार गराई देवत्वको अवस्थामा पुऱ्याउने केन्द्र आदिको संज्ञा दिन निर्धक्क सकिन्छ । देश उन्नति एवं प्रगतिको कल्पवृक्ष संसारका कुनै संस्थालाई मान्न सकिन्छ भने त्यो शिक्षण संस्था नै हो । अर्को शब्दमा अनुभव तथा ज्ञानको आदान प्रदान हुने ठाउँलाई विद्यालय भनिन्छ । अतःएव यसको उन्नति एवं प्रगति नेपाली मात्रको माग नभई विश्वका मानिसहरूको विभिन्न मागहरू मध्ये एक हो ।

राष्ट्रिय शिक्षा योजनाले व्यवस्था गरे बमोजिम विद्यालयको सञ्चालनार्थ तयार भएको समिति [illegible] सहयोग समिति [illegible] एक मुख्य हो। यसलाई विद्यालयको भौतिक साधन उन्नतिको स्रोत मान्न सकिन्छ। आज देशको सम्पूर्ण भागमा राष्ट्रिय शिक्षा योजना लागू भइसकेको छ र देश विकासको क्रममा शिक्षाको भूमिका सबै नेपालीलाई महसुस भएको छ । यस्ता संस्थाहरूमा स्थानीय जनताहरूको रचनात्मक सहयोग प्राप्त होवस भन्ने उद्देश्यले विद्यालयको आवश्यक अङ्गको रूपमा शिक्षा योजनाले सहयोग समितिको व्यवस्था गरेको छ । "सहयोग समिति" यस शब्दले नै प्रष्ट हुन्छ कि यो विद्यालयको अपरिहार्य अङ्ग हो । अतः सहयोग समितिको विद्यालयमा महत्वपूर्ण स्थान छ ।

प्रगति पुस्तकालय
पाँचकुवा देउराली
(कक्षा) नं. ५, गोरखा
स्था. २०६६

विद्यालय र सहयोग समितिको पारस्पारिक गहिरो सम्बन्ध छ । विद्यालयमा विना भौतिक साधनले अध्ययन अध्यापन मार्ग आकर्षक एवं रोचक हुन सक्तैन । उक्त कुरालाई रोचक बनाउन विद्यालय भवन, शैक्षिक सामग्री, पुस्तकालय, खेलकूद मैदान, शौचालय आदि भौतिक साधनको अत्याधिक महत्व छ । उक्त उल्लेखित भौतिक साधनहरू विद्यालयमा जुटाउन सहयोग समिति उत्तरदाई हुनु पर्ने आवश्यक छ । आधुनिक शिक्षाविदहरूको सल्लाह एवं सहयोग अनुरूप तयार भएको राष्ट्रिय शिक्षा योजनामा लक्ष बमोजिम आपना मौलिक उद्देश्य प्राप्त गर्न भौतिक साधनको कम महत्व छैन । यस्ता कुरालाई हृदयागम गरी स्थानीय जनताको सहयोग विद्यालयमा उपलब्ध होवस भन्ने लक्ष राखी व्यवस्था गरिएको सहयोग समितिले विद्यालयको उन्नतिमा ठूलो योगदान दिन सक्छ । तर दुःखका साथ यो भन्न कर लाग्दछ कि केही विद्यालयहरूले सहयोग समितिको सहयोगको प्रतिक्षामा दौडिरहेको छ न कि काममा । यसरी सक्रिय सहयोगको प्रतिक्षामा अलमलिएका विद्यालयहरूमा सम्बन्धित सहयोग समितिको ध्यान निकै शीघ्र पुग्न आवश्यक छ । जुनसुकै संघ संस्थाको उन्नति एवं प्रगतिमा सम्बन्धित संस्थाको समितिमा भर पर्ने कुरा निर्विवाद छ । तर कतिपय विद्यालयहरूमा अत्यावश्यक भौतिक साधन जस्तो विद्यालय भवन, फर्निचर, खेल्ने मैदान आदि जस्ता साधनहरूको अभावमा विद्यालयको अध्ययन अध्यापन मार्गमा योजनाले लक्ष गरे बमोजिम पुरा हुन सकेको छैन । राम्रो

भवन एवं कोठाको अभावमा सिक्ने सिकाउने वातावरको सिर्जना हुन सक्दैन । अतः शैक्षिक वातावरणलाई सुलभ एवं आकर्षक बनाउन विद्यालयमा भौतिक साधनको आवश्यकता निर्विवाद छ ।

यसरी आवश्यक महसूस भएको भौतिक साधन उपलब्ध गराउन योजनाले सहयोग समितिलाई सक्रिय हुनु पर्ने जिम्मा लगाएको छ । हुन त सहयोग समिति संग पनि आफ्नै प्रकारका गुनासोका पोका नभएका होइनन्, तैपनि यो गुनासो हटाउन एक मात्र उपाय आफ्नो समाजप्रतिको नैतिक कर्तव्य संझनु पर्दछ । सर्वप्रथम ग्रामीण जनताहरूमा शैक्षिक चेतना जगाउन शैक्षिक वातावरणको सिर्जनामा विशेष ध्यान दिन पर्ने र उनीहरूलाई त्यस कर्तव्य प्रति चेतना जगाउन स्थानीय जनताको भूमिका बारे सम्बन्धित क्षेत्रबाट अरु बढी जानकारी गराई दिनु आवश्यक छ । अधिकारको मात्र मुख ताकि कर्तव्यको वास्ता नगरिदिनाले जुनसुकै क्षेत्रमा पनि प्रभावकारी उन्नति नहुने कुरालाई दोहोर्‍याउन आवश्यक छैन । स्थानीय जनतामा विभिन्न प्रकारका चेतना जगाउन स्थानीय जनतानै उत्तरदायी हुनु पर्ने छ । उक्त कुरालाई ध्यानमा राखी शिक्षा योजनाका लक्ष सफल बनाउन ग्रामीण जनता एवं सहयोग समितिको एक कर्तव्य हुन आएका कुरा सर्व विदित छ ।

यस कुराहरूबाट यो निष्कर्षमा पुगिन्छ कि स्थानीय विद्यालयमा स्थानीय जनसहयोगको परिचालन सफलतापूर्वक हुनसकेमा लक्ष बमोजिम योजना सफल हुने कुरा निर्विवाद छ । अतः राष्ट्रिय शिक्षा योजना सफल बनाउन जन-सहयोगको ठूलो महत्व छ । यसरी सौरभपूर्ण वातावरणको सिर्जना हुन सकेमा शिक्षाको चाह राख्ने भुक्कड़ी युवाहरू त्यसमा आनन्द सग पौडन सक्ने छन् ।

धनमा विश्वास नगर, परतु विश्वासमा धन लगाउ

हेल्स

जन जागृति पुस्तकालय

पाँचकन्या देउराली मा.वि.
वडा नं. ५, गोरखा
स्था. २०४६

'भाग्य अंक छ'
(अष्ट्रियायी मिनी कहाँनी)

—ले. एगनर

अनु -शुभाष बाबु श्रेष्ठ
शक्ति मा० वि०

रेल गाडी तेज चलि रहेको थियो । म समाचार पत्रमा राशीफल पढि रहेको थिएँ । मेरो राशीमा जे लेखेको थियो त्यो देखेर मलाई हाँसो आयो । म हाँसेको देखेर मेरो सामने बसेको बाबाले घुरेर हेर्नु भयो ।

'सबैले राशीफल लेख्न शुरु गरेको छ । अब को यसमा विश्वास गर्दछ '? मले आफ्नो मत प्रकट गरें ।

'यो हाँसोको कुरा होइन' बाबाले गंभीर पूर्वक भन्नु भयो । म पनि पहिले यस्तो देखेर तिमी जस्तै हाँस्दथे । तर जब म सग एक घटना घटेको थ्यो तब म बदलिए । घटना यस्तो छ ।

''एक दिन म सुतेर उठेको थिएँ । राती मैले एउटा सपना देखेको थिएँ । म अरू त सम्झिन तर एउटा कुरा अंक ६ चाँहि याद आयो । तुरून्त हेरे ६ वजी रहेको रहेछ । केलेण्डर हेरे ६ तारिख रहेछ । नुहाएर मित्रहरू सग मिल्न गए । जुन बसमा चढें त्यसको नम्बर पनि ६६६ थियो । टिकट लिए यसको पनि नम्बर ६६६६६६। मलाई शंका हुन थाल्यो । कि म

जन जागृति पुस्तकालय

पाँचकुवा देउराली मा.वि.
वडा नं. ५, ...

सपना त देख्दै छुइन् ? हैन म जागै छु—गो थाहा पाएर मलाई हाँसो आयो। मलाई जुन स्टपमा उत्रिन थियो त्यो पनि छैटौं स्टप थियो। उत्रेर साथीहरू पर्खिरहेको देखें। साथीहरू पनि ६ जना थिए। होटेलमा चिया पिउन गएको त ६ रूपयाँ दिन पर्‍यो।

"शायद यो मेरो अङ्क होला ? म घोडा दौडने मैदानतिर बगुरे।

"मेरो भाग्य अङ्क ६ मेरो मद्दत गर्नेछ, यस द्रकार सोचेर पर्समा देखे कि ६६ रूपया। कुन घोडामा पैसा लगाउने भन्ने कुरालाई वढी सोच्न परेन। ६ नम्बरको घोडामा दाब लगाएँ"। अब यस घोडाले जित्ला कसको शंका हुन सक्छ र ? मैले जुन घोडामा पैसा लगाएको थिए त्यसको नम्बर पनि ६ निस्क्यो।

(एउटी सानी केटी चिनी चोरेर खाइ रहेकी हुन्छे)

आमा—(हात ढाकदै) तलाई बदमास। यसरी चोरेर खानु हुन्छ ?
बेस्करी गालामा पिटू ?

छोरी—(रुन्चे स्वरले) हामलाई मिथो भयो नि।

जन जागृति पुस्त
देउराली

लार्के क्षेत्र एक अनुभव

—बल बहादुर बस्नेत
प्रा० बि० नि०

प्रकृति देवीको वासस्थान पवित्र, सुन्दर, शान्त कैलाश भूमि लार्के (गोरखा जिल्लाको उत्तरी भेग दुर्गम क्षेत्र) को दुःख सुखको अनुभव गर्न पाउनु मैले आफ्नो जीवनको महत्वपूर्ण क्षण ठानेको छु र आफ्नो अनुभव यहाँ व्यक्त्यउने प्रयास गरेको छु।

विद्यालय निरीक्षणको सिलसिलामा म लार्केको लागि प्रस्थान गरे। आरूघाटको बास पछि बुढी गण्डकी मेरो साथी बनिन तर बाटा उल्टो पर्‍यो। उनी सु-मधुर कलकल ध्वनिमा दक्षिण लागेकी थिइन, म सुई सुई सुस्केरामा उत्तर लागेको थिए। म जति पहाडका पत्रहरू पार गर्दै अगाडि बढे त्यतिनै स्वच्छ र पवित्र ठाउँमा पुगे जस्तो लाग्यो। बाटोमा मन नै आकर्शित गर्ने कैयौं झरनाहरू माथि पहाडबाट झरी रहेका छन्। लापुवेसी सम्म मैले सालको रूखहरू देखेको थिए। त्यस पछि जति अगाडि बढ्यो उतिनै राम्रा राम्रा सल्लाका झप्केका रूखहरू र किसिम किसिमका झाडिहरू एवं डाँडानै सोभायमान गराएका फूलका मननै लोभ्याउने गाछि हरू देखन पाएँ। प्रकृति देवीको बासस्थान यो ठाउमा कस्तुरी आदि जनावरहरू र रङ्गी विरङ्गी चराहरू कालिज, डाँफे, मुनाल आदिले झन जङ्गलको शोभा बढाएको छ। भ्रमणको शिल शिलामा भौगोलिक आदि कारणबाट केही कठिनाईहरू नपरेका होइनन् जस्तै ठाउ ठाउका तुइन पहरामा किला र

फल्याकले बनेको बाटो, एउटा फनेकले मात्र बनेका पुल, माथि पहरामा हिंडि रहदा तल नदीमाथि उडेका चरा, भिर, र, खोंच, पहिरो, हिउ नदी नाला, चिप्लो बाटो, बन्य जन्तुको भय आदि तर यी सबै कठिनाइहरूका नौलो अनुभवहरू मेरो मनमा सधैं ताजा रहन्छन् ।

दोभान खोलाको तुइन पार गरे पछि त्यसै दिन सिर्दीबास पुगे । बाटोका अन्य ठाउँहरू हेरी सिर्दीबास गाउँ बजार जस्तो लाग्यो । लापुदेखि न्याक सम्म गुरूङ्ग जातिको बस्ति छ र यी बस्तिहरू सबै कारणले पिछडिएको छ । घरहरू माटो विना ढुङ्गा मात्र लगाएको, अस्थाई किसिमका परखाल जस्ता मात्र छन । घरमा पस्ने एउटा सानो ढोका झ्यालहरू छैनन । सबै घरका छानाहरू गोब्रे सल्लाका फल्याकका छन । हुरीबाट छानाको संरक्षण गर्न थुप्रो ढुङ्गाले मिचेका छन र घर वरिपरि प्रसस्त फोहोर मैला देखिन्छ ।

न्याक देखि माथि साम्डो सम्म सबै भोटे जातिको वस्ती छ । राष्ट्र भाषा कम मात्रामा बुझने, आफ्नो भोटे भाषा बोल्ने, रहन–सहन, लवाइ–खबाई, विल्कुल भिन्न प्रकारको भएको यो ठाउमा पुग्दा कहाँ कहाँ आइपुगे जस्तो अनुभव हुन्छ ।

भोटे बस्तिहरू सबै धार्मिक क्षेत्र भने पनि हुन्छ । धर्ममा तल्लिन यो शान्ति क्षेत्रमा कुनै किसिमको जाल, झेल, लुच्चाई, फटयाई, छल, कपट छैन । यहाँ पशुहरूको हिंसा गरिदैन । भगवान बुद्धको मुर्तिले शोभायमान आफ्नो कलाले परिपूर्ण गुम्बाहरूले यी ठाउँहरू शोभायमान छन । बाटोका ढुङ्गाहरू देखि लिएर घरको ढुङ्गा सम्ममा भगवान बुद्धको चित्रै चित्र कुदेको देखिन्छ । मृत मानिसको सम्झनामा कहिल्यै विनास नहुने आफ्नै प्रकारको अमर कलाले परिपूर्ण "माने"को स्थापना गर्ने चलन छ ।

दुर्गम स्थान निवासी भएता पनि यिनीहरूमा कुनै किसिमको संकुचित भावना देखिदैन । बाहिरबाट आएका पाहुनाहरूलाई बस्न सुत्नको

लागि बेग्लै पाहुना घरको प्रवन्ध छ र यी दुर्गम निवासीहरु पाहुनाहरूलाई राम्रो सत्कार गर्दछन् । सत्कार गर्दा फूल मालाको सट्टा कपडाको फेता लगाइ दिने चलन छ । शायद हिमालको चिसोको कारणले होला सत्कार पूर्वकको मुख्य खाना मदिरा देखिन्छ ।

वैवाहिक चलन ज्यादै अनौठो प्रकारको लाग्यो । एका घरका २, ३ दाजु भाई मिलो एक कन्यासंग विवाह गर्ने चलन छ । सन्तान पनि जेठो को जेठो र कान्छो को कान्छो हुन्छ । भोटिया केटीहरूमा संकुचित भावना देखिदैन हास, खेल, गीत वात जो संग पनि स्वतन्त्रता पूर्वक गर्दछन । यिनीहरूको धार्मिक परंपरा अनुसार माहिली छोरीलाई गुम्बामा राख्ने चलन छ र यिनीहरूलाई झुमा भनिन्छ । धार्मिक बन्धनले नै यिनीहरू विवाह गर्नबाट बञ्चित रहन्छन ।

हिउदमा सबैजसो जमीनको भाग हिउँले ढाकिने भएकोले खेती पाती गर्न सक्दैनन । वर्षको एक बाली वर्षा याममा मात्र खेती गर्दछन । खेतीमा आलु, तिते फापर, करु र केही मात्रामा मकै देखिन्छ । अन्नको उब्जाउ कमी हुने हुनाले प्रसस्त खाद्यान्नहरू बाहिरबाट लैजान्छन । यसैले यहाँको खाना खास गरी खोले र धेरै पटक चिया र मदिरा पिई रहने चलन छ ।

आर्थिक श्रोतमा खास गरी ऊनको काम देखिन्छ । प्रत्येक मानिसहरू अरू कामबाट फुर्सद पाउना साथ ऊनको काम गर्दछन । अन्य श्रोतहरूमा चौरी आदि पालन, ऊन द्वारा निर्मित सामान र जडी बुटीको व्यापार देखिन्छ । कुनै भाई गोठमा कुनै भाई व्यापारमा र कुनै भाई घरमा गरी कार्य विभाजन गर्दछन । स्थानीय ठाउमा माल सामान ढुवानीको लागि घोडा र चौरीको प्रयोग गर्दछन ।

गोरखा जिल्लाको झण्डै आधा भाग दुर्गम क्षेत्रमा पर्दछ । ठाउ

फराकिलो भएता पनि बस्ती पातलो छ। यो बस्तिहरू शैक्षिक क्षेत्रमा ज्यादै पिछडिएको छ । पहिले देखि चलि आएको चलन अनुसार गुम्बामा लामा शिक्षा दिने चलन छ तर यो शिक्षा त्यति लाभ दायक देखिदैन । रा. शि. प. को योजना पछि शिक्षा प्रचारको लागि जि. का. शि. भा. गोरखा अन्य प्रशासनिक क्षेत्र एवं जन प्रतिनिधिहरू समेतबाट सक्दो प्रयास भई रहेको छ र पनि हाल यस क्षेत्रमा १ नि. मा. वि. र १२ प्रा. वि. छन । सबै विद्यालयमा गरेर २५० जति छात्र छात्राहरू छन । हाल २५ जना शिक्षक काम गरिरहेछन । उक्त क्षेत्रमा स्थानीय शिक्षक उपलब्ध हुन सक्तैन । बाहिरबाट गएका शिक्षकहरूलाई खास गरी भाषा, रहन-सहन, प्राप्त सहुलियत आदिको कारणबाट काम गर्न असुविधाहरू छन । जे होस केही वर्ष अघिसम्म पढेर के पाइन्छ ? छोरा छोरी पढाएर हाम्रो काम कसले गरी दिन्छ ? माष्टरलाई तलब खुवाउनु हाम्रो छोरा छोरी किन पढाउने ? आदी भन्ने ठाउमा शिक्षा प्रति निकै अभिरूचि बढेको छ । सम्वन्धित सबै क्षेत्रको प्रयासबाट छिटो से छिटो शैक्षिक स्तर बढनुको साथै धेरै मात्रामा शिक्षित हुदै जानेछन भन्ने विश्वास छ ।

* * *

पुस्तकालय

(एउटी युवतीले आफ्नो श्रीमानलाई उपचारार्थ डक्टर कहाँ लगि छिन)

डक्टर—(जाची सकेर) यो रोगको सबै भन्दा ठूलो औषधी आराम हो (युवती को हातमा निन्द्रा लाग्ने औषधी दिंदै) यसलाई राम्रोसंग प्रयोग गर्नु होस ठिक हुन्छ ।

युवती—कुन तरीकाले खुवाउने ?

डक्टर—खुवाउने होइन । तपाईंको श्रीमानलाई आराम नभएसम्म तपाई आफैंले खाने ।

श्री ५ नरभूपाल शाह

शिक्षक-दण्डपाणी अर्ज्याल
मा० मा० विद्यालय गोरखा

गोरखामा श्री ५ पृथ्वीपति राजा थिए । यिनको जेठा छोरा वीरभद्र शाह हुन् । यिनको तनहुका राजाकी छोरी मल्लिकावती संग दोस्रो बिवाह भएको थियो । गृह मामलाबाट रूष्ट भएर गर्भवती मल्लिकावती माईत गएर बसेकी थिईन् । तनहूँ मामलीमा नरभूपाल शाहको विक्रम सम्वत करीब १७६३-६४ मा जन्म भयो । मल्लिकावती माईत गएपछि गोरखा दरबारमा गृह कलह बढ्दै गयो, यसै बीच वीरभद्र शाह उपत्यकातर्फ गए । जाने वखत तनहूँमा पुत्र जन्मेको सूचना भाई चन्द रूप शाह र काजी विराज थापालाई दिइ गएका थिए । उपत्यका भक्तपुरबाट फर्कंदा बिच बाटो बुंकोट घाटमा उनको देहवशान भयो ।

वीरभद्रको मृत्यु भएको ८, ९ वर्ष पछि पृथ्वी पति शाहको पनि मृत्युभयो । नरभूपाल शाह मामलीमानै थिए ।

मल्लिकावतीले छोरो जन्मेदेखि छोराको जात कर्म अन्नप्राशन आदि कर्म पं.गौरेश्वर अधिकारीबाट गराएकी थिइन । उनैको आड भरोसामा आफ्नु छोरालाई गोरखाकोराजपाठ दिलाउने आग्रह गरिरहेकी थिइन् नर भूपाललाई गायत्री मन्त्र सुनाई गुरु बनाउने कवल पनि गरेकी हुन ।

गोरखामा पृथ्वीपतिको देहवशान भएपछि बाँकी रहेका छोराहरूमा गादीको होडबाजी चल्न लाग्यो, पृथ्वीपति मर्नासाथ ५।६ जना साथी लिइ

तनहूं गइ नरभूपालका आमा छोरा र पं. गौरेश्वरलाई समेत विराज थापा मगरले ल्याई आफ्ना घरमा करीब ३ महीनासम्म लुकाइ राखेका थिए। यता राजा हुने पच्च कचहरि चलिरहेको थियो, यसैबीच चन्द्ररूप शाहको सहायता लिइ आफ्नु दल बल सहित हकदार नरभूपाल शाहलाई लगी गोरखाको राजसिहासनमा विराजमान गराई राज्यतिलक भयो। यसरी १७७३ मा श्री ५ नरभूपालशाहको गोरखामा राज्यारोहण भयो।

क्षत्रीको ११ वर्ष उमेर भएपछि व्रतवन्ध गर्नुपर्ने भएकाले गायत्री र दीक्षा दुवै मन्त्र पं. गौरेश्वरबाट सुनाइ व्रतबन्ध भयो।

नन्दामिश्रका गुरुका सन्तान रिसाई तीव्रा देशैमा बस्दैनौ भन्न लागेर अनि आपत परेका बेला गरेको जमान सुनाई चित्त बुझाउन लाग्दा तैपनि ताल परेर राजधानीमा बस्दैनौं भनेकाले धादिङ सलाङको जग्गा बिर्ता दिई सलाङमा मल्लिकावतीले राखिन्।

श्री ५ नरभुपालको पहिलो बिवाह खाचीकी राजकुमारी चन्द्रप्रभासंग भयो ३।४ वर्षसम्म सन्तान नजन्मेकोले अर्को विवाहको कुरा हुंदा चन्द्रप्रभानै आफ्नी फुपुकी नातिनी पाल्पा नरेशकी छोरी मागेर दोस्रो बिवाह भयो। तेस्रो बिबाह पर्वत मल्ल राजाकी छोरी बुद्धिमती संग र चौथो विवाह तरहू नरेशकी छोरी सुभद्राबतीसंग भयो। दुई भित्रेनी रानी पनि थिए।

करीब १ वर्ष पछि माहिला महारानी कौशल्या वतीका कोठामा महाराज भएको रातमा माहिला महारानीले बिहानी पख स्वप्नामा आफुले सूर्य निलेको देखी बिउझी राजालाई स्वप्ना भन्दा राजाले रानीको गालामा चड्काए र रानी रुदारुदै उज्यालो भयो। पछि कारण बताई चित्त बुझाए। यसै रात कौशल्या वतीमा गर्भ रह्यो। बुद्धिमती मा अघेरै गर्भ रहेको थियो।

सात महीनामा कौशल्याबतीका गर्भबाट श्री ५ पृथ्वीनारायको १७७९ पौष २७ गते जन्म भयो। १० महीनामा बुद्धिमतीले पनि छोरा पाथिन वृन्द केशर नाम राखियो। कोही जन्म जेठो राजा हुन्छ भन्न लागे कोही गर्भ जेठो हुन्छ भन्न लागेका थिए। वृन्द केशरको मृत्यु चाडैने भएकाले दरबार शान्तभयो।

जेठी महारानीमा कुनै सन्तान भएनन्। कौशल्याबतीतर्फ पृथ्वीनारायण, दलमर्दन, पृथ्वीपाल र पद्मकुमारी, विशालवदना २ कन्या जन्मिए।

साहिला महारानी बुद्धिमती तर्फ बृद्धकेशर, उरु र प्रताप, र महालक्ष्मी, पद्मनेत्रा सुरत कुमारी ३ कन्या समेत जन्मे।

कान्छी महारानी सुभद्रावतीमा महोद्दाम कीर्ति, दलजित २ भाई छोरा मात्र जन्मेका थिए।

दुइ भित्रेनी मध्ये १ मा कोही जन्मेन। एक रानीमा रणरुद्र, भीमदत्त, केशीमर्दन, रणशूर, जगज्जित, र प्रकाशना, विन्दबासना २ कन्या जन्मे।

एक दिन नरभूपाल शाहले गुरु गौरेश्वरलाई बोलाई भने रामशाहका तपस्याले आर्जेको मुलुकमा रामशाहपछि आजसम्म हामी कसैले पनि केही तपस्या गर्न सकेनौ केही आर्जन सकेनौं, रामशाह देखि सातौ पुस्तालाई नेपालको भोग छ भन्ने बरदान भएको रहेछ। हामीले पनि केही गर्न सकिन्छ कि भनी पहिले देव देवीको सेवाको निमित्त २४ पुरश्चरणको संकल्प गरी मुख्य मुख्य बज्रजोगिनी गुह्येश्वरी, मनकामना आदिमा पुरश्चरण गर्न लगाए।

हामीले आजसम्म लमजुङलाई मानेका थियौ। आज गोरखा बढ्दै गयो भनी रिस गरी लमजुङ आदि चौबिसे राजाहरूले ठूलो बल मिलाई गोरखामा आक्रमण गरे। गडी गौंडामा सुरक्षा गर्न बस्ने जिम्मा लिने मकुवाली (चेपे दरौदीको माझमा बस्ने) ब्राह्मण आदिले राजामा खबरगर्न साफ्ने समयनै नमिल्दा आफैहरुले बल जम्मा गरी आक्रमण गरी सारा शत्रुलाई मानुं मारी बाकीलाई लखेटी चेपेतारी सकेर मात्र श्री ५ नरभूपालका हजुरमा भएको खबर पुर्‍याए। राजाबाट हुकुम भयो वैरी मारी

लखेटी देशको रक्षा गरेछौ तर हामीमा जाहेर नगरी गरेकाले तिमीहरूलाई स्यावास बकस पान पाउछौ। अदलका निमित्त तिमीहरूलाई केही केही दण्ड पनि हुन्छ भनी बकस र दण्ड दुवै गरे।

बिराज थापा मगर मरेकाले उनका छोरा रामकृष्णलाई र ग्वडमीमगर जयन्त रानालाई कजाई मान दिए। पछि महेश्वर पन्तले कुरा लगाई रामकृष्ण लाई खोसाई उसको ठाउमा महेश्वरले कजाई पाए।

भाइ भारदारको सल्लाहले लडाईको सुर गरी महेश्वर पन्त र जयन्त रानाको नेतृत्वमा पूर्वतर्फ फौज गयो। कट्जे सामरी धादिङ्गका रजौटाहरू स्वतन्त्र हुने चेष्टामा लागेका रहेछन गडबड परिफर्की आएर फेरि ठूलो महत गरी त्यहाँका ठूला ठालूलाई दवाई मुलुक कायम गरी त्रिशूली तरी नुवाकोटमा अक्रमण गरे तर आपनु बल कम भएकोले फर्केर आए।

महेश्वर पन्तले मगर उपर फेरी कुरा लगाउन थाले। मगरहरू गोरखा छोडी कोही मगर भारदारहरू यत्रतत्र लागे, जयन्त राणा सपरिवार जयप्रकाशको शरणमा गइ जयप्रकाशको सेनाध्यक्ष भई मातृभूमि गोरखाको विरोधमा उठेको, मातृभूमिको श्रापले पछि छाला काडीए र मर्नु पर्‍यो।

पृथ्वीनारायणको व्रतबन्ध गरी मिश्र 'गुरुवाट मन्त्र सुनी गुरु बनाउनमैंदी गइ हर्क मिश्रवाट गायत्री दीक्षा दुवैं मन्त्र सुनाई व्रतबन्ध गरे। यसवाट गुरु गौरेश्वर चिडिन लागे र उनलाई जेठी महारानीले संझाइ चित्त बुझाइ राखिन्।

पूर्वतर्फ भएन पश्चिमतर्फ कसो हुन्छ भनी आपनु मामली तनहूँ नरेश सल्लाह गर्न झीकाउदा सती घाटमा भेटघाट गर्ने सल्लाह भयो। तोकिएको दिन तनहूँले राजा नआउदा यी बढेका रहेछन। ऐले नै पारी तरी तनहूँलाई आक्रमण गर्नें भनी राजा रिसाउन लागे। आपनु फौज धेरै ल्याएको छैन, फेरी आफन्तमा किन झगडा गर्नु भारदारहरूलाई सकष्ट पर्‍यो, राजाका मन परेका सदा शिव कर्णेल च्याङ्लीमा थिए। उनैलाई अघिसारी राजालाई शान्त गराए।

पृथ्वीनारायणको विवाह मकवानपुर हेमकर्णकी छोरी इन्द्रकुमारीसंग भयो, तर झगडा परेर दुलही नलिइ फर्केर अब पहाडका राजाहरूकी छोरी बिवाहनै नगर्ने। मुलुक जित्ने इच्छाछ। नाता भएतापि स्त्री जातीमा स्नेह हुन्छ भन्ने विचार गरी काशीका रजपूत अहिमानसिंहको छोरी नरेन्द्र लक्ष्मीसंग दोस्रो बिवाह भयो।

भादगाउका राजा रणजित मल्लसंग दोस्तान राखी उनका छोरासंग पृथ्वीनारायणको मित्यारि लगाई ३ वर्षसम्म भक्तपुरमा बसी पृथ्वीनारायणले उपत्यकाको अनुसन्धान गरे।

भक्तपुर जादा गोरखामा बुनेको सीएको खब्बाको टोपीहरू लिएर गएका थिए। त्यो टोपीमा उपत्यकाका मानिसहरूको ज्यादै चाख भएको देखेर विदेशी मालसामानमा यिनिहरूको बढी श्रद्धा भएकाले यिनीहरूमा राष्ट्रियता रहन्छ। उपत्यका लिन सकिन्छ भन्ने अनुमान पृथ्वीनारायणले गरे। यसै दिन देखि गोरखाली (नेपाली) टोपी भादगाउबाट प्रख्यात भएको आजसम्म प्रख्यात छदैछ।

आपनु विजयको इच्छा सफल नभएकोले नरभूपाल शाहको विक्षिप्तांश बढ्दै गयो। दरवार छोडी बाहिर भौतारिएर हिड्न थाले। यो बुझी बाइसे चौबिसे राजाहरू गोरखाप्रति आखा लगाउन थाले। यो बुझेर जेठी महारानी चन्द्रप्रभावतीले राजालाई दरबारमा भित्र्याइ वाहिर जान नदिई आफै महारानीले हुकुम चलाई राजकाज सभाली बाईसे चौबिसे राजाहरूलाई दवाई दिईन् र गोरखाको द्रुतगतिले उत्तरोत्तर उन्नति गरीन्।

कुनै बेला पर्वतमा राजकाज गर्दा दोष लागी देश निकाला भएका भाई भारदारहरूलाई गोरखैमा झीकाईन्। एक जयन्त राना बाहेक अरू सबै भाई भारदार गोरखामा आए महारानीले पनि संझाई उनीहरूले खाए पाएको मान इज्जत दिइ चित्त बुझाइ उनीहरूलाई देशको सेवामा संलग्न गराई संगठित रुपमा गोरखालाई बलियो बनाई दिइन्।

यिनै वीराङ्गना महारानीले आफ्नु कुल परंपरा राजाले गर्नु पर्ने कर्तव्य तेस बेलाको देशबिदेशको स्थिति इत्यादि शिक्षा दिई पृथ्वीनारायणको हृदयमा प्रभु उत्साह आदि समुचित शक्ति भरि दिएको थिइन् र राजा भएको २ वर्ष भित्रैमा नेपाल एकीकरणको पाईला चाली नेपाल एकीकरण गरी ससारमा अमर भएका छन्।

हिन्दु मर्यादा आफ्नु आदर्शमय शुद्ध चरित्र गुणले नै नेपाली नारीहरू स्वयं स्वतन्त्र छन् र वीर वधू वीराङ्गना भई आफ्नू आदर्श जीवन बिताउ छन्। उनका निमित्त कुनै शास्त्र नियम कानून निरर्थक साबित हुन्छ।

महारानी चन्द्रावतीको शाशन कालमै श्री ५ नरभूपाल शाहको जलाश्रय बुंकोट घाटमा १७९९ मा देहावसान भयो।

नरभूपाल शाहको राज्य कालमा जुमलाका राजा प्रताप शाह गोरखामा आएका थिए। उन्ले गोरखाको उन्नति चालचलन देखेर निकै प्रभावित भएर गोरखाको वर्ण गरेका छन्। बाईसे चौबिसे उपत्यका मधेशतर्फ समेत गोरखाको आउ जाउ चिठीपत्र सम्बन्ध थियो।

यी राजा धर्मात्मा थिए। यिन्को समयमा देवदेवीहरूको पूजा आजा पुरश्चरण यज्ञयागादि दान पुण्य बिर्तादान इत्यादि हुन्थ्यो। वि. स. १७७८ मा नारायण अर्ज्यालका दाजु सुमन्तुका सन्तान वलिराज अर्ज्यालनाई मैदीमा बीर्ता दिई मैदी कोटको पुरोहित समेत बनाएका थिए।

यस समयमा सामाजिक स्थिति सुखी थियो। रामशाहको नियम कायमै थियो। राजा अलि कडा मिजासका हुँदा कहिले काहिँ स्थिति नराम्रो हुन्थ्यो तापनि भाईभारदारहरू राज देश भक्त भएकाले स्थिति समालेर राखेका थिए। यसमा मुख्य हात महारानी चन्द्रप्रभाको थियो।

भूमिकर भन्सार दण्ड सजाय, ब्यापार, चिठी पत्र दस्तुर, दर्शन भेट इत्यादि आय श्रोत थियो। जागीरदारलाई जग्गा खान्की थियो।

म संग भएको तेस बेलाको हस्ताक्षर लगतबाट त्यो समयको आर्थिक राजनैतिक सामाजिक स्थितिको ज्ञान हुन्छ।

लगतको केही अंश यस प्रकार छ।

१ऽ जुम्लाको पत्र चिह्लके   २ऽ जुम्लीके बट् पर्चो
पाटनके १ पत्र चिह्लके रूपैयाँ ३   १ऽ कान्पुरके बट् पर्चो
२।।ऽ पसीके   ३'।ऽ अष्टमी श्राद्धके दक्षिणा
२ऽ मधुकर साह्री जयन्त साहीके भेट   पाचहरूमा पेतही दर्शर भेट गर्‍याका
१ऽ काजी पजाथ्वी परदार के   १।।ऽ मुसीकोटया भेडो
।।ऽ उपहातिके   २ऽ हात्तीका घुंगुराके
२ऽ गिरिधर राईके बरेपीकन   ।।ऽ संक्रान्तिका भेडाको मोल
५ऽ जुमूलीके खर्च मेघ वर्ण पश्री हस्ते   २ऽ तमाखुके त्रिरसि थापा हस्ते
।।ऽ मधिस्या बामनके खर्च   १।।ऽ आहारा बाजके
=ऽ भीरकोट जान्याके   १।।ऽ पश्चिम जान्याके
७ऽ पत्र चिह्ल पाचीन पाल्पा ३ मुसीकोट १ जुम्ला १
गोलाङ महागोबध हुनित १।ऽ   ।।ऽ ब्रह्म दण्डके
९ऽ रांगो सतार चौधरी हस्ते   ।ऽ साबुनके
भैंसा जगात् रूपैया ३।। =   २ऽ वाणीहरू के

सम्पर्क राख्नुहोस
जे. के. एण्ड सन्स (प्रा.) लि.
इम्पोर्टर्स एण्ड एक्पोर्टर्स
फोन – १४४६० अफिस
१३४५६ निवास
तार:– जेके   ५।४६६ ॐ बहाल

UNITED TRADERS SYNDICATE
PVT. LTD.
LAZIMPAT KATHMANDU G. P. O. BOX 233
KATHMANDU
Exporter, Importer, & Mfr's Representative

CABLE GRAM
ECUTEESEB

BANKERS.
RASTRIYA BANIJYA BANK

NEPAL BANK LTD KATHMANDU

EXPORT:
Yak hair, Yak Tail, Tibetan Garments, Tibetan Goat Skin, Herbs, Curious Handicrafts, Wooden Mosiac Tiles ete.
IMPORT:
TOYOTA Vehicles Kawasaki Motor Cycles, G. S. Batteries Tiger Calculators, Office Equipments, Electric Goods etc.

And
GOVT. Tender Participants, Commission Agent, Facteur

SOLE DISTRIBUTORS:
Toyota Vehicles and Kawasaki Motor Cycles
For the kingdom of Nepal
SISTER CONCERNS
M/S Vaidya & Company, Kathmandu
M/S. Palden Work Shop (P) Ltd, Kathmandu
For Business Enquires: Ring at 14624 11689 13338 13047
Enquires Invited

Problems And Suggestions In Teaching English Language

By Parashu Ram Shrestha
Headmaster
Laxmi Madhyamik Vidhyalaya
Gaikhur Gorkha

The new education system plan has been accepted and brought into practice as a better alternative and substitute for the old system of education in Nepal. This plan is said to have been based on national philosophy, and efforts have been made to form the new curriculum in the light of national needs.

English is a foreign language to the Nepalese people. It has been included in the new curriculum as one of the important subjects. So, the question may arise why English is taught in Nepalese schools. Does it really help us to meet our national needs ?

The rapid advancement of science and technology, industrial develoment and tremendous progress of human knowledge have worked to bring nations into closer contact and interdependence. It has made the urgent need of international communication. Communication is possible through language. At the moment, English language can be taken as the effective means of communication with the outside world. It is also one of the five official languages of the United Nations. So, it plays a vital role in international communication. Besides, we can understand other people and be understood almost all over the world by means of it. This is why English has been put in our new curriculum.

Objectives of teaching English language in our schools have been clearly fixed in the curriculum. Efforts have been made in writing textbooks so as to achieve those objectives. Emphasis has been laid on developing language skills–listening speaking, reading and writing.

But text–books writing and curriculum formation are not enough if the right method of teaching is not followed. As we aim at achieving objectives, we should follow a right method of teaching and create a proper teaching learning situations in the classroom.

The objectives of teaching language can be